

25 years of EU supporting Nature,
Environment and Climate Action through **LIFE**

Ghid Tehnic

Cum trebuie realizată o propunere de proiect
pentru a obține o finanțare LIFE

MINISTERUL MEDIULUI

2017

Ministerul Mediului

LIFE14 CAP/RO/000007 – LIFE Closer to you

Durata proiectului: 01.01.2016-31.12.2017

Buget total: 401.550 €

Contribuția CE: 333.468 €

www.mmediu.ro

Reproducerea este autorizată numai dacă se specifică sursa.

25 years of EU supporting Nature,
Environment and Climate Action through **LIFE**

Informațiile cuprinse în acest material sunt preluate din surse ale Comisiei Europene și ale Ministerului Mediului și nu înlocuiesc ghidurile oficiale ale Programului LIFE.

Pentru informații detaliate și actualizate consultați site-ul oficial al Programului LIFE.

<http://ec.europa.eu/environment/life/>

MINISTERUL MEDIULUI

25 years of EU supporting Nature,
Environment and Climate Action through **LIFE**

Ghid Tehnic

**Cum trebuie realizată o propunere de proiect
pentru a obține o finanțare LIFE**

2017

MINISTERUL MEDIULUI

Cuprins

1. Despre Programul LIFE	5
2. Tipuri de proiecte și scopul acestora	6
3. Întrebări și instrucțiuni generale pentru solicitanți.....	10
3.1 Cum, unde și când se depune o propunere?	10
3.2 Cum sunt selectate proiectele LIFE?	10
3.3 În ce limbă poate fi prezentată propunerea?	11
3.4 Cine poate prezenta o propunere?	11
3.5 Cine poate participa la un proiect?	11
3.6 Care este bugetul optim pentru un proiect LIFE?	13
3.7 Cu cât trebuie să contribuie beneficiarii proiectului la bugetul proiectului?	13
3.8 Care este durata optimă a unui proiect?	14
3.9 Unde se poate derula un proiect LIFE?	14
3.10 Cine poate fi managerul unui proiect LIFE?	14
3.11 Externalizarea activităților proiectului	15
3.12 În ce condiții favorizează LIFE proiectele transnaționale?	15
3.13 Cât de voluminoasă trebuie să fie o propunere LIFE?	15
3.14 Activități în curs de desfășurare care ar putea avea legătură cu viitorul proiect ...	16
3.15 Sustenabilitatea pe termen lung a proiectului și a acțiunilor acestuia	16
3.16 Capacitatea de replicare și de transfer	16
3.17 Activități de cercetare și infrastructură mare.....	17
3.18 Complementaritatea cu alte programe de finanțare UE	17
3.19 Reducerea amprenteii de carbon a proiectului	18
3.20 Clauza cu privire la protejarea datelor cu caracter personal.....	18
4. Programul LIFE Mediu și utilizarea eficientă a resurselor	20
4.1 Priorități tematice și tematici de proiecte pentru Programul LIFE Mediu și utilizarea eficientă a resurselor.....	21

4.1.1	Priorități tematice pentru Apă, inclusiv mediul marin	22
4.1.2	Priorități tematice pentru Deșeuri	25
4.1.3	Priorități tematice pentru Utilizarea eficientă a resurselor, inclusiv solurile și pădurile, și economia verde și circulară	27
4.1.4	Priorități tematice pentru Mediu și sănătate, inclusiv substanțe chimice și zgomot	31
4.1.5	Priorități tematice pentru Calitatea aerului și emisii, incluzând mediul urban	32
4.2	Proiecte LIFE Mediu și utilizarea eficientă a resurselor	34
4.2.1	Finanțează Programul LIFE proiecte care sunt aproape de cerințele pieței „Close2 Market”?	36
4.2.2	Ce alte tipuri de proiecte finanțează programul LIFE Mediu și Utilizarea Eficientă a Resurselor ?	39
5.	Programul LIFE Natură și Biodiversitate	43
5.1	Proiectele LIFE Natură	46
5.1.1	Domeniu de aplicare și obiective generale.....	46
5.1.2	Tematici de proiect.....	48
5.2	Proiectele LIFE Biodiversitate	50
5.2.1	Domeniu de aplicare și obiective generale.....	50
5.2.2	Tematici de proiect.....	50
5.3	Cum se elaborează o propunere de proiect LIFE Natură sau LIFE Biodiversitate? ...	54
5.3.1	Tipuri de acțiuni.....	58
5.3.1.1	Acțiuni pregătitoare (Acțiuni A).....	59
5.3.1.2	Achiziția de terenuri/închirierea de terenuri și/sau plăți compensatorii pentru drepturile de folosință (Acțiuni B)	60
5.3.1.3	Acțiuni concrete de conservare (Acțiuni C)	61
5.3.1.4	Monitorizarea impactului acțiunilor proiectului (Acțiuni D - obligatoriu)	65
5.3.1.5	Acțiuni de comunicare și diseminare (Acțiuni E - obligatoriu).....	66
5.3.1.6	Managementul de proiect (Acțiuni F - obligatoriu)	69

6. Programul LIFE Guvernanță și informare în domeniul mediului.....	70
6.1 Tematici de proiect pentru campanii de informare, comunicare și sensibilizare.....	71
6.2 Tematici de proiect pentru activități în sprijinul procesului de control eficient, precum și măsuri pentru promovare.....	75
6.3 Cum se elaborează o propunere de proiect LIFE Guvernanță și informare în domeniul mediului?.....	77
7. Programul LIFE Politici Climatice	83
7.1 Atenuarea Schimbărilor Climatice	87
7.2 Adaptare la Schimbările Climatice.....	95
7.3 Guvernanță și Informare în domeniul climei	98
7.4 Cum se elaborează o propunere de proiect LIFE Politici Climatice	100
8. Principalele diferențe dintre domeniile prioritare din Subprogramul LIFE Mediu și cele din Subprogramul LIFE pentru Politici Climatice.....	104
9. Link-uri utile.....	106

1. Despre Programul LIFE

LIFE este Programul UE pentru mediu și politici climatice. Actuala perioadă de finanțare este aferentă perioadei 1 ianuarie 2014 - 31 decembrie 2020. Temeiul juridic pentru LIFE este Regulamentul (UE) nr. 1293/2013 al Parlamentului și al Consiliului European din 11 decembrie 2013 (denumit în continuare „Regulamentul LIFE” <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1293&from=EN>).

Programul LIFE este structurat în două subprograme: subprogramul pentru mediu și subprogramul pentru politici climatice.

Subprogramul pentru mediu acoperă trei domenii prioritare:

- ***LIFE Mediu și utilizarea eficientă a resurselor***
- ***LIFE Natură și biodiversitate***
- ***LIFE Guvernanță și informare în domeniul mediului***

Prioritățile tematice pentru fiecare domeniu prioritar sunt descrise pe larg în Anexa III din cadrul Regulamentului LIFE.

Subprogramul pentru politici climatice acoperă trei domenii prioritare:

- ***LIFE Atenuarea schimbărilor climatice***
- ***LIFE Adaptarea la schimbările climatice***
- ***LIFE Guvernanță și informare în domeniul climei***

Pachetul financiar global pentru punerea în aplicare a Programului LIFE este de 3,45 miliarde EUR, din care 75% se alocă sub-programului pentru mediu (2,59 miliarde EUR). În conformitate cu articolul 17 alineatul (4) din Regulamentul LIFE, cel puțin 81% din bugetul total se va aloca proiectelor finanțate prin fonduri nerambursabile sau, acolo unde este cazul, prin instrumente financiare. Primul Program de Lucru Multianual LIFE ce acoperă perioada 2014-2017 preconizează un buget de 1,34 miliarde EUR pentru subprogramul pentru mediu.

În perioada 2014-2020, Autoritatea Contractantă va lansa anual un apel pentru propuneri de proiecte LIFE.

Începând cu anul 1992 Programul LIFE a cofinanțat peste 4000 de proiecte,

contribuind cu aproximativ 3,4 miliarde de euro la protecția mediului și la îndeplinirea obiectivelor climatice stabilite de Uniunea Europeană.

2. Tipuri de proiecte și scopul acestora

Regulamentul LIFE definește diversele tipuri de proiecte care pot fi sprijinite prin programul LIFE 2014-2020: proiecte „tradiționale” (cele mai cunoscute), proiecte integrate și proiecte pentru consolidarea capacității.

Proiecte „tradiționale”:

- **„proiecte pilot”** – proiecte care aplică o tehnică sau metodă care nu a mai fost aplicată sau testată înainte sau în altă parte și care oferă avantaje potențiale de mediu sau climatice comparate cu cele mai bune practici actuale și care pot fi aplicate ulterior la o scară mai mare în situații similare;
- **„proiecte demonstrative”** – proiecte care pun în practică, testează, evaluează și diseminează acțiuni, metodologii sau abordări noi sau necunoscute în contextul specific al proiectului, cum ar fi contextul geografic, ecologic și socio-economic, și care pot fi aplicate în alte părți în împrejurări similare;
- **„proiecte de cele mai bune practici”** – proiecte care aplică tehnici, metode și abordări adecvate, eficiente din punct de vedere al costului și moderne, care țin seama de contextul specific al proiectului.
- **„proiecte de informare, sensibilizare și diseminare”** – proiecte care vizează sprijinirea comunicării, diseminării informațiilor și sensibilizării în domeniul subprogramelor pentru Mediu și Politici Climatice.

Un **proiect „pilot”** urmărește să evalueze dacă noile tehnici și metode vizate funcționează sau nu. Monitorizarea, evaluarea și diseminarea activă a principalelor rezultate ale proiectului și/sau a lecțiilor învățate sunt parte integrantă a proiectului; un proiect pilot urmărește evaluarea eficienței metodei, informarea celorlalte părți interesate cu privire la rezultate și încurajarea acestora, unde este cazul, să utilizeze tehnicile și metodele testate cu succes în cadrul proiectului. Proiectul trebuie, de asemenea, să facă dovada capacității de reproducere și de transfer a rezultatelor, în timpul și după implementarea proiectului, într-un context mai larg.

Un **proiect „demonstrativ”** trebuie să aibă de la început rolul de a demonstra dacă tehnicile și metodele vizate funcționează în contextul proiectului (geografic, ecologic, socio-economic etc). Monitorizarea, evaluarea și diseminarea activă a principalelor

rezultate ale proiectului și/sau a lecțiilor învățate sunt parte integrantă a proiectului și a urmărilor acestuia. Un proiect demonstrativ de succes urmărește în fond încurajarea altor părți interesate de a utiliza tehnicile și metodele demonstrate în proiect. Abilitatea de a repeta și de a transfera rezultatele în timpul și după implementarea proiectului vor face parte în mod explicit din procesul de evaluare, astfel încât proiectele trebuie elaborate în așa fel încât să permită repetarea și transferul rezultatelor în alte părți, în situații similare, de exemplu prin asigurarea schimbului de cunoștințe și prin transparență.

Tabel 1. Tip de proiect care poate fi depus pentru fiecare domeniu prioritar:

Subprogramul	Domeniu prioritar	Tipuri de proiecte tradiționale eligibile
Mediu	Mediu și eficiența resurselor	Proiecte demonstrative și pilot
Mediu	Natură și biodiversitate	Proiecte de cele mai bune practici, demonstrative, și proiecte pilot
Mediu	Guvernanță și informare în domeniul mediului	Proiecte de informare, sensibilizare și diseminare
Politici climatice	Atenuarea schimbărilor climatice	Proiecte de cele mai bune practici, demonstrative, și proiecte pilot
Politici climatice	Adaptarea la schimbările climatice	Proiecte de cele mai bune practici, demonstrative, și proiecte pilot
Politici climatice	Guvernanță și Informare în domeniul climei.	Proiecte de informare, sensibilizare și diseminare

Trebuie avută în vedere încadrarea proiectelor LIFE și în cadrul strategic stabilit la nivel național!

Suma disponibilă pentru subvenții de cofinanțare pentru toate tipurile de proiecte „tradiționale” în cadrul subprogramului pentru Mediu este stabilită cu titlu indicativ la 184 milioane de EURO.

Proiectele privind unul dintre domeniile prioritare finanțate prin Programul LIFE vor evita subminarea obiectivelor de mediu sau climatice dintr-un alt domeniu prioritar și, atunci când este posibil, vor promova sinergii între diferitele obiective, precum și utilizarea achizițiilor publice ecologice.

Programul multianual de lucru LIFE pentru perioada 2014-2017 definește **temele de proiect** care implementează prioritățile tematice ale subprogramului pentru mediu definite în Anexa III la Regulamentul LIFE pentru proiecte pilot, demonstrative, a celor mai bune practici și informare, sensibilizare și diseminare (proiecte „tradiționale”). Vezi **Ghidul de evaluare a propunerilor de proiecte LIFE** pentru detalii suplimentare privind punctarea propunerilor.

Comisia este interesată în special de Proiectele close-to-market/C2M!

- Proiecte care să propună o soluție demonstrativă nouă, capabilă să aducă beneficii mediului sau climei, de exemplu, în domeniul gestionării deșeurilor, al economiei circulare, al eficientizării resurselor, al atenuării schimbărilor climatice, și al apelor;
- Proiecte care să aibă capacitatea tehnică și planul de afaceri care să le permită să implementeze soluția în condiții apropiate de piață (adică la scară industrială sau comercială) pe durata proiectului

Solicitanții interesați ar trebui să ia în considerare aplicarea cererilor de propuneri pentru proiectele tradiționale în domeniile prioritare MEDIU ȘI EFICIENȚA RESURSELOR ȘI SCHIMBĂRI CLIMATICE.

Programul LIFE în 2017

**Mai mult de 60% proiecte co-finanțate
pentru proiecte close to market/C2M și soluții climatice.**

Granturile LIFE pentru ONG-uri europene de mediu și/sau desfășoară activități ce au ca obiectiv schimbările climatice

Agenția Executivă pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii (EASME), acționând în temeiul competențelor delegate de Comisia Europeană, invită și organizațiile

neguvernamentale (ONG-urile) care activează în principal în domeniul mediului sau schimbărilor climatice să prezinte propuneri de proiecte. Rezultatul așteptat al acestei acțiuni este identificarea și susținerea organizațiilor nonprofit capabile să consolideze participarea societății civile la procesul de dialog al dezvoltării și implementării politicilor de mediu și celor care privesc schimbările climatice.

Pentru mai multe informații legate de acest tip de proiecte consultați pagina oficială a Programului LIFE:

http://ec.europa.eu/environment/life/funding/ngos/finansup_17.htm

Proiecte integrate

Proiectele integrate din subprogramul Mediu sunt proiecte care pun în aplicare la scară teritorială mare (la nivel regional, multiregional, național sau transnațional) planurile sau strategiile de mediu impuse de legislația de mediu specifică Uniunii Europene, elaborată în temeiul altor acte normative ale UE, în special legate de natură (inclusiv managementul rețelei Natura 2000), a apei, deșeurilor și aerului, asigurând în același timp implicarea părților interesate și promovând coordonarea și mobilizarea a cel puțin unei alte uniuni relevante, cu finanțare națională sau privată.

Proiectele integrate din cadrul subprogramului Acțiune pentru Climă/Politici Climatice sunt proiecte care pun în aplicare la scară largă (la nivel regional, multiregional, național sau transnațional), planuri de acțiune pentru climă, strategii sau foi de parcurs cerute de legislația specifică a UE privind clima, în special în ceea ce privește atenuarea și adaptarea la schimbările climatice, asigurând în același timp implicarea părților interesate și promovând coordonarea și mobilizarea a cel puțin unei alte uniuni relevante, finanțate din fonduri naționale sau private.

Pentru mai multe informații legate de acest tip de proiecte consultați pagina oficială a Programului LIFE:

<http://ec.europa.eu/environment/life/funding/life2017/index.htm#integrated>

Proiecte de Asistență Tehnică

Proiectele de Asistență Tehnică (subprogramul pentru Mediu și Subprogramul Acțiune pentru Climă), oferă sub formă de granturi de acțiune, sprijin financiar pentru a ajuta solicitanții să pregătească proiecte integrate.

Pentru mai multe informații consultați site-ul oficial al Programului LIFE:

<http://ec.europa.eu/environment/life/funding/life2017/index.htm#integrated>

3. Întrebări și instrucțiuni generale pentru solicitanți

Răspunsuri la cele mai frecvente întrebări cu privire la modul de concepere a unei propuneri de proiect LIFE:

3.1 Cum, unde și când se depune o propunere?

Solicitanții pentru proiecte „tradiționale” vor transmite propunerile utilizând instrumentul **web eProposal** disponibil pe pagina de internet LIFE.

Instrumentul de solicitare conține toate formularele administrative (A), tehnice (B și C) și financiare (F) necesare, precum și funcționalitățile pentru anexarea documentelor relevante (hărți, fotografii, diagrame, grafice, anexe administrative și financiare obligatorii). Pentru detalii complete referitoare la formularele de solicitare și utilizarea instrumentului eProposal, vă rugăm să consultați **Ghidul applicantului/solicitantului**.

Solicitanților li se sugerează consultarea Punctului Național de Contact LIFE relevant; lista completă a denumirilor și adreselor de contact ale autorităților naționale/regionale pentru LIFE în Statele Membre poate fi găsite pe site-ul web LIFE (<http://ec.europa.eu/environment/life/contact/nationalcontact/index.htm>).

Consultați site-ul oficial al Programului LIFE pentru modele de contract pentru alocarea granturilor

http://ec.europa.eu/environment/life/toolkit/pmtools/life2014_2020/grantagreement.htm

3.2 Cum sunt selectate proiectele LIFE?

Pentru o descriere detaliată a modului în care se va realiza selecția proiectelor LIFE consultați „*Ghidul de evaluare a propunerilor de proiecte LIFE*”.

Adresa de e-mail menționată de către solicitant (formularul A2) ca adresă de e-mail a persoanei de contact va fi utilizată de către Autoritatea Contractantă ca punct unic de contact pentru toată corespondența cu solicitantul pe durata procedurii de evaluare.

Cont de e-mail valid, activ și verificat zilnic pe toată durata procedurii de evaluare!

3.3 În ce limbă poate fi prezentată propunerea?

Se recomandă solicitanților să folosească **limba engleză** (clară) pentru completarea părții tehnice a propunerii de proiect. Acordul de finanțare, managementul de proiect, raportările formale, produsele livrabile esențiale și orice comunicare cu Autoritatea Contractantă trebuie să fie în limba engleză.

3.4 Cine poate prezenta o propunere?

O propunere poate fi transmisă de orice persoană juridică înregistrată în Uniunea Europeană.

Solicitanții pot fi încadrați în trei tipuri de beneficiari: (1) *organisme publice*, (2) *societăți private* și (3) *organizații private non-profit (inclusiv ONG-uri)*.

3.5 Cine poate participa la un proiect?

După ce o propunere a fost acceptată pentru cofinanțare, **solicitantul** devine **beneficiarul coordonator**, care este responsabil de asigurarea implementării proiectului.

Beneficiarul coordonator va fi **singurul punct de contact pentru Autoritatea Contractantă** și va fi singurul beneficiar care raportează direct Autorității Contractante progresul tehnic și financiar al proiectului. De asemenea, beneficiarul coordonator trebuie să fie implicat direct în implementarea tehnică a proiectului și în diseminarea rezultatelor proiectului.

În plus față de beneficiarul coordonator, o propunere LIFE poate implica și unul sau mai mulți beneficiari asociați și/sau unul sau mai mulți cofinanțatori ai proiectului.

Beneficiarul asociat – contribuie întotdeauna tehnic la proiect și, prin urmare, este responsabil pentru punerea în aplicare a uneia sau mai multor acțiuni ale proiectului. Trebuie să contribuie financiar la proiect și să furnizeze beneficiarului toate

documentele necesare solicitate pentru îndeplinirea obligațiilor sale de raportare către Autoritatea Contractantă.

* beneficiarul asociat poate fi înregistrat legal în afara Uniunii Europene, cu condiția ca beneficiarul coordonator să aibă sediul în UE. Orice activități care urmează să fie desfășurate în afara UE trebuie, în mod necesar, să atingă obiectivele de mediu ale UE și să asigure eficacitatea intervențiilor efectuate pe teritoriile Statelor Membre în care se aplică Tratatul.

*nu există un număr prestabilit de beneficiari asociați care trebuie să fie implicați într-o propunere LIFE.

Entități afiliate unui beneficiar (beneficiari privați) - Autoritatea Contractantă poate accepta ca **entitățile afiliate unui beneficiar** să participe la proiect atâta timp cât toate condițiile enumerate în Modelul de contract de finanțare și Anexa corespunzătoare la acesta (Linii de îndrumare financiare și administrative) sunt îndeplinite. Asocierea de entități ca entități afiliate *poate complica* structura proiectului și poate avea, astfel, un impact negativ asupra coerenței tehnice și financiare a proiectului. Drept urmare, în ce măsură va accepta participarea entităților afiliate va rămâne integral la discreția administrativă a Autorităților Contractante și **în niciun caz entitățile afiliate nu vor fi acceptate pentru beneficiari publici.**

Cofinanțator al proiectului - contribuie la proiect exclusiv prin resurse financiare, nu are responsabilități tehnice și nu poate beneficia de asistență financiară UE. Acesta nu poate acționa, în contextul proiectului, în calitate de subcontractant al vreunui dintre beneficiarii proiectului.

* propunerile de proiecte care implică cofinanțarea din sectorul de afaceri vor fi luate în considerare favorabil în procesul de evaluare, în cazul în care această cofinanțare contribuie la sustenabilitatea probabilă a rezultatelor proiectului.

Subcontractanți – furnizează servicii externe (acțiuni specifice cu durată fixă) beneficiarilor care plătesc pentru acestea. Beneficiarii nu pot acționa în calitate de subcontractanți. În mod normal, subcontractanții nu ar trebui să fie identificați nominal în propunere; în cazul în care aceștia sunt identificați nominal, Condițiile Generale ale Modelului de Contract de Finanțare LIFE trebuie să fie respectate.

*Pentru o descriere mai detaliată a regulilor respective legate de beneficiarul coordonator, afiliații beneficiarilor asociați, cofinanțatori și subcontractanți, se vor consulta **Condițiile Generale ale Modelului de Contract de Finanțare LIFE.**

3.6 Care este bugetul optim pentru un proiect LIFE?

Nu există o valoare minimă fixă pentru bugetele proiectelor. Proiecte mari având costuri totale de peste 5.000.000 EUR au fost finanțate de mai multe ori în trecut, în timp ce proiectele mici (având costuri totale mai mici de 500.000 EUR) au avut succes rareori din cauza rezultatelor limitate și, în consecință, a valorii adăugate scăzute.

La elaborarea unui buget de proiect, **beneficiarii vor lua în considerare alocările naționale orientative pentru fiecare Stat Membru**, pentru proiectele finanțate în cadrul subprogramului pentru mediu, aferente perioadei de interes. O propunere de proiect care necesită o contribuție financiară UE mai mare decât alocarea națională orientativă pentru Statul Membru al solicitantului va avea o probabilitate mai mică de a fi selectată pentru cofinanțare LIFE.

*Alocările naționale se regăsesc în secțiunea 5 din Programul de lucru multianual al programului LIFE și în „Ghidul de evaluare a propunerilor de proiecte LIFE”

* Pentru detalii privind **rata maximă de finanțare din partea UE** în cadrul LIFE consultați ghidurile tehnice aferente fiecărui subprogram. În general pe durata primului Program de lucru multianual al Programului LIFE pentru perioada 2014-2017, rata maximă de cofinanțare din partea UE pentru proiectele LIFE „tradiționale” este de **60% din costurile totale eligibile ale proiectului**.

3.7 Cu cât trebuie să contribuie beneficiarii proiectului la bugetul proiectului?

Beneficiarul coordonator și beneficiarii asociați vor furniza o contribuție financiară substanțială la bugetul proiectului. Contribuția financiară a unui beneficiar se consideră dovada angajamentului acestuia la implementarea obiectivelor proiectului – o contribuție financiară foarte mică poate fi considerată astfel absența sau lipsa angajamentului.

Nu se poate prezenta o propunere în cazul în care contribuția financiară a unuia dintre beneficiari la bugetul propunerii este de 0 EURO.

În cazul în care sunt implicate **organisme publice ca beneficiari și/sau beneficiari asociați** într-un proiect, suma contribuțiilor lor financiare la proiect trebuie să depășească (cu cel puțin 2%) suma costurilor salariale atribuite proiectului pentru personalul care nu este considerat „suplimentar”.

3.8 Care este durata optimă a unui proiect?

Nu există o durată prestabilită a proiectelor LIFE. În general, durata proiectului trebuie să corespundă necesităților în vederea finalizării tuturor acțiunilor proiectului și atingerii tuturor obiectivelor acestuia. Majoritatea proiectelor durează **2-5 ani**.

În **situații excepționale**, Autoritatea Contractantă poate decide să acorde prelungirea duratei proiectului. Experiența anterioară a arătat că multe proiecte au avut dificultăți în îndeplinirea acțiunilor pe perioada propusă a proiectului, în mare parte din cauza întârzierilor neprevăzute și a dificultăților întâlnite pe parcurs.

Solicitanții sunt sfătuiți să își ia o marjă de siguranță corespunzătoare (de exemplu, 6 luni), în stabilirea calendarului propunerii lor.

Dacă un proiect și-a finalizat toate acțiunile înainte de data preconizată de finalizare, se poate depune raportul final înainte de termen și se poate primi plata finală înainte de data finală menționată în acordul de finanțare.

3.9 Unde se poate derula un proiect LIFE?

Proiectele LIFE se pot desfășura numai pe teritoriul Statelor Membre ale Uniunii Europene. Programul LIFE poate finanța și activități din afara UE și din țări de peste ocean (TPO), cu condiția ca beneficiarul coordonator să fie înregistrat pe teritoriul UE și să furnizeze dovezi convingătoare că activitățile care trebuie realizate în afara UE sunt necesare pentru atingerea obiectivelor de mediu ale UE și pentru asigurarea eficienței intervențiilor efectuate pe teritoriile Statelor Membre în care se aplică Tratatul (de exemplu, acțiuni de sprijinire a păsărilor migratoare sau acțiuni puse în aplicare pe un râu transfrontalier).

* Pentru informații detaliate consultați pachetele puse la dispoziție pe site-ul programului LIFE <http://ec.europa.eu/environment/life/>

3.10 Cine poate fi managerul unui proiect LIFE?

Managementul de proiect va fi realizat de către personalul beneficiarului coordonator. Cu toate acestea, pe baza unei justificări corespunzătoare, acesta poate fi efectuat de către un subcontractant, sub controlul direct al beneficiarului coordonator. Orice alt aranjament pentru managementul de proiect va fi explicat și justificat în mod corespunzător. Se recomandă, de asemenea, ca **fiecare proiect să aibă un manager de proiect cu normă întreagă.**

Propunerea trebuie să descrie în mod clar cine va fi responsabil de managementul proiectului, mărimea personalului și orizontul de timp dedicat acestei sarcini,

precum și persoana cu putere de decizie și metoda după care se vor lua deciziile privind proiectul pe durata acestuia (de exemplu, cum și cine va controla managementul de proiect).

3.11 Externalizarea activităților proiectului

Beneficiarii ar trebui să aibă competența și capacitatea tehnică și financiară de a administra activitățile proiectului propus. Prin urmare, este de așteptat ca ponderea bugetului alocat externalizării să rămână **sub 35%**. Acțiuni cu o pondere mai mare pot fi acceptate doar în cazul în care o justificare adecvată pentru acest lucru este prevăzută în propunerea de proiect.

În conformitate cu articolul 19 din Regulament, beneficiarii (publici și privați) sunt sfătuiți să recurgă la achizițiile publice „verzi”. Comisia Europeană a stabilit un set de instrumente în acest scop. Pentru mai multe informații, se va consulta pagina: http://ec.europa.eu/environment/gpp/toolkit_en.htm

**** Trebuie respectate Condițiile Generale ale Modelului de Contract de Finanțare LIFE pentru orice tip de asistență externă.***

3.12 În ce condiții favorizează LIFE proiectele transnaționale?

Regulamentul LIFE indică faptul că, în momentul selecției proiectelor pentru cofinanțare, Autoritatea Contractantă trebuie să acorde o atenție deosebită proiectelor transnaționale, ***atunci când cooperarea transnațională este esențială pentru garantarea protecției mediului sau a naturii.*** Pe baza criteriului de atribuire 7, vor fi acordate puncte suplimentare unei propuneri în cazul în care există suficiente dovezi pentru o valoare adăugată a abordării transnaționale. Dacă pot fi oferite astfel de probe, propunerea va avea un punctaj mai mare în procesul de selecție a proiectelor și, prin urmare, va avea o șansă mai mare să fie selectată pentru cofinanțare.

3.13 Cât de voluminoasă trebuie să fie o propunere LIFE?

O propunere trebuie să fie cât mai **clară și concisă**. Solicitanții vor evita propunerile voluminoase și nu vor face descrieri extrem de detaliate ale domeniilor proiectului, ale tehnologiilor în domeniul mediului, ale listei de specii, etc.

Totuși, trebuie furnizate **descrieri clare și detaliate pentru toate acțiunile proiectului**. Vor fi anexate hărți ori de câte ori acest lucru este util pentru clarificarea localizării acțiunilor propuse (rețineți faptul că acestea sunt obligatorii în unele cazuri).

Nu trebuie prezentate broșuri, CV-uri și documente similare deoarece vor fi ignorate.

3.14 Activități în curs de desfășurare care ar putea avea legătură cu viitorul proiect

Acțiunile deja în curs de desfășurare înainte de începerea proiectului nu sunt eligibile.

În cazul în care acțiunile care trebuie întreprinse în cadrul proiectului sunt semnificativ diferite de activitățile anterioare sau în curs de desfășurare în ceea ce privește frecvența și intensitatea, acestea nu vor fi considerate în curs de desfășurare. Solicitantul trebuie să furnizeze în cuprinsul propunerii informații adecvate care să permită evaluarea acestui aspect.

În **mod excepțional**, în cazul acțiunilor care au fost întreprinse și finalizate în trecut și care sunt propuse spre repetare la o frecvență sau intensitate similară pe durata proiectului propus în prezent, solicitantul trebuie să facă dovada că astfel de acțiuni nu ar fi fost implementate în absența proiectului LIFE.

3.15 Sustenabilitatea pe termen lung a proiectului și a acțiunilor acestuia

Proiectele LIFE constituie o investiție considerabilă și Uniunea Europeană acordă o importanță deosebită durabilității pe termen lung a acestor investiții. **Este obligatoriu ca, pe durata proiectului, beneficiarii să țină cont de modul în care aceste investiții vor fi asigurate, menținute, dezvoltate și utilizate sau reproduse după finalul proiectului. Acest aspect trebuie să facă parte din propunere.** Acest aspect va fi verificat cu atenție în cursul procesului de evaluare.

Fiecare propunere va prezenta dovezi clare cu privire la valoarea adăugată UE, în ceea ce privește acoperirea, capacitatea de reproducere, transfer sau domeniul transnațional de aplicare al acesteia.

3.16 Capacitatea de replicare și de transfer

Capacitatea de replicare și de transfer constituie potențialul proiectului de a fi replicat și transferat pe perioada proiectului și după implementarea sa. Capacitatea de replicare și de transfer cu succes implică o strategie ce include sarcini de multiplicare a impacturilor soluțiilor proiectului și mobilizarea unei adoptări mai largi, atingerea unei mase critice pe perioada proiectului și/sau într-o perspectivă pe termen scurt și mediu după finalul proiectului LIFE. Aceasta constituie mai mult decât

un transfer de cunoștințe și crearea de legături și implică punerea în aplicare în alte contexte a tehnicilor, metodelor sau strategiilor dezvoltate sau aplicate în cadrul proiectului.

Capacitatea de replicare și de transfer depășește diseminarea și privește activități și abordări, integrate în toate acțiunile relevante ale proiectului, care urmăresc facilitarea replicării și/sau transferului rezultatelor și experiențelor proiectului dincolo de proiect, inclusiv în alte sectoare, entități, regiuni sau țări.

3.17 Activități de cercetare și infrastructură mare

Întrucât finanțarea UE pentru activitățile de cercetare este prevăzută în Horizon 2020 - Programul-Cadru pentru Cercetare și Inovare (2014-2020), prin proiectele LIFE se poate realiza o cercetare limitată, menită să îmbunătățească și să îmbogățească datele și cunoștințele care stau la baza proiectului. Cercetarea trebuie să fie strict limitată și în mod intrinsec legată de obiectivele proiectului, iar solicitantul trebuie să explice în detaliu modul în care punerea în aplicare corespunzătoare a proiectului se bazează pe aceste activități de cercetare, arătând că baza științifică existentă este insuficientă, și susținând modul în care vor fi utilizate cunoștințele suplimentare la punerea în aplicare a acțiunilor proiectului. Într-un astfel de caz, publicațiile științifice sunt considerate rezultate importante ale proiectului.

Proiectele dedicate construirii de infrastructură mare nu intră în domeniul de aplicare a programului LIFE și, prin urmare, nu sunt eligibile. Un proiect este considerat dedicat construirii de infrastructură mare în cazul în care costul unui „element unic de infrastructură” depășește 500.000 €. Un „element unic de infrastructură” înseamnă toate elementele descrise în formularul F4a care sunt legate fizic de asigurarea funcționalității investiției în infrastructură (de exemplu, pentru un eco-canal: podul, barierele, semnalizarea, etc). O astfel de sumă poate fi depășită în mod excepțional, în cazul în care justificarea tehnică completă este prevăzută în propunerea care demonstrează necesitatea infrastructurii pentru asigurarea unei contribuții eficiente la obiectivele Articolelor 10, 11 sau 12 din Regulamentul LIFE.

3.18 Complementaritatea cu alte programe de finanțare UE

Conform Articolului 8 din Regulamentul LIFE, **activitățile** sprijinite în cadrul Programului LIFE **trebuie să asigure consistență și sinergii, precum și evitarea suprapunerii cu alte programe de finanțare ale Uniunii.** În special, Autoritatea Contractantă și Statele Membre trebuie să asigure coordonarea cu Fondul European de Dezvoltare Regională, Fondul Social European, Fondul de Coeziune, Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală, Fondul European pentru Pescuit și Afaceri

Maritime și Horizon 2020.”

Beneficiarii trebuie să informeze Autoritatea Contractantă cu privire la orice finanțări corelate pe care le primesc din bugetul UE, precum și orice cereri în curs în acest sens pentru finanțare din bugetul UE. Beneficiarii trebuie să verifice, de asemenea, dacă nu primesc subvenții de funcționare în curs din partea LIFE (sau a altor programe UE) care pot conduce la dublă finanțare.

În plus, în etapa de revizuire a proiectelor, autorității naționale i se poate solicita să indice pașii urmați pentru a asigura coordonarea și complementaritatea finanțării LIFE cu alte programe de finanțare UE.

Este esențial ca, înainte de transmiterea propunerii către Autoritatea Contractantă, beneficiarii să verifice temeinic dacă acțiunile propuse în cadrul proiectului acestora ar putea fi sau sunt finanțate în practică prin alte fonduri UE.

3.19 Reducerea amprentei de carbon a proiectului

Detalii cu privire la eforturile care trebuie făcute pentru reducerea emisiilor de CO₂ pe durata de viață a unui proiect vor fi incluse în descrierea proiectului. Cu toate acestea, trebuie să ții cont de faptul că cheltuielile pentru compensarea emisiilor de gaze cu efect de seră nu vor fi considerate costuri eligibile.

Exemple de bună practică: organizarea de Webex-uri (platforme de discuții on-line) de către echipele de proiect pentru întâlniri on-line cu ceilalți parteneri sau cu beneficiari potențiali/sau cu alte proiecte.

3.20 Clauza cu privire la protejarea datelor cu caracter personal

Datele cu caracter personal furnizate odată cu propunerea, în special numele, adresa și alte informații de contact ale beneficiarilor și cofinanțatorilor, vor fi plasate într-o bază de date denumită ESAP care va fi pusă la dispoziția instituțiilor și agențiilor UE, precum și unei echipe de evaluatori externi care au încheiat un acord de confidențialitate. ESAP este utilizată exclusiv pentru a gestiona evaluarea propunerilor LIFE.

Aceleași date personale ale proiectelor acceptate vor fi transferate într-o altă bază de date numită BUTLER, care va fi pusă la dispoziția instituțiilor și agențiilor UE, precum și unei echipe de evaluatori externi care au încheiat un acord de confidențialitate. BUTLER este utilizată exclusiv pentru gestionarea proiectelor LIFE.

Un rezumat al fiecărui proiect, inclusiv numele și informațiile de contact ale beneficiarului coordonator, va fi plasat pe pagina de internet LIFE și pus la dispoziția publicului larg.

Lista beneficiarilor de succes și sumele aferente acordate proiectelor selectate vor fi, de asemenea, publicate într-o bază de date publică numită Sistemul de Transparență Financiară.

De-a lungul acestui proces, Regulamentul (CE) nr 45/2001 al Parlamentului și al Consiliului European din 18 decembrie 2000 privind protecția persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituțiile și organele comunitare și privind libera circulație a acestor date va fi respectat de către Autoritatea Contractantă și de subcontractanții săi. În mod special, ***veți avea dreptul de a accesa datele care vă privesc și de a solicita corecții ale acestora, dacă este cazul.***

Prezentarea unei propuneri înseamnă că acceptați că datele personale incluse în propunere să fie puse la dispoziție conform celor de mai sus. Datele respective nu vor fi folosite în niciun alt mod sau pentru alte scopuri în afară de cele descrise mai sus.

4. Programul LIFE Mediu și utilizarea eficientă a resurselor

Programul LIFE Mediu și utilizarea eficientă a resurselor urmărește în mod specific să contribuie la implementarea, actualizarea și dezvoltarea politicii și legislației Uniunii Europene în domeniul mediului, inclusiv integrarea domeniului mediului în alte politici, contribuind astfel la o dezvoltare durabilă. Mai mult, acțiunile finanțate trebuie să aibă o valoare adăugată la nivel european și să fie complementare acțiunilor care pot fi finanțate prin alte fonduri ale Uniunii Europene în perioada 2014-2020.

Trebuie să ții cont și de încadrarea în cadrul strategic stabilit la nivel național pentru temele alese!

Domeniul prioritar **Mediu și utilizarea eficientă a resurselor** se axează pe:

- **Dezvoltarea, testarea și demonstrarea abordărilor, celor mai bune practici și soluțiilor legate de politici și management, pentru provocările legate de mediu și în sprijinul politicii și al legislației referitoare la utilizarea eficientă a resurselor, inclusiv a Foi de parcurs pentru o Europă eficientă din punct de vedere al utilizării resurselor;**
- **Îmbunătățirea bazei de cunoștințe pentru dezvoltarea, implementarea, măsurarea, monitorizarea și evaluarea politicii și a legislației Uniunii Europene în domeniul mediului și pentru evaluarea și monitorizarea factorilor, a presiunilor și a răspunsurilor care au un impact asupra mediului în cadrul și în afara Uniunii.**

Anexa III a Regulamentului LIFE descrie prioritățile tematice pentru fiecare din următoarele cinci sectoare:

- **Priorități tematice pentru Apă, inclusiv mediul marin**
- **Priorități tematice pentru Apă**
- **Priorități tematice pentru Utilizarea eficientă a resurselor, inclusiv solurile și pădurile, și economia verde și circulară**
- **Priorități tematice pentru Mediu și sănătate, inclusiv substanțe chimice și zgomot**
- **Priorități tematice pentru Calitatea aerului și emisii, incluzând mediul urban**

Programul LIFE Mediu și utilizare eficientă a resurselor va sprijini cele mai bune propuneri din punct de vedere al **soluțiilor inovatoare pentru probleme importante de mediu**, ducând la rezultate concrete viabile și măsurabile din punct de vedere calitativ și cantitativ. Propunerile trebuie să fie foarte vizibile și solide din punct de vedere tehnic și financiar. Acestea trebuie să includă diseminarea cunoștințelor. **Caracterul demonstrativ este foarte important**; proiectele trebuie să fie implementate pe o scară tehnică care permite evaluarea viabilității tehnice și economice a introducerii la scară mare. **Programul LIFE Mediu și utilizare eficientă a resurselor nu este orientat spre cercetare sau spre investirea în tehnologia existentă**. Programul LIFE urmărește să reducă discrepanța dintre rezultatele cercetărilor, ale politicilor și ale dezvoltării și implementarea la scară largă și să îmbunătățească soluțiile inovatoare.

4.1 Priorități tematice și tematici de proiecte pentru Programul LIFE Mediu și utilizarea eficientă a resurselor

Aceste tematici vor primi prioritate în procesul de evaluare, dar nu este exclusă posibilitatea de a aborda probleme care nu sunt incluse în tematicile de proiect și prioritățile tematice în conformitate cu Anexa III a Regulamentului LIFE.

Rețineți!

- **punctele prevăzute de criteriul de atribuire 4 „Contribuție la tematicile de proiect” vor fi acordate doar propunerilor care respectă în mod clar și integral temele de proiect enumerate mai jos.**
- **Solicitanții trebuie să aleagă maxim două tematici de proiect în eProposal și trebuie să explice în mod clar dacă și de ce propunerea acestora se încadrează în tematicile de proiect selectate.**
- **Va fi analizată doar respectarea tematicilor indicate de solicitant.** În cazul în care nu se selectează o tematică de proiect, solicitantul declară că propunerea **nu** îndeplinește niciuna dintre tematicile de proiect și admite că **nu pot fi acordate puncte pentru proiect** în baza criteriului 4.

Figura 1. Utilizarea eficientă a resurselor
(sursa:http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/)

*pentru mai multe detalii consultați *Ghidul de evaluare a propunerilor de proiecte LIFE*

4.1.1 Priorități tematice pentru Apă, inclusiv mediul marin

- *abordări integrate pentru implementarea Directivei-cadru europene privind apa;*
- *Directiva privind inundațiile;*
- *Directiva-cadru privind Strategia pentru mediul marin;*
- *activități care asigură utilizarea sigură și eficientă a resurselor de apă, îmbunătățirea gestionării din punct de vedere calitativ a apei, conservarea unui nivel ridicat al calității apei și evitarea utilizării eronate și a deteriorării resurselor de apă.*

Tematici de proiect

Abordarea managementului calității apei, inundațiilor și al secetei în mod rentabil este o provocare serioasă în cadrul UE. Pentru a răspunde provocărilor și oportunităților din sectorul apei, este nevoie de o abordare holistică ce implică o serie de actori. În conformitate cu implementarea **Directivei-cadru privind apa** (DCA), a Directivei privind inundațiile și a priorităților Parteneriatului european pentru inovare în domeniul apei, proiectele trebuie să se axeze pe dezvoltarea și, în special, pe implementarea acțiunilor care pot ajuta statele membre să treacă la un management cu adevărat integrat al resurselor de apă, promovând abordări bazate pe ecosistem acolo unde este cazul. În contextul acțiunilor vizate în implementarea Directivei-cadru „**Strategia pentru mediul marin**” (DCSMM), ar trebui să se pună accent în mod special pe presiunile și impacturile emergente, precum și pe consolidarea unui management de coastă integrat și pe o planificare spațială mai bună a mediului maritim. În ceea ce privește industria apei, tehnologiile și procesele utilizate pentru a asigura furnizarea serviciilor de apă (producerea de apă potabilă sau tratarea apei uzate) ajung la maturitate. Potrivit domeniilor prioritare ale Parteneriatului european pentru inovare în domeniul apei, provocarea actuală are două aspecte: ***asigurarea implementării adecvate într-un mod care să ofere rezultate rentabile, în condiții de utilizare eficientă a resurselor și de respectare a legii și să asigure capacitatea de a gestiona problemele apărute în acest domeniu.***

Se va acorda prioritate proiectelor următoare:

Apă, inundații și secetă

Planificarea și stabilirea în zonele urbane și rurale a unor **măsurii de reținere în mod natural a apei** care să mărească infiltrarea, stocarea apei și eliminarea poluanților prin intermediul proceselor naturale sau „*asemănătoare celor naturale*”, contribuind astfel la realizarea obiectivelor Directivei-cadru privind apa și ale Directivei privind inundațiile și la gestionarea secetei în regiunile confruntate cu deficitul de apă.

- Proiecte de promovare a **managementului riscului de inundații și secetă** prin intermediul: *instrumentelor de prevenire și protecție împotriva evenimentelor extreme pentru a sprijini politicile, planificarea utilizării terenurilor și gestionarea situațiilor de urgență și abordări integrate privind evaluarea și managementul riscului bazate pe rezistență și vulnerabilitate socială și asigurând acceptarea din punct de vedere social.*
- Proiecte pentru a permite realizarea obiectivelor Directivei-cadru privind apa prin **rezolvarea presiunilor hidro-morfologice** identificate în Planurile de management al bazinului hidrografic (PMBH) și care își au originea în utilizarea terenului sau utilizarea râurilor.
- Proiecte care abordează **managementul integrat al nutrienților** și al poluării organice de origine umană și animală într-un mod care clarifică măsurile necesare în bazinul unui râu sau la captarea unui râu, pentru a permite îndeplinirea cerințelor Directivei-cadru privind apa și a DCSMM, inclusiv a Directivei privind tratarea apelor uzate urbane, Directivei privind nitrații, Directivei privind apele de scăldat și ale Directivei privind apele subterane.
- Proiecte care abordează presiunile aduse de **poluanții chimici** în mediul acvatic și urmăresc reducerea emisiilor de substanțe prioritare la sursă utilizând înlocuitori adecvați sau tehnologii alternative.
- Proiecte de **renaturalizare a morfologiei** râurilor, lacurilor, estuarelor și a coastelor și/sau de **recreere a habitatelor aferente**, inclusiv a luncilor inundabile și mlăștinoase, pentru a permite îndeplinirea obiectivelor Directivei-cadru privind apa și ale Directivei privind inundațiile.
- Proiecte care implementează **măsurii de economisire a apei** pentru a reduce presiunile calitative și cantitative asupra planurilor de apă în bazinele acvatice scăzute **pe baza modelelor hidroeconomice**.

Managementul mediului marin și de coastă

- Proiecte de dezvoltare a uneltelor, tehnologiilor și practicilor pentru a asigura **sustenabilitatea** activităților economice legate de mediul marin, inclusiv prin **reducerea presiunii activităților economice asupra mediului marin**, acolo unde este cazul, și pentru a canaliza sustenabilitatea resurselor marine în sectoarele economice, punând accent pe zgomotul subacvatic, tulburarea fizică a fundului mărilor și pe impacturile mineritului și ale acvaculturii la mare adâncime în mare. Este de așteptat ca proiectele să includă elaborarea de planuri de management care reduc impacturile activităților economice asupra mediului.
- Proiecte care urmăresc să prevină și să reducă **deșeurile sau contaminanții microbieni marini** abordând sursele de deșeuri și contaminanți microbieni marini.
- Proiecte de promovare a **sinergiilor între managementul integrat de coastă și planificarea spațială maritimă**, demonstrând valoarea adăugată a coordonării managementului integrat de coastă și a planificării spațiale maritime în noile contexte marine, sprijinind implementarea concretă a strategiilor privind bazinele mărilor, inclusiv implementarea legislației UE relevante sau conectarea managementului de coastă integrat și a planificării spațiale maritime cu procedurile de proiectare și gestionare a Zonelor marine protejate sau a siturilor Natura 2000.

Industria apei

- Proiecte care vizează dezvoltarea de **tehnologii pentru sisteme de tratare a apelor potabile și a apelor uzate urbane**, utilizând procese eficiente din punct de vedere al resurselor pentru furnizarea serviciilor de apă (ex. urmărind să reducă consumul energetic pentru tratarea și gestionarea apelor și a pierderilor de apă) și proceduri și procese de control la fața locului pentru a diminua sau a elimina deversările de poluanți și patogeni emergenți ca parte a efluenților rezultați din tratarea apelor uzate.
- Proiecte de implementare a unor instrumente (ex. sisteme de planificare, descentralizate, abordări bazate pe risc) pentru a asigura **furnizarea eficientă de servicii de apă**, care sunt conforme cu Directiva privind apa potabilă și cu Directiva privind apele uzate urbane **în zone cu densitate redusă a populației**.

- Proiecte care vizează soluții și/sau opțiuni de tratare mai eficiente și mai eficace, inovatoare privind **apele reciclate/recuperate**, dezvoltând și demonstrând:
 - *Concepte inovatoare pentru alimentarea (alternativă) cu apă, tratarea apei uzate, reutilizarea și recuperarea resurselor;*
 - *Metode de control a sursei și tehnologii la fața locului rentabile pentru eliminarea poluanților și a patogenilor emergenți în sistemul de tratare a apei uzate;*
 - *Hub-uri de inovare pentru tratarea apei, în regiuni care în prezent nu dispun de sisteme adecvate de canalizare și instalații de tratare și asanare, aplicând tehnologii inteligente și sisteme descentralizate cu accent pe surse alternative de apă.*
 - *Abordări sistemice pentru a evita pierderile de apă, energie și resurse în producția industrială și în infrastructura de apă și apă uzată.*

4.1.2 Priorități tematice pentru Deșeuri

- **implementarea și elaborarea legislației europene privind deșeurile, cu accent special pe primele etape din ierarhia europeană a deșeurilor (prevenire, reutilizare și reciclare);**
- **utilizarea eficientă a resurselor și impactul ciclului de viață al produselor, modelelor de consum și dematerializarea economiei.**

Figura 2. Managementul eficient al Deșeurilor

(sursa: <http://www.cekindo.com/sectors/waste-management>)

Tematici de proiect

În ceea ce privește deșeurile, Foaia de parcurs pentru o Europă cu utilizare eficientă a resurselor și al 7-lea Program de acțiune pentru mediu urmăresc să atingă obiectivele următoare până în **2020**:

- *reducerea deșeurilor generate;*
- *maximizarea reciclării și a reutilizării;*
- *limitarea incinerării la materialele nereciclabile;*
- *limitarea depozitării deșeurilor la deșeurile nereciclabile și nerecuperabile.*

Consultați si Planul Național de Gestionare a Deșeurilor și Planul Național de Prevenire a Generării Deșeurilor pentru o corelare eficientă cu cadrul strategic național!

Prioritățile României în ceea ce privește gestionarea și prevenirea deșeurilor pentru perioada 2014-2020 sunt:

- *prioritizarea eforturilor în domeniul gestionării deșeurilor în linie cu ierarhia deșeurilor;*
- *dezvoltarea de măsuri care să încurajeze prevenirea generării de deșeuri și reutilizarea, promovând utilizarea durabilă a resurselor;*
- *creșterea ratei de reciclare și îmbunătățirea calității materialelor reciclate, lucrând aproape cu sectorul de afaceri și cu unitățile și întreprinderile care valorifică deșeurile;*
- *promovarea valorificării deșeurilor din ambalaje, precum și a celorlalte categorii de deșeuri;*
- *reducerea impactului produs de carbonul generat de deșeuri;*
- *încurajarea producerii de energie din deșeuri pentru deșeurile care nu pot fi reciclate;*
- *organizarea bazei de date la nivel național și eficientizarea procesului de monitorizare;*
- *implementarea conceptului de analiză a ciclului de viață în politica de gestionare a deșeurilor.*

Se va acorda așadar prioritate următoarelor proiecte:

Implementarea legislației privind deșeurile

- Proiecte care utilizează metode, tehnologii și acțiuni inovatoare, în primul rând la sursă, pentru prevenirea, reutilizarea deșeurilor și colectarea selectivă a **deșeurilor municipale**.
- Proiecte care utilizează metode, tehnologii și acțiuni inovatoare, în primul rând la sursa deșeurilor pentru prevenirea, pregătirea pentru reutilizare/reutilizarea, reciclarea și colectarea selectivă a următoarelor fluxuri de deșuri:
 - **deșuri de echipamente electrice și electronice (DEEE)**, baterii și acumulatori, vehicule scoase din uz (**VSU**), ambalaje, deșuri rezultate din construcții, demolări și medicale;
 - **deșuri biologice, inclusiv deșuri alimentare de-a lungul lanțului alimentar**.
- **Proiecte integrate de management a plasticului**, care sunt create pentru a conduce la un nivel crescut de reciclare, sortare și la o reciclare de înaltă calitate, design ecologic, management al materialelor plastice care nu sunt ambalaje, prevenire a utilizării unice a articolelor din plastic sau reducere și remediere a deșeurilor.
- Proiecte create pentru a îmbunătăți **managementul deșeurilor periculoase menajere**.

Eficiența deșeurilor și a resurselor

- Proiectele care implementează utilizarea **instrumentelor economice** la nivel local, regional și național în sprijinul politicilor privind eficiența managementului deșeurilor și al resurselor.

4.1.3 Priorități tematice pentru Utilizarea eficientă a resurselor, inclusiv solurile și pădurile, economia verde și circulară

- **simbioza industrială și transferul de cunoștințe, și elaborarea de noi modele pentru transferul spre o economie circulară și verde;**
- **strategia tematică privind solul (Comunicarea Comisiei Europene din 22 septembrie 2006 intitulată „Strategia tematică pentru protecția solului”) cu accent pe atenuarea și compensarea impermeabilizării solurilor și**

utilizarea îmbunătățită a terenurilor;

- **sisteme de monitorizare și informare privind pădurile și pentru prevenirea incendiilor de pădure.**

Tematici de proiect

În ceea ce privește simbioza industrială, transferul de cunoștințe și trecerea către o economie circulară și ecologică, trebuie să se acorde o atenție specială:

- **derulării activităților în condiții de utilizare eficientă a resurselor și de siguranță pentru mediu** incluzând lanțurile valorice, și armonizării metodologiei pentru măsurarea amprentei lor ecologice;
- **îmbunătățirii managementului solului și, mai ales, limitarea și atenuarea impermeabilizării solului;**
- **sistemelor de monitorizare și informare privind pădurile și sistemelor de prevenire a incendiilor de pădure care au progresat mult în ultimii ani, totuși este necesară implementarea noii Directive UE privind pădurile și îmbunătățirea Sistemului European de Informare privind Incendiile de Pădure (SEIIP).**

Se va acorda prioritate proiectelor următoare:

Eficiența utilizării resurselor, economie ecologică și circulară

- Proiecte de implementare a conceptului de economie circulară prin acțiuni care se întind pe întreg lanțul valoric sau care asigură utilizarea resurselor secundare/resturilor de materiale/deșeurilor în alte industrii sau **lanțuri valorice** (design ecologic, transmiterea mai departe a utilizării materialelor, reparații, refabricare, reutilizare, reciclare, concepte noi de business circular și sisteme inovatoare de retragere și colectare).
- Proiecte de implementare a **noilor modele de business pentru eficiența resurselor**, incluzând stabilirea de practici privind eficiența resurselor în întreprinderi mici și mijlocii (IMM-uri), cu accent pe impactul de mediu, durabilitate, reutilizare, reparare și reciclare a produselor și proceselor acestora - inclusiv partajare sau închirierea de produse mai degrabă decât vinderea lor. Acest lucru trebuie să implice unul din sectoarele industriale considerate drept o prioritate în Foaia de parcurs pentru o Europă eficientă

din punct de vedere al resurselor; noul model de afaceri trebuie să ducă la o reducere a utilizării de materiale și/sau a utilizării de energie și apă;

- Proiecte de promovare a implementării **metodologiei europene privind amprenta de mediu**, prin comunicarea către consumatori și părți interesate, disponibilitatea datelor, calitatea și trasabilitatea întregului lanț valoric, simplificarea calculării și verificare.
- Proiecte care fac **legătura** între **stimulentele** de reglementare, financiare sau reputaționale și **performanța de mediu**, folosind EMAS sau alte instrumente robuste, fiabile (adică verificate de terți) de management al mediului la nivel de Uniune.
- Proiecte care promovează **Achizițiile publice verzi** prin intermediul dezvoltării, în colaborare cu companii, și aplicării specificațiilor comune de licitații ale autorităților publice cu nevoi de achiziții similare (inclusiv consultare de piață și activități efective de achiziții) și scheme care permit celor care achiziționează să verifice în mod ușor și fiabil cerințele privind ecologia, și aplicarea acestor scheme.

Solul

- Proiecte care **limitează, atenuază sau propun metode inovatoare de compensare a impermeabilizării solului** la nivel regional, provincial sau municipal, în conformitate cu Ghidul privind impermeabilizarea solului (GIS (2012) 101 final/2), în special cele care implică o regândire a abordărilor legate de planificare și bugetare pentru a realiza dezvoltarea regională sau municipală fără alte preluări de teren sau impermeabilizări ale solului.
- Proiecte menite să **realizeze un management mai bun al solului** (scăderea eroziunii, menținerea materiilor organice ale solului, evitarea compactării și a contaminării, conservarea/refacerea solului bogat în carbon, etc.) la nivel local, regional sau național. Metodele utilizate pot include instrumente și practici de monitorizare sau îmbunătățirea cadrelor administrative și juridice. Un interes special îl vor reprezenta proiectele care vor oferi soluții rentabile pentru îmbunătățirea instrumentelor sau metodologiilor existente sau sprijinirea funcțiilor solului în cadrul unui ecosistem mai amplu, de exemplu pentru retenția de apă.
- Proiecte care dezvoltă și implementează **instrumente și scheme de sprijin rentabile** pentru identificare siturilor contaminate la nivel regional sau național.

Pădurile

Proiectele din cadrul acestui titlu pot avea prioritate numai dacă prevăd că toate datele calitative și cantitative legate de păduri rezultate din proiecte vor fi încorporate în Centrul european de date privind pădurile (EFDAC) și ulterior în Sistemul informatic al pădurilor pentru Europa (FISE) al Comisiei Europene.

- Proiecte care contribuie la derivarea de informații complet armonizate din datele colectate de Inventarele Naționale privind Pădurile (INP) și/sau de alte rețele de informații privind pădurile și care implementează **metodologii avansate pentru a demonstra managementul durabil al pădurilor la nivel regional, național sau supra-național conform criteriilor și indicatorilor conveniți (Forest Europe)** (ex. sănătatea și vitalitatea pădurilor, Serviciile de ecosisteme ale pădurilor, funcții ale pădurilor și socio-economice legate de Bioeconomia UE și de păduri în cadrul unui climat în schimbare) urmând obiectivele noii Strategii UE privind pădurile și Strategia UE privind Biodiversitatea 2020.
- Proiecte care se dezvoltă pe informațiile colectate de rețelele de informații privind pădurile existente la nivel național/regional și dezvoltă și implementează **metode noi de colectare și raportare a criteriilor și indicatorilor de management durabil al pădurilor** la nivel național sau regional și conform clasificării SEE privind Tipurile de păduri europene (TPE) în 14 categorii așa cum este raportat către Forest Europe. Aceste proiecte trebuie să includă acțiuni demonstrative specifice care să arate cum pot fi utilizate noile informații și metode pentru a îmbunătăți protecția ecosistemelor de păduri.
- Proiecte care contribuie la îmbunătățirea Sistemului informatic european privind incendiile de pădure (SIEIP). Aceste proiecte trebuie să includă acțiuni demonstrative specifice care să arate cum pot fi aplicate noile metode și informații pentru a atinge țintele stabilite în Strategia UE privind biodiversitatea pentru 2020 în ceea ce privește managementul pădurilor și al ecosistemelor de păduri.
- Proiecte care utilizează informații noi despre păduri pentru a spori **reziliența acestora la amenințări provenite din schimbările de populație** determinate de urbanizare, abandonare de terenuri sau pierderea abilităților de gestionare tradițională a terenurilor.

4.1.4 Priorități tematice pentru Mediu și sănătate, inclusiv substanțe chimice și zgomot

- **Regulamentul privind înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (REACH);**
- **Directiva privind zgomotul ambiental;**
- **Directiva Seveso III.**

Tematici de proiect

În ceea ce privește mediul și sănătatea, ar trebui explorate noi metode de reducere a impactului substanțelor chimice, a zgomotului și al accidentelor industriale asupra sănătății mediului și a oamenilor.

Se va acorda prioritate proiectelor următoare:

Substanțe chimice

- **Proiecte care reduc impactul substanțelor chimice** (inclusiv al nanomaterialelor și al produselor biocide) asupra sănătății mediului sau a oamenilor printr-o utilizare mai sigură și mai durabilă a substanțelor chimice sau prin minimizarea expunerii la substanțe chimice toxice din produse sau din mediu, prin înlocuirea lor cu substanțe mai sigure sau cu soluții nechimice.
- **Proiecte care îmbunătățesc utilizarea datelor de monitorizare a substanțelor chimice** (ex. monitorizarea mediului, bio-monitorizarea oamenilor, monitorizarea produselor, monitorizarea aerului de interior) pentru protejarea sănătății umane și a mediului, prin date de monitorizare a substanțelor chimice disponibile, accesibile, comparabile și interoperabile și permițând stabilirea de legături între ele cu monitorizarea sănătății oamenilor și a mediului și pentru evaluarea expunerilor la amestecuri chimice prin intermediul diferitelor căi de expunere.

Zgomotul

În cadrul acestui titlu, se va acorda prioritate proiectelor în zone urbane în vederea îmbunătățirii situației pentru un număr maxim de persoane.

- Proiecte care urmăresc introducerea de scheme permanente pentru **Zone de emisii reduse de zgomot (LEZ)** în zone urbane, permițând numai vehicule electrice sau aplicând alte abordări la fel de eficiente privind zgomotul.
- Proiecte **în zone urbane cu densitate ridicată a populației** menite să reducă **zgomotele stradale și ale altor infrastructuri de transport** prin utilizarea unor suprafețe cu zgomot redus cu costuri pe durata de viață comparabile cu cele ale suprafețelor standard obținând astfel o reducere semnificativă a zgomotului.

Accidente industriale

- Proiecte menite să faciliteze implementarea **Directivei Seveso III** (Directiva 18/UE/2012) privind controlul pericolelor de accidente majore care implică substanțe periculoase prin dezvoltarea de unelte metodologice pentru realizarea unei **cartări a riscului**, inclusiv cartarea riscului de mediu, și pentru **soluționarea efectului de domino**.

4.1.5 Priorități tematice pentru Calitatea aerului și emisii, incluzând mediul urban

- *abordări integrate ale implementării legislației privind calitatea aerului;*
- *facilitarea conformării la standardele UE privind calitatea aerului și a emisiilor aferente inclusiv plafoanele naționale de emisie;*
- *îmbunătățirea implementării Directivei privind emisiile industriale, cu accent special pe îmbunătățirea definiției celor mai bune tehnici disponibile și a procesului de implementare, asigurând un acces ușor al publicului la informații și sporind contribuția DEI la inovare.*

Tematici de proiect

Prioritatea tematică „calitatea aerului și emisii incluzând mediul urban” se axează pe implementarea legislației privind calitatea aerului și a unei abordări cuprinzătoare privind problemele mediului urban. Poluarea aerului rămâne cea mai gravă problemă legată de sănătatea mediului din Europa, cu o rată a mortalității de peste zece ori mai mare decât cea din accidente rutiere și având totodată un impact semnificativ asupra ecosistemelor (ex. 70% din siturile UE Natura 2000 suferă de eutrofizare ca urmare a poluării aerului). Ea trebuie să fie abordată în conformitate cu noua Strategie UE privind calitatea aerului pentru perioada de până în 2030.

Directiva privind emisiile industriale (DEI) este un instrument cheie pentru prevenirea și controlul poluării din surse de mari dimensiuni. Experiența legată de implementarea FEI (și a predecesoarei sale IPPC) a permis identificarea nevoilor suplimentare în ceea ce privește informarea publică și introducerea de tehnici emergente.

Se va acorda prioritate proiectelor următoare:

Legislația privind calitatea aerului și Directiva NEC

Acolo unde nu se specifică altfel în mod explicit, proiectele legate de calitatea aerului trebuie să se axeze în general pe zonele urbane pentru a acoperi o populație cât mai mare.

- **Proiecte pe energie la nivel local și regional** care abordează calitatea aerului și reducerile de emisii de particule în atmosferă în **puncte fierbinți** din zone cu **utilizare ridicată de aplicații de încălzire cu ardere de cărbune și biomasă**.
- Proiecte care contribuie la aplicații de **calitate înaltă pentru arderea biomasei** și utilizarea adecvată a acestora, inclusiv în zone montane (cum ar fi utilizarea de tehnologii cu foarte puțin praf, eficiență ridicată și combustie curată și tehnologii de control, stocarea căldurii).
- **Proiecte cu mobilitate sustenabilă** pentru componente care sunt esențiale în vederea îndeplinirii standardelor de calitate a aerului, cu accent pe realizarea unei lumi mai curate, utilizarea de vehicule electrice sau cu emisii foarte reduse, așa cum sunt menționate în Programul de lucru Orizont 2020, utilizarea de combustibili alternativi curați, de programe inovatoare de re tehnologizare pentru vehiculele de servicii publice, tehnologii alternative pentru trenuri cum ar fi electro-mobilitatea și mobilitatea pe bază de hidrogen, dezvoltarea și implementarea de LEZ cu impact ridicat și de scheme de stabilire a tarifelor pentru drumuri prin criterii avansate de acces și etichete pentru produsele de consum (Zonele metropolitane) și utilizarea platformelor logistice inovatoare pentru ultima etapă a livrării de produse.
- **Proiecte pentru reducerea emisiilor de amoniac și de particule în suspensie provenite din agricultură** pentru a sprijini implementarea Codului de bune practici actualizat al UNECE pentru reducerea emisiilor de amoniac și particule în suspensie provenite din agricultură.

Directiva privind emisiile industriale

- Proiecte de dezvoltare și testare a **tehnichilor de prevenire și reducere a poluării** menționate în DEI drept tehnici emergente.

Mediul urban

- Proiecte de implementare a **politicilor integrate și cuprinzătoare referitoare la planificarea și proiectarea urbană** durabilă prin intermediul soluțiilor inovatoare legate de transportul public și mobilitatea urbană, clădiri durabile, eficiență energetică și conservarea biodiversității urbane.

4.2 Proiecte LIFE Mediu și utilizarea eficientă a resurselor

Conform Regulamentului LIFE, proiectele *LIFE Mediu și utilizare eficientă a resurselor* trebuie să fie **demonstrative** sau **proiecte pilot**, care sunt definite astfel:

Ce este un proiect „pilot”?

Un proiect „**pilot**” aplică o tehnică sau metodă care nu a mai fost aplicată sau testată înainte sau în altă parte și care oferă avantaje potențiale de mediu comparate cu cele mai bune practici actuale și care pot fi aplicate ulterior la o scară mai mare în situații similare;

Dacă acțiunile propuse sunt prezentate ca inovatoare, nivelul inovației poate fi evaluat din perspective diferite:

- **din punct de vedere al tehnologiilor aplicate de proiect (inovație tehnologică) și**
- **din punct de vedere al modului în care sunt implementate tehnologiile (inovare la nivel de procese sau metode).**

De remarcat că aplicarea unei acțiuni/metodologii de bune practici stabilite într-o anumită regiune geografică unde nu a fost aplicată înainte nu este considerată o activitate „inovatoare”, ci o activitate „demonstrativă”.

Ce este un proiect „demonstrativ”?

Un proiect „**demonstrativ**” pune în practică, testează, evaluează și diseminează

acțiuni/metodologii care sunt într-o oarecare măsură noi sau necunoscute în contextul specific al proiectului (geografic, de mediu, socio-economic, etc.), și care **ar trebui să fie aplicate la scară mai amplă** în altă parte, în circumstanțe similare.

Proiectul trebuie să fie conceput de la bun început pentru a demonstra dacă tehnicile și metodele folosite funcționează în contextul proiectului.

*Proiectele demonstrative pot avea o valoare adăugată UE mai mare în cazul în care acestea au loc la **nivel național sau transnațional**, decât la nivel local.*

Propunerea trebuie să demonstreze că s-au făcut pașii necesari pentru a se asigura că bazele acestor ipoteze au fost stabilite corespunzător (adică tipul și cantitatea de cercetări anterioare necesare). În ceea ce privește **scara de demonstrare**, proiectul trebuie să fie implementat la un nivel tehnic care să permită evaluarea viabilității tehnice și economice a proiectului pilot propus la o scară mai mare.

Monitorizarea, evaluarea și diseminarea activă a principalelor rezultate ale proiectului și/sau a lecțiilor învățate sunt o **parte integrantă a proiectului** și a ceea ce urmează după acesta. *Prin urmare, un proiect demonstrativ urmărește în fond încurajarea altor părți interesate de a utiliza tehnicile și metodele demonstrate în proiect.*

Figura 3. Proiect pilot – Instalație de tratare mecanică a deșeurilor din construcții și demolări – LIFE 10 ENV/RO/000727 (sursa: <http://life-dcd.ro>)

Inovația nu trebuie să fie limitată la simple progrese tehnologice.

Spre exemplu, o nouă procedură poate schimba o etapă specifică din procesul de fabricație a unui produs sau, ca alternativă, poate aduce o transformare mai generală a întregului ciclu de producție și astfel a impactului total al ciclului respectiv. Același lucru este valabil pentru un model economic sau de afaceri nou, care ar avea potențialul de a transforma un deșeu inutil, până acum, într-o resursă prin intermediul reorganizării afacerii sau prin schimbarea modelului economic.

Doar tehnologia geografică sau transferul de practici (fără o dezvoltare reală a caracterului inovator) nu poate fi considerată drept inovație.

Proiectele care presupun cercetare și dezvoltare sau doar activități pregătitoare (studii, analize, etc.) nu pot fi considerate ca fiind inovatoare la propriu.

4.2.1 Finanțează Programul LIFE proiecte care sunt aproape de cerințele pieței „Close2 Market”?

DA, aceste proiecte sunt binevenite.

Programul LIFE finanțează proiecte legate de **Eco-Inovare** și **Economie Circulară** de la începuturile sale, din 1992. Multe dintre aceste proiecte au fost realizate de IMM-uri și industrii mari și au avut ca scop testarea și demonstrarea unui nou produs, a unei tehnologii sau a unui proces de producție care ar putea fi pus în vânzare.

Sunt promovate proiectele care oferă soluții îmbunătățite de mediu, ce pot fi preluate pe scară largă de către societate în general și de economie, în special.

Solicitanții pentru acest tip de proiecte sunt invitați să includă în propunerea lor, o descriere detaliată a caracteristicilor:

a. Pregătirea tehnică: lucrările de pregătire tehnică anterioară ar trebui să fie clar descrise, iar rezultatele activităților și testele de cercetare și dezvoltare anterioare ar trebui să arate în mod credibil fezabilitatea tehnică a soluției. Scara la care s-au obținut aceste rezultate vor fi specificate în mod clar. În cazul în care au fost deja dezvoltate și testate prototipuri, scara lor/dimensiunea, rezultatele și concluziile relevante trebuie să fie prezentate în propunere specificând dacă este cazul și modul în care un astfel de prototip va fi utilizat.

b. Procesul tehnic și stadiul actual al tehnicii: descrierea tehnică a soluției propuse (proces, materiale, produs, etc.) trebuie să fie clară și concisă, trebuie să detalieze

descrierea proceselor sau metodelor propuse, asupra noilor elemente și îmbunătățiri și trebuie să urmeze o schemă logică, inclusiv, acolo unde este posibil, bilanțul de materiale și energie. Solicitanții trebuie să demonstreze cunoașterea celor mai bune practici disponibile în sectorul relevant și trebuie să explice în mod clar și concis îmbunătățirile/performancele/avantajele tehnice, economice și de mediu introduse de soluția propusă.

c. Scara la care a fost construit proiectul și rezultatele acestuia: scara (ex: capacitatea de producție) și rezultatul proiectului (ex: cantitatea produsă/comercializată în timpul proiectului) trebuie întotdeauna să fie specificate în mod clar. Scara tehnică aleasă trebuie să fie una care să permită evaluarea viabilității tehnice și economice a soluției propuse în condiții apropiate de piață (adică la scară comercială, industrială) în timpul proiectului. Scara și rezultatele trebuie să determine proiectul să ofere beneficii clare, substanțiale, credibile și ambițioase de mediu încă din timpul implementării proiectului și încă 3-5 ani după finalizare.

d. Cuantificarea beneficiilor de mediu: îmbunătățirea performanțelor / avantajele introduse de soluția propusă trebuie să fie cuantificate în concordanță cu beneficiile de mediu preconizate. Acest lucru trebuie realizat indicând în mod clar tema aleasă din cadrul programului LIFE. Beneficiile de mediu trebuie să fie prezentate într-o abordare bazată pe analiza întregului ciclu de viață al procesului/produsului atunci când este relevant și trebuie să fie clare, substanțiale, ambițioase, precum și credibile. Astfel, se asigură corelarea între beneficiile de mediu descrise în propunerea de proiect și valorile raportate privind indicatorii de performanță. Acolo unde este cazul, solicitanții pot elabora o analiză completă a ciclului de viață (LCA) pe care să o includă mai apoi ca un rezultat al proiectului.

e. Poziționarea pe piață, lanțul de aprovizionare, concurenții și fezabilitatea economică: solicitanții trebuie să demonstreze cunoașterea pieței de referință (de exemplu: dimensiunea actuală și potențială a pieței, caracteristicile potențialilor clienți, barierele de reglementare, etc.), a cerințelor legate la stabilirea unui lanț de aprovizionare pentru soluția propusă și a concurenților săi (și anume: cine sunt, cotele lor de piață, avantajele competitive ale acestora etc.). Solicitanții trebuie să se poziționeze în mod clar în ceea ce privește aceste elemente, explicând fezabilitatea economică a soluției propuse, precum și poziționarea acesteia în ceea ce privește costurile, prețul sau alte variabile economice de investiții (de ex: perioada de amortizare, valoarea netă actuală etc.).

f. Sustenabilitatea si continuitatea proiectului: în contextul acestui tip de proiecte, se va include o strategie clară pentru menținerea rezultatelor proiectului prin comercializarea și industrializarea soluțiilor propuse după încheierea proiectului. Activitățile proiectului ar trebui să demonstreze astfel de angajamente și să asigure cadrul necesar pentru continuitatea proiectului. Contrar a ceea ce se prevedea în programele LIFE anterioare, posibila generarea de venituri și includerea activităților aproape de piață sunt binevenite și considerate ca fiind un indicator puternic al sustenabilității proiectului. Rețineți că, industrializarea și comercializarea pot porni pe parcursul derulării proiectului. Exemple de activități tipice care ar trebui să fie incluse în cadrul proiectului într-o astfel de abordare sunt:

- Definirea completă a modelului de afaceri propus, precum și a structurii organizaționale, de proprietate și de parteneriat pentru lansarea pe piață a soluției propuse;
- Analiza investițiilor / studiile / activitățile legate de scara industrială / comercială completă a soluției propuse și a fezabilității sale economice;
- Analiza pieței / competitorilor din perspectiva lansării pe piață;
- Planul de marketing, canalele de distribuție / diseminare, activitățile / studiile de dezvoltare comercială și de afaceri;
- Studii / activități privind accesul la surse de finanțare, precum și identificarea fizică a siturilor pentru comercializare / industrializare;
- Verificarea efectuată prin Verificarea Tehnologiei de Mediu (EVT)
- **Plan de afaceri credibil (obligatoriu)**

g. Replicabilitate și transferabilitate: proiectele de acest tip necesită nu numai asumarea anumitor acțiuni necesare succesului proiectului, dar și un plan clar și realist de asigurare a replicabilității și transferabilității rezultatelor proiectului în alte sectoare, zone, regiuni sau țări, de exemplu prin lansarea soluției identificate în proiect într-o altă zonă geografică decât cea a proiectului, extinderea în alte aplicații din domenii diferite, transferul către alte companii prin acordarea de licențe sau prin alte tipuri de acorduri.

Exemple de activități tipice care ar trebui incluse pentru a sprijini o strategie credibilă de replicabilitate și transferabilitate sunt:

- Analiza de identificare a partenerilor strategici necesari pentru replicabilitatea și transferabilitatea soluției propuse într-un alt context și a activităților specifice de negociere;
- Analiza pieței / competitorilor în scopul lansării pe piață într-un context diferit (de exemplu: sectoare, entități, regiuni sau țări) ;

- Activități sau studii de dezvoltare pe direcțiile marketing, comerț, afaceri necesare pentru replicabilitatea în alt context (de exemplu: domenii, entități, regiuni sau țări) ;
- Activități tehnice și de afaceri ce vizează validarea eventualei extinderi a soluției propuse în alte domenii industriale sau comerciale;
- Pregătirea de planuri de afaceri astfel încât tehnicile sau metodele propuse să fie facil preluate în domenii diferite decât cele abordate în proiect;
- Studii și activități legate de accesul la surse de finanțare și identificarea de situri propice replicabilității și transferabilității rezultatelor;
- Negocierea licențelor și acordurilor de transfer a soluțiilor propuse în alte contexte;
- Dezvoltarea unui plan realist de replicabilitate și transferabilitate (**obligatoriu**).

4.2.2 Ce alte tipuri de proiecte finanțează programul LIFE Mediu și Utilizarea Eficientă a Resurselor ?

În afară de proiectele legate direct de piață, programul LIFE finanțează diferite tipuri de proiecte care vizează implementarea unor cerințe specifice ale politicii de mediu a UE. Aceste proiecte sunt conduse în cea mai mare parte de autorități publice, organizații non-profit și instituții de cercetare și dezvoltare. Ținta lor este dezvoltarea și aplicarea unor proceduri noi, ca de exemplu de introducere a achizițiilor publice verzi într-un anumit sector, moduri demonstrative sau inovative de utilizare a terenurilor, modalități noi de planificare urbană în scopul reducerii impermeabilizării solului și așa mai departe. Este un grup mai eterogen de proiecte, dar nu mai puțin important pentru implementarea unor politici de mediu dificile. Deși multe dintre criteriile sunt similare proiectelor legate direct de piață, sunt și diferențe. Cei care aplică pentru finanțarea din acest program trebuie să se asigure că proiectul lor include o descriere detaliată a următoarelor aspecte cheie:

a. Capacitate tehnică: activitățile tehnice de pregătire anterioare trebuie riguros descrise, iar rezultatele activităților și testelor de cercetare și dezvoltare trebuie să demonstreze în mod credibil fezabilitatea tehnică și adecvarea soluției în contextul proiectului descris de aplicant. Modalitatea în care respectiva soluție urmează să fie aplicată trebuie specificată în mod clar. Dacă au fost realizate și testate prototipuri, scara și dimensiunile lor, rezultatele și concluziile relevante de asemenea, trebuie clar prezentate în propunerea de proiect.

b. Procesul tehnic și cele mai bune practici în momentul actual: descrierea tehnică a soluției propuse (procese, materiale, produse etc.) trebuie să fie clară și concisă, să detalieze procesele și metodele propuse, noile elemente și îmbunătățiri și trebuie să urmeze o schema logică, incluzând acolo unde este posibil date legate de consumuri, materiale și energetice. Solicitantul trebuie să facă dovada unei bune cunoașteri a celor mai bune practici din sectorul relevant și să explice în mod clar și concis performanțele, avantajele de mediu, tehnice și economice ale soluției.

c. Impactul/ scara și rezultatele proiectului: scara (de exemplu, capacitatea de producție sau un indicator similar relevant) și rezultatele proiectului (de exemplu, cantitatea procesată în timpul proiectului sau un alt indicator similar relevant) trebuie să fie clar menționate. Scara tehnică selectată și rezultatele preconizate trebuie să permită în mod realist implementarea și continuarea aplicării soluției propuse astfel încât să genereze beneficii de mediu evidente, substanțiale și credibile în timpul derulării proiectului și 3-5 ani după încheierea lui.

Exemple:

- un proiect de creare a unor instrumente și tehnici de detectare, monitorizare sau colectare a datelor privind un poluant al aerului generat de motoarele cu combustie internă ale autovehiculelor ar trebui implementat în condiții reale, cum ar fi într-o zonă urbană sau metropolitană și nu doar într-o zonă marginală. Proiectul ar trebui de asemenea să arate în mod clar și să cuantifice cum instrumentul sau tehnica de colectare a datelor o să producă o reducere clară, substanțială, ambițioasă și credibilă în nivelul poluantului, în timpul desfășurării proiectului, iar acțiunile concrete întreprinse în această direcție ar trebui incluse în propunere;
- un proiect utilizând instrumente și modele specifice de detectare a pierderilor de apă într-o rețea publică de distribuție ar trebui implementat la scara întregii rețele, asigurându-se totodată că măsurile care o să contracareze aceste pierderi sunt incluse în propunere și sunt capabile să genereze beneficii de mediu. Astfel, scara va fi lungimea întregii rețele de alimentare monitorizate (și volumul de apă procesat), iar rezultatul ar fi cantitatea de apă economisită pe durata desfășurării proiectului, odată cu stoparea pierderilor;
- un proiect utilizând instrumente de monitorizare în scopul unei gestiuni mai eficiente a solului, axate îndeosebi pe combaterea eroziunii solului, ar trebui implementat pe o suprafață (la o scară) capabilă să genereze o reducere clară, substanțială, ambițioasă și credibilă în nivelul eroziunii (rezultat). Într-un astfel de caz, doar utilizarea instrumentelor de monitorizare nu este

suficientă, fiind necesară includerea în proiect a măsurilor concrete de reducere a eroziunii, generate în urma activităților de monitorizare.

d. Cuantificarea beneficiilor de mediu: avantajele și performanțele asigurate de soluția propusă trebuie cuantificate prin beneficiile de mediu estimate, la nivelul întregului ciclu de viață, în cazul în care acest lucru este relevant. Situația inițială trebuie clar indicată. Beneficiile de mediu trebuie prezentate la nivelul ciclului de viață al produsului, fiind clare, substanțiale, ambițioase și credibile. Corespondența dintre beneficiile de mediu descrise în forme relevante și valorile raportate în tabelul Indicatorilor de Performanță trebuie să fie asigurată. Unde este cazul, cei care aplică pot include o Analiză a Ciclului de Viață al Produsului, ca unul dintre rezultatele proiectului.

e. Sustenabilitatea și continuarea proiectului: în contextul acestui tip de proiect, trebuie inclusă o strategie clară de conservare a rezultatelor proiectului după încheierea acestuia. Autoritățile și instituțiile publice implicate în proiect trebuie să își declare și demonstreze în mod clar angajamentele de menținere activă a rezultatelor proiectului. Activitățile proiectului ar trebui să pregătească continuarea rezultatelor generate în proiect și după încheiere.

Exemple de astfel de activități:

- Definirea clară a resurselor tehnice și umane necesare. În cazul instituțiilor publice, definirea reglementărilor administrative și legislative necesare;
- Definirea și identificarea clară a resurselor relevante;
- Elaborarea unui plan de exploatare complet, incluzând punctele precedente și care să detalieze și să prezinte activitățile planificate, resursele (tehnice și financiare) necesare după încheierea proiectului (obligatoriu, inclus ca parte a planului After-LIFE);
- Analize, studii și activități legate de extinderea rezultatelor proiectului de la zona de studiu la scara unor sisteme extinse (de exemplu de la o parte a unui oraș la întregul oraș, de la o parte a sistemului de transport al unui oraș la întregul sistem, etc.).

f. Replicabilitate și transferabilitate: în contextul unui astfel de proiect, o strategie de asigurare a reproducerii și transferului rezultatelor proiectului în alte direcții trebuie neapărat inclusă. Astfel, trebuie asigurată nu numai asumarea anumitor acțiuni necesare succesului proiectului, dar și un plan clar și realist de asigurare a replicabilității rezultatelor proiectului în alte domenii, zone, regiuni sau țări. Pentru acest tip de proiecte, cea mai probabilă dimensiune este cea geografică. De exemplu,

o soluție legată de monitorizarea unui poluant atmosferic trebuie să arate cum va fi implementată într-un alt oraș decât cel țintă al proiectului, în timp ce un proiect legat de apă sau eroziunea solurilor va trebui să arate cum va fi reprodus într-o altă rețea de distribuție a apei, respectiv într-o zonă cu alte tipuri de sol cu fenomene de eroziune similare.

Exemple de activități care este necesar să fie incluse astfel încât să asigure o strategie de reproducere și transfer credibilă sunt:

- Analiza de identificare a partenerilor strategici necesari pentru reproducerea și transferul soluției propuse într-un alt context și activitățile de negociere specifice;
- Activități tehnice și de afaceri ce vizează validarea aplicațiilor derivate din soluția propusă în alte domenii industriale sau comerciale;
- Studii și activități legate de accesul la surse de finanțare și identificarea de surse propice reproducerii și transferului rezultatelor;
- Negocierea licențelor și acordurilor de transfer a soluțiilor propuse;
- Dezvoltarea unui plan realist de reproducere și transfer a rezultatelor (obligatoriu).

Figura 4. Activități de diseminare în cadrul proiectului LIFE MEDWASTE LIFE 10 ENV/RO/731 (sursa: <http://life.imnr.ro/>)

5. Programul LIFE Natură și Biodiversitate

Programul LIFE Natură și Biodiversitate urmărește în mod specific să contribuie la dezvoltarea și implementarea politicii și legislației UE în domeniul naturii și biodiversității. Proiectele finanțate trebuie să aibă o valoare adăugată europeană și trebuie să fie complementare acelor acțiuni care pot finanțate prin alte fonduri UE în perioada 2014–2020.

Figura 5. Specie protejată - *Aquila heliaca*

sursa: <http://sakerlife3.mm.hu>

Figura 6. Specie protejată – *Canis lupus*

sursa: <http://www.wolflife.eu/>

Consultați și Strategia Națională și Planul de acțiune pentru conservarea biodiversității pentru o corelare eficientă cu cadrul strategic național!

Domeniul prioritar pentru programul **LIFE Natură și Biodiversitate** se concentrează pe:

- contribuția la dezvoltarea și implementarea politicii și legislației UE în domeniul naturii și biodiversității, al Strategiei UE în domeniul Biodiversității pentru 2020 și Directivei Păsări și Habitate;
- sprijinirea dezvoltării, implementării și managementului rețelei Natura 2000;
- îmbunătățirea bazei de cunoștințe pentru dezvoltarea, implementarea, evaluarea, monitorizarea și evaluarea politicii și legislației UE în domeniul naturii și biodiversității, precum și pentru evaluarea și monitorizarea factorilor, elementelor de presiune și răspunsurilor cu impact asupra naturii și biodiversității.

Există două sectoare distincte de proiecte destinate să se completeze reciproc: Proiectele **LIFE Natură** și proiectele **LIFE Biodiversitate**. **Un proiect propus transmis în cadrul domeniului prioritar LIFE Natură și Biodiversitate trebuie să fie ori un proiect LIFE Natură, ori un proiect LIFE Biodiversitate.**

Anexa III la Regulamentul LIFE descrie prioritățile tematice pentru fiecare dintre aceste două sectoare, după cum urmează:

Priorități tematice pentru proiectele LIFE Natură: activități pentru **implementarea Directivelor Păsări și/sau Habitate** în special:

- (i) Activități care vizează îmbunătățirea statutului de conservare a habitatelor și speciilor, inclusiv a habitatelor și speciilor marine, precum și a speciilor de păsări, de interes la nivelul Uniunii;
- (ii) Activități în sprijinul seminarelor biogeografice din cadrul rețelei *Natura 2000*;
- (iii) Abordări integrate pentru implementarea cadrelor de acțiune prioritare.

Priorități tematice pentru proiecte LIFE Biodiversitate: activități pentru **implementarea Strategiei UE în domeniul Biodiversității pentru 2020**, în special:

- (i) Activități care vizează atingerea Obiectivului 2 - Menținerea și restabilirea ecosistemelor și a serviciilor acestora;
- (ii) Activități care vizează atingerea Obiectivelor 3, 4 și 5.
Obiectivul 3: Creșterea contribuției agriculturii și silviculturii la biodiversitate
Obiectivul 4: Asigurarea utilizării sustenabile a resurselor de pescuit
Obiectivul 5: Combaterea speciilor alogene invazive

Astfel, **LIFE Natură** se referă în mod **specific** la obiectivele Directivelor Păsări și Habitate, în timp ce **LIFE Biodiversitate** **nu este restrânsă** la obiectivele Directivelor Păsări și Habitate, ci **sprijină implementarea pe scară mai largă a Strategiei UE în domeniul Biodiversității pentru 2020**. Un proiect de conservare a naturii care vizează **exclusiv** specii/habitate din Directivele Păsări/Habitate este mai adecvat pentru încadrarea ca proiect **LIFE Natură**. Celelalte proiecte se încadrează mai bine în cerințele **LIFE Biodiversitate**.

Comunicarea COM 244 finală (2011) – Asigurarea noastră de viață, capitalul nostru natural: o strategie a UE privind biodiversitatea până în 2020

<http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/2020.htm>

Directiva 2009/147/CE a Parlamentului și a Consiliului European privind conservarea păsărilor sălbatice

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:020:0007:0025:EN:PDF>

Directiva Consiliului 92/43/CEE privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/index_en.htm,

Numai fauna și flora sălbatică și habitatele naturale și semi-naturale pot reprezenta obiective ale proiectelor LIFE Natură și Biodiversitate. Proiectele, sau acțiunile din cadrul proiectelor care vizează conservarea speciilor sau varietăților de plante sau animale domestice nu sunt eligibile.

Proiectele *LIFE Natură* și *LIFE Biodiversitate* trebuie să se axeze în principal pe conservarea naturii și/sau pe oprirea pierderii biodiversității și a degradării serviciilor ecosistemelor. Un proiect care poate avea un efect pozitiv, dar *secundar* asupra naturii și biodiversității, și al cărui obiectiv principal este legat de o altă prioritate tematică de mediu (cum ar fi apa) nu trebuie transmis în cadrul *LIFE Natură* și *Biodiversitate*. Consultați documentele „*LIFE Mediu și eficiența utilizării resurselor, Ghidul solicitantului*” și „*Document de orientare LIFE*”. Un proiect care vizează conservarea naturii și/sau oprirea pierderii biodiversității și a degradării serviciilor ecosistemelor, care constă în principal în vizarea campaniilor de sensibilizare, trebuie transmis în cadrul *LIFE Guvernanță și informare în domeniul mediului*.

Pentru îndeplinirea dezideratelor privind conservarea biodiversității și utilizarea durabilă a componentelor sale urmare a analizei contextului general de la nivel național și a amenințărilor la adresa biodiversității, pentru asigurarea conservării in-situ și ex-situ și pentru împărțirea echitabilă a beneficiilor utilizării resurselor genetice, au fost stabilite următoarele 10 obiective strategice:

- ***Dezvoltarea cadrului legal și instituțional general și asigurarea resurselor financiare***
- ***Asigurarea coerenței și a managementului eficient al rețelei naționale de arii naturale protejate***
- ***Asigurarea unei stări favorabile de conservare pentru speciile sălbatice protejate***
- ***Utilizarea durabilă a componentelor diversității biologice***
- ***Conservarea ex-situ***
- ***Controlul speciilor invazive***

- **Accesul la resursele genetice și împărțirea echitabilă a beneficiilor ce decurg din utilizarea acestora**
- **Susținerea și promovarea cunoștințelor, inovațiilor și practicilor tradiționale**
- **Dezvoltarea cercetării științifice și promovarea transferului de tehnologie**
- **Comunicarea, educarea și conștientizarea publicului.**

5.1 Proiectele LIFE Natură

5.1.1 Domeniu de aplicare și obiective generale

Proiectele LIFE Natură urmăresc să sprijine dezvoltarea, implementarea și managementul rețelei Natura 2000, în special prin aplicarea, dezvoltarea, testarea și demonstrarea abordării celor mai bune practici și soluții.

Proiectele trebuie concepute astfel încât să furnizeze valoare adăugată la nivelul UE în termeni de acoperire, aplicabilitate repetată, transferabilitate sau aplicabilitate transnațională.

Consultați și Strategia Națională și Planul de acțiune pentru conservarea biodiversității pentru o corelare eficientă cu cadrul strategic național!

Cu o zonă care acoperă în prezent aproape 18% din suprafața terestră a Statelor Membre UE, plus peste 217.000 de kilometri pătrați de zone marine, *Natura 2000* este coloana vertebrală a biodiversității în Uniunea Europeană. Cu toate acestea, chiar și în cadrul rețelei *Natura 2000*, o parte substanțială a florei, faunei și tipurilor de habitate naturale de interes la nivelul Uniunii, așa cum sunt definite în Directivele Păsări și Habitate UE, se află încă în condiții nefavorabile de conservare. *Natura 2000* se află de asemenea în centrul Infrastructurii Verzi Europene, furnizând beneficii prin multiple servicii ale ecosistemelor.

În anii următori, proiectele pentru îmbunătățirea managementului și/sau pentru restaurarea siturilor din rețeaua *Natura 2000* vor rămâne astfel prioritatea principală pentru finanțarea *LIFE Natură*. Speciile și habitatele vizate de proiectele *LIFE Natură* trebuie menționate în anexele la Directivele UE Păsări (2009/147/CE) și Habitate (92/43/CEE).

Proiectele *LIFE Natură* vizează de obicei măsuri concrete de conservare și sunt orientate spre rezultate, în sensul că implementarea acestora duce la îmbunătățirea

directă și sustenabilă a situației conservării speciilor și habitatelor pentru care sunt propuse sau desemnate situri.

Eligibilitatea acțiunilor proiectelor în cadrul *LIFE Natură* depinde de speciile și/sau habitatele vizate și pot fi deosebite după cum urmează:

Acțiuni aferente siturilor:

- *Speciile de păsări* vizate de acțiunile aferente siturilor trebuie menționate în Anexa I la Directiva Păsări sau trebuie să fie specii de păsări migratoare care apar frecvent.
- Orice *tipuri de habitat/specii altele decât speciile de păsări* vizate trebuie menționate în Anexele I sau II la Directiva Habitate. Acțiunile aferente siturilor pentru speciile din Anexa IV care nu sunt menționate în Anexa II pot fi posibile în anumite condiții (a se vedea secțiunea 2.4.3).

Acțiuni legate de specii (care nu sunt aferente siturilor):

- *Speciile de păsări* vizate trebuie menționate în Anexele I sau II la Directiva Păsări sau trebuie să fie specii de păsări migratoare care apar frecvent.
- Orice *specii altele decât speciile de păsări* vizate trebuie menționate în Anexele II, IV și/sau V din Directiva Habitate.

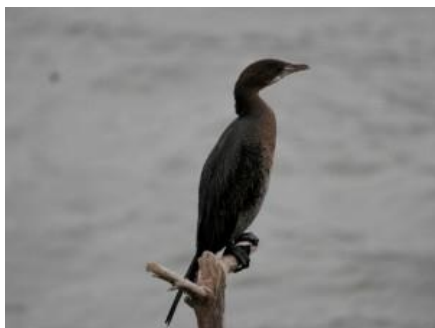

Figura 7. Specie protejată- *Phalacrocorax pygmaeus*
sursa: <http://cormoran.portiledefier.ro/>

Figura 8. Specie protejată – *Aythya nyroca*
sursa: <http://cormoran.portiledefier.ro/>

5.1.2 Tematici de proiect

Conform Programului de lucru multianual al Programului LIFE pentru perioada 2014–2017, următoarele tematici de proiect care contribuie la Obiectivul 1 al Strategiei Biodiversitate pentru 2020 pentru implementarea completă a Directivelor Păsări și Habitate sunt prioritare:

1. Proiecte care vizează îmbunătățirea situației de conservare a tipurilor de habitat sau a speciilor (inclusiv specii de păsări) de interes comunitar, care se referă la **siturile Natura 2000** propuse sau desemnate pentru aceste tipuri de habitat sau specii.
2. Proiecte care vizează îmbunătățirea situației de conservare a tipurilor de habitat în siturile *Natura 2000* sau a speciilor (inclusiv specii de păsări) de interes comunitar, cu condiția ca **situația acestora să nu fie „favorabilă/sigură și nu este în declin”** sau **„necunoscută”** conform celor mai recente evaluări globale pe care Statele Membre le-au realizat la nivel geografic relevant, conform Articolului 17 din Directiva Habitate sau celor mai recente evaluări conform Articolului 12 din Directiva Păsări, precum și evaluărilor de păsări la nivelul UE.
3. Proiecte care implementează una sau mai multe **acțiuni** prevăzute în **Planul de Acțiuni Prioritare (PAP)**, actualizat de către Statele Membre, sau acțiunile concrete identificate, recomandate sau convenite în cadrul seminarelor biogeografice *Natura 2000*.
4. Proiecte care se referă la **componenta marină** a implementării Directivelor Habitate și Păsări și prevederilor aferente din Directiva-cadru Strategia pentru mediul marin descriptor 1, în special acolo unde astfel de proiecte vizează una sau mai multe din următoarele acțiuni:
 - a. completarea și finalizarea inventarului național pentru înființarea rețelelor de situri *Natura 2000* din platoul continental;
 - b. reabilitarea și managementul siturilor marine *Natura 2000*, inclusiv pregătirea și implementarea planurilor de management al siturilor;
 - c. acțiuni care vizează conflicte între conservarea marină și pescari sau alți „utilizatori marini” din punctul de vedere al speciilor, habitatului sau sitului,
 - d. abordări demonstrative sau inovatoare pentru evaluarea sau monitorizarea impactului activităților umane asupra habitatelor și speciilor marine critice, ca instrument de ghidare a măsurilor active de conservare.

5. Proiecte pentru **îmbunătățirea situației de conservare a tipurilor de habitat sau a speciilor de interes comunitar** (inclusiv specii de păsări), ale căror acțiuni corespund acțiunilor identificate în planurile de acțiune pentru specii sau habitate la nivelul UE
6. Proiecte care vizează **speciile alogene invazive**, acolo unde acestea pot deteriora situația de conservare a speciilor (inclusiv păsări) sau tipurile de habitat de interes comunitar în sprijinul rețelei *Natura 2000*.

Salvați peșterile !

Harta peșterilor și carstului din Situl Natura 2000 Cheile Nerei - Beușnița
Cave and karst map of the Cheile Nerei - Beușnița Natura 2000 Site

Proiectul Conservarea habitatului 8310 din Situl Natura 2000 Cheile Nerei - Beușnița LIFE 13 NAT / RO / 001488

Obiectivele proiectului:

1. Realizarea a 110 cărțișor încheie publicului (habitatul 8310), degradate / poluate.
2. Conservarea a 14 gări de acces.
3. Dezcontaminarea celor mai bune practici pentru managementul habitatului 8310 la nivel regional, național și european.
4. Informarea a 15 comunități locale și a conservatorilor.

Beneficiari: Agenția pentru Protecția Mediului Timiș
Perioada de implementare: 01.03.2014 - 31.12.2018
Buget: 849 430,00 Euro
Finanțat: Comisia Europeană prin programul LIFE+Natură&Biodiversitate și Guvernul României.

www.salvatipeșterile.ro

Peșterile (habitatul 8310) din Situl Natura 2000 Cheile Nerei - Beușnița

Recomandări:

- Pentru ca o generație viitoare să poată beneficia de acest patrimoniu este necesar să se păstreze în condiții bune toate elementele care îl compun.
- În cazul în care este necesar să se efectueze lucrări de întreținere, acestea trebuie să se realizeze în condiții care să nu afecteze integritatea și valoarea științifică a peșterii.
- Este necesar să se evite orice activitate care să dăuneze integrității și valorii științifice a peșterii.
- Este necesar să se evite orice activitate care să dăuneze integrității și valorii științifice a peșterii.
- Este necesar să se evite orice activitate care să dăuneze integrității și valorii științifice a peșterii.

Figura 9. LIFE 13 NAT/RO/001488 – Conservarea habitatului 8310 din Situl Natura 2000 Cheile Nerei-Beușnița (sursa: <http://salvatipeșterile.ro/>)

Solicitanții trebuie să explice în mod clar dacă și de ce propunerile acestora se încadrează în maximum două dintre aceste tematici de proiect.

Lista nu exclude posibilitatea transmiterii de propuneri pentru tematici care nu sunt menționate mai sus, dar se încadrează în cadrul general și în obiectivele LIFE Natură.

5.2 Proiectele LIFE Biodiversitate

5.2.1 Domeniu de aplicare și obiective generale

Proiectele *LIFE Biodiversitate* trebuie să contribuie la implementarea obiectivelor și acțiunilor Strategiei UE pentru Biodiversitate pentru 2020, în vederea atingerii obiectivului principal 2020 de „*oprire a pierderii biodiversității și a degradării serviciilor ecosistemelor în UE până în anul 2020, și refacerea acestora în măsura în care este fezabil, intensificând contribuția UE pentru prevenirea pierderii globale a biodiversității*”, altele decât cele care intră deja sub incidența *LIFE Natură*. Valoarea adăugată UE a proiectului *LIFE Biodiversitate* este extrem de importantă; proiectele cu valoare adăugată UE scăzută care vizează biodiversitatea vor primi în general un punctaj mai slab în cadrul criteriului de atribuire 3 și sunt astfel mai puțin susceptibile de a primi un punctaj de trecere (pentru detalii suplimentare, vezi „*Ghidul de evaluare a propunerilor de proiecte LIFE 2016*”).

Proiectele *LIFE Biodiversitate* trebuie să fie compatibile cu strategiile naționale și/sau regionale pentru biodiversitate (acolo unde acestea există).

Proiectele trebuie concepute astfel încât să furnizeze valoare adăugată la nivelul UE în termeni de acoperire, aplicabilitate repetată, transferabilitate sau aplicabilitate transnațională.

5.2.2 Tematici de proiect

Conform Programului de lucru multianual al Programului LIFE pentru perioada 2014–2017, următoarele teme de proiect care vizează implementarea Obiectivelor 2, 3, 4 și 5 ale Strategiei Biodiversitate pentru 2020 sunt prioritare:

1. Proiecte care vizează implementarea **Obiectivului 2 - Menținerea și restabilirea ecosistemelor și a serviciilor acestora** din Strategia privind Biodiversitatea, **prin integrarea acțiunilor pentru menținerea și consolidarea ecosistemelor și a serviciilor acestora în activitățile sectoarelor public sau privat**, prin crearea infrastructurii Verzi și Albastre și pentru refacerea ecosistemelor degradate. Aceste proiecte trebuie să testeze și să aplice abordări care vizează:
 - a. cartarea și evaluarea (inclusiv stabilirea valorii) ecosistemelor și serviciilor acestora, pentru a contribui la o acțiune prioritară de refacere, Infrastructură Verde sau Fără Pierderi Nete;
 - b. refacerea ecosistemelor și a serviciilor acestora prin aplicarea Cadrelor Prioritare de Refacere;

- c. dezvoltarea de metodologii de evaluare și plată pentru serviciile ecosistemelor (inclusiv servicii corporale și necorporale); sau
 - d. scheme de management inovator care vizează, în special, servicii ale ecosistemelor legate de apă, care pot furniza posibile mecanisme de finanțare pentru a îndeplini obiectivele Strategiei Biodiversitate și pentru a contribui la obiectivele Directivei Cadru Apă și Directivei Cadru Inundații.
2. Acțiuni de implementare a proiectelor care vizează **speciile alogene invazive** (conform **Obiectivului 5 – Combaterea speciilor alogene invazive** din Strategia privind Biodiversitatea sau în vederea contribuției la atingerea nivelului de protecție prevăzut în descriptorul 2 – Specii non-indigene din Directiva-cadru Strategia pentru Mediul Marin) prin acțiuni care testează și aplică abordări vizând:
- a. prevenirea introducerii speciilor alogene invazive, în special prin urmărirea căilor de introducere neintenționată,
 - b. stabilirea unui sistem de avertizare din timp și a unui sistem de răspuns rapid,
 - c. eradicarea sau controlul speciilor alogene invazive deja stabilite la o scară spațială corespunzătoare.

Aceste proiecte, prin intermediul acțiunilor proprii, abordează cei trei pași (**prevenire; avertizare din timp și răspuns rapid; eradicare/control**) într-un cadru cuprinzător, sau, acolo unde unul din acești pași a fost deja abordat, acțiunile proiectelor vor fi cel puțin clar situate într-un cadru mai larg care leagă toți cei trei pași. Acestea trebuie desfășurate pentru îmbunătățirea cadrelor tehnic, administrativ sau legal la nivel relevant existent – sau crearea unora noi; scopul acestora este de a preveni răspândirea SAI în UE.

3. Proiectele care vizează **specii amenințate** nu sunt incluse în anexele la Directiva Habitat dar au statutul de „**pe cale de dispariție**” sau **mai rău** în Lista Roșie Europeană (http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/index_en.htm) sau în Lista Roșie IUCN pentru speciile care nu sunt încadrate în Lista Roșie Europeană (<http://www.iucnredlist.org/>).

O propunere privind o specie amenințată la nivel local, dar care nu este menționată în lista de referință de mai sus, este susceptibilă să nu primească finanțare.

4. Proiectele pilot sau demonstrative care utilizează **modalități inovatoare de finanțare directă sau indirectă** (inclusiv parteneriate publice și private, instrumente fiscale, compensarea biodiversității etc.) pentru activități legate de Biodiversitate în sectoarele public și privat.
5. Proiectele pilot sau demonstrative care testează și implementează **Acțiuni pentru infrastructură verde** vizând:
 - a. tehnologii inovatoare și elaborarea și aplicarea de standarde tehnice cu privire la acestea;
 - b. conservarea sau refacerea ecosistemelor în beneficiul sănătății umane;
 - c. tehnologii și metode eficiente din punctul de vedere al costului, care reduc impactul infrastructurii existente de energie și transport asupra biodiversității, consolidând funcționalitatea ecosistemelor legate spațial.

Infrastructura Verde (GI) este o rețea planificată strategic de zone naturale și semi-naturale cu alte caracteristici de mediu, desemnată și gestionată pentru a furniza o gamă largă de servicii ale ecosistemelor. Aceasta încorporează spații verzi (sau albastre dacă este vorba de ecosistemele acvatice) și alte caracteristici fizice în zonele terestre (inclusiv cele de coastă) și marine. Pe uscat, GI este prezentă în așezările rurale și urbane. (Vezi COM (2013) 249 Final – Infrastructura Verde (GI) – Consolidarea capitalului natural în Europa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0249:FIN:EN:PDF> precum și http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm)

Solicitanții trebuie să explice în mod clar dacă și de ce propunerile acestora se încadrează în maximum două dintre aceste tematici de proiect.

Lista de față nu exclude posibilitatea transmiterii de propuneri pentru tematici care nu sunt menționate mai sus, dar se încadrează în cadrul general și în obiectivele LIFE Biodiversitate.

Consultați și Strategia Națională și Planul de acțiune pentru conservarea biodiversității pentru o corelare eficientă cu cadrul strategic național!

Proiectele care se referă la tematicile 1 și 2 trebuie să „testeze și să aplice” abordările; deși acest lucru nu implică o obligație de a fi de natură demonstrativă, simpla aplicare a unor abordări bine stabilite nu va fi considerată suficientă pentru a respecta această tematică de proiect. Este de reținut de asemenea că proiectele *LIFE Biodiversitate* care vizează tematicile 4 și 5 trebuie să fie în mod clar proiecte demonstrative sau pilot. Toate proiectele demonstrative sau pilot trebuie să conțină, ca **parte integrantă**, evaluarea și diseminarea activă a rezultatelor și a lecțiilor

învățate (pentru informații suplimentare, vezi secțiunea Proiecte Tradiționale).

Tabel 2. Tematici și tipuri de proiecte

Tematica de proiect	Cele mai bune practici	Demonstrative	Pilot
1: care implementează Obiectivul 2 din Strategia privind Biodiversitatea – Menținerea și restabilirea ecosistemelor și a serviciilor acestora	Da (dacă este testată și aplicată)	Da	Da
2: care implementează acțiuni vizând speciile alogene invazive	Da (dacă este testată și aplicată)	Da	Da
3: care vizează specii amenințate neincluse în Directiva Habitate	Da	Da	Da
4: modalități inovatoare de finanțare directă sau indirectă	Nu	Da	Da
5: Acțiuni pentru Infrastructură Verde	Nu	Da	Da

Este de reținut totuși că **propunerile care nu se încadrează în cele de mai sus nu pot primi punctaj** conform criteriului de atribuire 4 „Contribuție la tematica proiectului” și care sunt astfel mai puțin susceptibile de a fi selectate și finanțate în raport cu alte proiecte eligibile de calitate comparabilă care se încadrează în una din tematicile proiectului. Țineți cont de faptul că, pentru a fi considerată în conformitate cu una dintre tematicile proiectului, o propunere trebuie să respecte lista completă a cerințelor tematicii respective. Este de reținut că punctajul maxim (10) conform criteriului de atribuire 4 „Contribuție la tematica proiectului” se va acorda **numai** propunerilor care respectă **în mod clar și integral** cel puțin una din tematicile proiectului; indicarea a două tematici de proiect nu se traduce în punctaje mai mari. **Nu este posibilă selectarea a mai mult de două tematici de proiect.** În cazul în care nu selectează o tematică de proiect, solicitantul declară că propunerea nu îndeplinește niciuna dintre tematicile de proiect și admite că nu pot fi acordate puncte pentru proiect în baza criteriului 4. De asemenea, vor fi luate în considerare numai tematicile indicate de solicitant. Nu se va analiza eventuala încadrare a proiectului la o altă tematică nemarcată.

***Pentru detalii suplimentare, vezi „Ghidul de evaluare a propunerilor de proiecte LIFE”.**

Pentru mai multe informații detaliate consultați și următoarele link-uri:

http://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/ecosystem_assessment/index_en.htm

http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/nnl/index_en.htm

<http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/2020.htm> , secțiunea „Priorități pentru refacerea ecosistemelor și a serviciilor acestora în UE” și

<http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/pdf/2020/RPF.pdf>

<http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/economics/>

Directiva 2000/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului de stabilire a unui cadru de politică comunitară în domeniul apei

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:327:0001:0072:EN:PDF>

Directiva 2007/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind evaluarea și gestionarea riscurilor de inundații

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:288:0027:0034:EN:PDF>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0620:FIN:EN:PDF>

5.3 Cum se elaborează o propunere de proiect LIFE Natură sau LIFE Biodiversitate?

Elaborarea proiectelor trebuie să asigure că acțiunile cheie pot fi **replicabile sau transferabile** și să deschidă calea pentru capacitatea de replicare sau transferul real al soluțiilor propuse, cel mai târziu după finalizarea proiectului. Este de reținut că potențialul de a replica sau de a transfera soluții de proiect în altă parte depășeste diseminarea, transferul de cunoștințe, precum și crearea de relații.

Cel puțin 25% din bugetul total al proiectului LIFE Natură sau LIFE Biodiversitate trebuie să vizeze „acțiuni concrete de conservare” (Regula de 25%).

Se recomandă cu insistență ca proiectele LIFE Natură și LIFE Biodiversitate să includă în mod semnificativ mai mult de 25% acțiuni concrete de conservare (ACC).

În timpul evaluării propunerii, anumite acțiuni pot fi considerate neeligibile și înlăturate din proiect. De asemenea, este posibil ca solicitantul să considere anumite acțiuni ca fiind concrete, spre deosebire de echipa de selecție. Dacă procentul de acțiuni concrete scade sub 25%, întregul proiect poate fi respins din această cauză.

Acțiunile concrete de conservare din cadrul proiectului trebuie să fie clar identificabile ca atare (de exemplu, trebuie să fie acțiuni concrete de conservare în proporție de 100% și nu o combinație de acțiuni concrete de conservare cu alte activități). Este de reținut că simpla enumerare a acțiunilor în secțiunea C1c a cererii nu le califică drept acțiuni concrete (de exemplu, acțiunile legate de stocuri, ghiduri de management, monitorizare, comunicare cu părțile interesate etc. nu sunt considerate acțiuni concrete); conținutul acțiunii trebuie să corespundă descrierii furnizate în această secțiune.

Beneficiarii vor încărca un **tabel Excel** în care să identifice acțiunile pe care le consideră a fi **acțiuni concrete de conservare**. Următoarele câmpuri din tabel sunt obligatorii:

- **Cod acțiune**
- **Denumire acțiune**
- **Motivele pentru care este considerată o acțiune concretă de conservare**
- **Calcularea costului.**

Fișierul Excel va permite solicitantului și Autorității Contractante să verifice regula de 25%. ACC pot fi eliminate din calculul celor 25% de către Autoritatea Contractantă dacă se consideră că nu sunt acțiuni eligibile, concrete și/sau de conservare.

Ce sunt acțiunile concrete de conservare?

În acest context, „*acțiunile concrete de conservare*” sunt cele care *îmbunătățesc în mod direct* (sau încetinesc/opresc/schimbă tendința de declin) *situația de conservare/starea ecologică* a speciilor, habitatelor, ecosistemelor sau serviciilor ecosistemelor vizate.

Acțiunile pregătitoare (de exemplu planificarea și pregătirea acțiunilor concrete de conservare) și achiziția/închirierea de terenuri/plăți compensatorii contează în cadrul acestor 25% *în măsura în care sunt necesare în mod direct pentru derularea acțiunilor concrete pe perioada de viață a proiectului.*

Monitorizarea speciilor reintroduse va fi luată în considerare ca acțiune concretă de conservare numai dacă monitorizarea poate schimba cursul acțiunii de reintroducere.

În circumstanțe excepționale, *măsurile preventive* (inclusiv monitorizarea) care sunt necesare pentru a detecta și preveni amenințările majore care ar putea afecta grav habitatul sau speciile vizate de proiect, pot fi considerate măsuri concrete chiar dacă nu îmbunătățesc situația de conservare a habitatului natural sau semi-natural, a ecosistemului sau speciilor sălbatice vizate pe perioada de viață a proiectului. Aceste circumstanțe excepționale vor fi considerate îndeplinite dacă:

- propunerea furnizează dovezi clare (de exemplu, evidențe ale evenimentelor

anterioare, statistici etc.) conform cărora *probabilitatea evenimentului care urmează a fi prevenit și gravitatea efectului său negativ* asupra habitatului natural sau semi-natural, ecosistemului sau speciilor sălbatice vizate sunt *ridicate*;

- toate măsurile necesare sunt puse în aplicare în cadrul proiectului pentru a asigura că contramăsurile împotriva evenimentului negativ sunt operaționale dacă acesta se materializează și testate amănunțit la o scară adecvată;
- beneficiarul identifică și explică orice impact negativ al măsurilor preventive care ar putea afecta habitatele naturale sau semi-naturale, ecosistemul sau speciile sălbatice;
- beneficiarii se angajează să mențină și să aplice în continuare mecanismele și măsurile dezvoltate pe o perioadă de cel puțin 3 ani de la finalizarea proiectului.

Protecția legală va fi luată în considerare ca acțiune concretă de conservare numai dacă se realizează complet pe durata de viață a proiectului.

Acțiunile care vizează influențarea părților interesate cheie (de exemplu fermieri, vânători, pescari, vizitatori), astfel încât să aducă beneficii indirecte sitului/speciilor/habitatelor vizate, pot fi considerate acțiuni concrete de conservare numai dacă se îndeplinesc următoarele condiții:

- a) comportamentul inadecvat al părților interesate respective este o amenințare importantă la adresa sitului/speciilor/habitatelor vizate;
- b) obiectivul principal al acțiunii este modificarea comportamentului grupurilor de părți interesate specificate într-un anumit fel, care va aduce beneficii habitatului/speciilor într-un anumit mod;
- c) comportamentul respectiv este prevăzut să se modifice pe durata proiectului;
- d) această acțiune este cuantificată suficient (nr. de persoane vizate de acțiune, % al căror comportament se va modifica favorabil pe durata proiectului, estimarea, dacă este posibil, a impactului favorabil asupra speciilor/habitatului vizat, etc.);
- e) modificarea este monitorizată explicit în cadrul proiectului pentru verificarea rezultatelor.

Acțiunile de management al vizitatorilor (de exemplu garduri, poteci) vor fi luate în

considerare ca acțiuni concrete de conservare dacă propunerea poate indica faptul că vizitatorii au avut deja în mod direct un impact negativ asupra situației de conservare a habitatelor/speciilor vizate.

Excepții la cerința privind acțiunile concrete de conservare

Propunerile care alocă mai puțin de 25% din buget acțiunilor concrete de conservare sunt în general considerate neeligibile. Există totuși **două excepții** de la această regulă pentru proiectele *LIFE Natură*:

- **Proiecte de desemnare a siturilor marine:** Proiecte de inventariere și planificare pentru desemnarea de noi situri marine din larg *Natura 2000* (fie în platoul continental, fie în apele teritoriale) sau extinderea acestora nu trebuie să includă acțiuni concrete de conservare (pentru definirea termenului „din larg” în contextul siturilor marine *Natura 2000* vezi pagina 7 și secțiunea 2.6 din documentul „Ghid pentru înființarea rețelei *Natura 2000* în mediul marin” - http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/marine/docs/marine_guidelines.pdf). Cu toate acestea, orice astfel de propunere trebuie să includă un **angajament din partea Ministerului/Autorității Competente** pentru desemnarea sitului (siturilor) respective ca situri *Natura 2000* înaintea finalizării proiectului, iar **Autoritatea Competentă trebuie să fie beneficiar al proiectului** (beneficiar coordonator sau asociat). Desemnarea sitului trebuie să facă obiectul unei acțiuni specifice în cadrul proiectului, Autoritatea Competentă fiind responsabilă pentru implementarea acesteia.
- **Proiecte Articolul 11:** Proiectele *LIFE Natură* pentru **sprijin și/sau dezvoltare continuă a supravegherii situației de conservare** a habitatelor naturale și speciilor care fac obiectul Directivelor Păsări și Habitate (în sensul Articolului 11 din Directiva Habitate) nu trebuie să includă acțiuni concrete de conservare. În orice astfel de cazuri, **Autoritatea Competentă responsabilă de monitorizarea Articolului 11 trebuie să fie beneficiar al proiectului** (beneficiar coordonator sau asociat).

Propunerile pentru monitorizare de rutină sau pentru simpla îmbunătățire locală a monitorizării nu vor fi considerate a fi calificate pentru această excepție.

Activități recurente pentru managementul sitului sau speciilor

O acțiune de management recurentă este o acțiune care trebuie să fie efectuată periodic (cel puțin anual), în scopul de a menține starea de conservare a unei specii, a unui habitat, sau a unui ecosistem.

În conformitate cu regula generală cu privire la acțiunile în curs de desfășurare, acțiunile recurente în curs de desfășurare sunt, în general, neeligibile. De exemplu, orice acțiune de supraveghere a sitului, de cosit periodic sau de monitorizare pe termen lung, aflate în curs de desfășurare înainte de începerea proiectului, sunt, în general, neeligibile.

Noile acțiuni recurente sunt, în principiu, eligibile pentru finanțare în cadrul proiectelor LIFE Natură și LIFE Biodiversitate. În special acțiunile recurente cu o valoare demonstrativă pilot clară pot fi considerate eligibile pentru finanțare.

Cu toate acestea, proiectele care prevăd acțiuni recurente trebuie să demonstreze în mod satisfăcător sustenabilitatea pe termen lung și valoarea adăugată din punct de vedere european a acțiunii propuse. Prin urmare, **solicitantul trebuie să se angajeze în mod explicit că beneficiarii proiectului vor continua toate acțiunile recurente începute și efectuate în cadrul proiectului, chiar și după finalizarea proiectului, și să explice modul în care această continuare va fi finanțată.** Punerea în aplicare a acestui angajament va fi verificată la momentul plății finale de către Autoritatea Contractantă, care va evalua dacă acțiunile recurente sunt încă întreprinse la periodicitatea necesară sau dacă sunt îndeplinite toate condițiile administrative și bugetare necesare pentru a asigura continuarea acestora la momentul adecvat. Dacă nu există o astfel de asigurare că acțiunea recurentă va fi continuată și după finalizarea proiectului, toate costurile aferente vor fi neeligibile.

5.3.1 Tipuri de acțiuni

În pregătirea propunerii, trebuie bine diferențiate următoarele tipuri principale de **acțiuni eligibile**:

- **Acțiuni pregătitoare (Acțiuni A),**
- **Achiziționarea de terenuri/închirierea de terenuri și/sau plăți compensatorii pentru drepturile de folosire a terenului (Acțiuni B),**
- **Acțiuni concrete de conservare (Acțiuni C),**

- **Monitorizarea și evaluarea impactului acțiunilor proiectului (Acțiuni D),**
- **Acțiuni de comunicare și diseminare (Acțiuni E),**
- **Managementul proiectului și progresul (Acțiuni F).**

Pentru a fi considerate eligibile pentru finanțare, toate acțiunile trebuie să îndeplinească fiecare dintre următoarele condiții:

- **trebuie să fie bine justificată necesitatea acțiunii, în spiritul obiectivelor proiectului;**
- **trebuie garantată sustenabilitatea pe termen lung a investițiilor.**

5.3.1.1 Acțiuni pregătitoare (Acțiuni A)

Ca principiu general, toate acțiunile pregătitoare trebuie să producă recomandări practice și/sau informații care să poată fi implementate și utilizate fără activități de pregătire ulterioare. Cele mai multe proiecte includ acțiuni pregătitoare.

Acțiunile pregătitoare ar trebui:

- **să fie în mod clar legate de obiectivul/ele proiectului;**
- **să fie semnificativ mai scurte decât durata proiectului și să se încheie cu mult înainte de finalizarea proiectului;**
- **să nu fie acțiuni de cercetare, cu excepția cazului în care intră sub incidența excepției prevăzute la punctul 1.6.16 din Ghidul Aplicantului,**

Acțiunile pregătitoare pot, de exemplu, include:

- Acțiuni pregătitoare pentru acțiunile concrete de conservare a proiectului (planificare tehnică, proceduri de autorizare, consultarea părților interesate etc.);
- Elaborarea planurilor de management al siturilor *Natura 2000*;
- Elaborarea, monitorizarea și revizuirea inițiativelor strategice legate de obiective sau acțiuni din Strategia privind Biodiversitatea (la nivel transnațional, național, regional sau local) care nu se referă la rețeaua *Natura 2000*;
- Dezvoltarea planurilor de conservare pentru tipurile de specii/habitat din

- Directivele Păsări și Habitate;
- Elaborarea planurilor de acțiune privind speciile alogene invazive, în special căile de introducere și răspândire, sau dezvoltarea supravegherii și planuri de avertizare din timp;
 - Studii preliminare necesare îmbunătățirii integrității și conectivității rețelei *Natura 2000*.

5.3.1.2 Achiziția de terenuri/închirierea de terenuri și/sau plăți compensatorii pentru drepturile de folosință (Acțiuni B)

Acestea includ:

- **achiziționarea terenului și costurile asociate acesteia (de exemplu, cheltuielile notariale, taxele, etc);**
- **închirierea pe termen lung a terenurilor și costurile asociate acesteia;**
- **singură plată compensatorie pentru utilizarea terenului și costurile asociate acesteia.**

(Notă: Plățile pentru închirierea pe termen scurt și/sau pentru compensare pot fi eligibile pentru finanțare doar în cazul în care acestea servesc pentru demonstrarea acțiunilor pilot)

Plățile făcute organismelor publice pentru achiziția de teren, pentru compensări sau pentru închirieri nu sunt eligibile, cu excepția plăților compensatorii sau de închiriere pe termen scurt către autoritățile locale (de exemplu, municipalități sau similar).

Li se recomandă autorităților locale să reinvestească venitul generat de astfel de plăți în conservare sau în măsuri de sensibilizare a opiniei publice pentru rețeaua *Natura 2000* sau pentru Strategia privind Biodiversitatea. *Acele propuneri care includ un angajament din partea autorităților locale în cauză vor fi avute în vedere pentru un punctaj mai mare în ceea ce privește valoarea adăugată din punctul de vedere al UE, în procesul de evaluare a proiectelor și, prin urmare, vor putea avea o șansă mai mare în ceea ce privește selecția pentru cofinanțare.*

Închirierea terenurilor sau plățile compensatorii cu o durată limitată, pe perioada proiectului, **vor fi eligibile numai în măsura în care acestea sunt necesare pentru a demonstra că acțiunile pilot sunt favorabile stării de conservare a speciilor și habitatelor sau ecosistemelor țintă.** Rețineți faptul că justificarea adecvată a eficienței costurilor închirierilor pe termen scurt (concordanța cu prețurile curente

ale pieței pentru tipul de teren și pentru regiunea în cauză) va trebui să fie furnizată împreună cu raportul final al proiectului.

5.3.1.3 Acțiuni concrete de conservare (Acțiuni C)

Acțiunile concrete de conservare vor urmări îmbunătățirea directă (sau încetinirea/oprirea/schimbarea tendinței de declin) a situației de conservare/stării ecologice a speciilor, habitatelor, ecosistemelor sau serviciilor ecosistemelor vizate. Impactul acestora trebuie să fie măsurabil și trebuie monitorizat și evaluat pe perioada proiectului.

Menținerea investițiilor realizate prin intermediul acestor acțiuni trebuie asigurată pe termen lung, după încheierea proiectului.

Acțiuni de conservare în sit în cadrul siturilor Natura 2000:

Pentru proiectele LIFE Natură, acțiunile care vizează specii de păsări trebuie să aibă loc în cadrul SPA, iar acțiunile care vizează habitate sau specii din Directiva Habitate trebuie să aibă loc în pSCI/SCI/SAC.

În proiectele LIFE Natură, acțiunile care vizează specii și habitate care nu sunt cuprinse în Formularul Standard de Date (SDF) Natura 2000 oficial al unui sit sunt neeligibile. Solicitanților li se recomandă să verifice cu atenție acest lucru. Aceste SDF-uri pot fi vizualizate la <http://natura2000.eea.europa.eu/> (notă: această pagină de internet publică este în general actualizată în termen de câteva luni de la primirea datelor de către Comisie din partea Statelor Membre, cu toate acestea, în unele cazuri, poate dura până la șase luni până când ultimele informații sunt adăugate). În situația în care speciile/habitatele sunt prezente în realitate, dar nu sunt cuprinse în SDF, acțiunile care le vizează în situl respectiv **pot fi acceptate numai** dacă propunerea conține o scrisoare de angajament din partea autorității competente pentru actualizarea fișei de date înainte de finalizarea proiectului.

Figura 10. Activități de monitorizare a speciei protejate *Canis lupus* – WOLF LIFE
(sursa: <http://www.carnivoremari.ro>)

Pentru proiectele *LIFE Natură*, acțiunile de conservare în sit au loc în general în cadrul siturilor existente desemnate pentru *Natura 2000*. Proiectele *LIFE Biodiversitate* pot include acțiuni în cadrul siturilor *Natura 2000*.

Pentru fiecare sit *Natura 2000* vizat, solicitantul va prezenta o **descriere generală** și (în anexă) o **hartă a sitului**, care indică unde este planificată desfășurarea fiecărei acțiuni.

Solicitanților li se recomandă să verifice dacă perimetrele din hărțile lor corespund celor din data de baze UE Natura 2000 disponibilă publicului (<http://natura2000.eea.europa.eu>).

Acțiuni aferente siturilor realizate în afara siturilor Natura 2000, pentru îmbunătățirea coerenței ecologice/conectivității rețelei Natura 2000:

Acestea pot fi incluse în proiecte dacă se respectă fiecare din următoarele condiții:

- investițiile prevăzute **contribuie la o „îmbunătățire a coerenței ecologice a rețelei Natura 2000”;**
- Se furnizează o garanție pentru sustenabilitatea pe termen lung a acestor investiții, sub forma unui angajament pentru acordarea acestor situri a **celui mai adecvat statut juridic sau contractual de protecție** înainte de finalizarea proiectului;
- Rețeaua națională de situri *Natura 2000* este considerată suficientă pentru speciile/habitatele vizate de proiect.

În mod excepțional, **statutul de zonă protejată nu este necesar** pentru siturile în care se va amplasa **infrastructură** care funcționează ca un coridor de migrație a animalelor (de exemplu eco-canale, treceri pentru pești) care ar spori posibilitatea animalelor de a migra, dacă se îndeplinesc următoarele condiții:

- solicitantul explică modul în care populațiile de specii vizate beneficiază deja de desemnarea unui sit corespunzător *Natura 2000* ca zone principale de reproducere, hrană și/sau odihnă;
- solicitantul furnizează dovezi cu privire la faptul că viitoarea utilizare și menținere a infrastructurii este sprijinită de o utilizare corespunzătoare a terenului, la cel mai relevant nivel administrativ.

Alte acțiuni de conservare în sit în afara Natura 2000

Proiectele *LIFE Biodiversitate* pot include acțiuni de conservare în sit care nu au legătură cu rețeaua *Natura 2000*.

În mod **excepțional**, proiectele *LIFE Natură* pot include acțiuni pentru îmbunătățirea situației de conservare a speciilor cuprinse în **Anexa IV, dar nu în Anexa II a Directivei Habitate**. La transmiterea propunerii, solicitantul va furniza informații detaliate cu privire la statutul de protecție propus, și va explica motivul pentru care consideră acest lucru ca suficient pentru asigurarea sustenabilității pe termen lung a investițiilor. Achiziția de terenuri nu este posibilă în acest context.

Acțiuni de conservare pentru reintroducerea și alte introduceri/translocări ale speciilor

Acțiunile concrete de conservare pentru reintroducerea sau translocarea speciilor pot fi considerate eligibile pentru finanțare numai în momentul în care propunerile de proiect îndeplinesc toate condițiile menționate în Ghidul Aplicantului la această secțiune.

Pentru instrucțiuni suplimentare privind reintroducerea și translocarea speciilor consultați următorul document: http://www.issg.org/pdf/publications/RSG_ISSG-Reintroduction-Guidelines-2013.pdf

Acțiuni aferente speciilor (care nu sunt în mod necesar legate de un sit)

- **Acțiuni de conservare legate de specii care vizează specii din Directivele Păsări/Habitat** - se referă la orice acțiuni, altele decât cele în sit, care sunt necesare pentru îmbunătățirea situației de conservare a speciilor cuprinse în Directiva Păsări (Anexele I sau II sau speciile migratoare care apar periodic) sau în Directiva Habitate (Anexele II, IV sau V). Aceste acțiuni trebuie să se distingă clar de cele care privesc protecția sitului și trebuie să se refere la aspecte semnificative de conservare. În propunere, **solicitantul va explica în detaliu acțiunile de conservare planificate și necesitatea de a desfășura aceste acțiuni privind specia (speciile) vizate și va pune la dispoziție garanții și angajamente cu privire la faptul că investițiile realizate vor fi susținute pe termen lung.** Astfel de proiecte pot include, printre altele:
 - Acțiuni legate de protejarea directă a speciilor de animale împotriva tulburărilor, colectării, capturării, otrăvirii sau uciderii neintenționate sau accidentale. Acestea pot viza în mod special specii vaste sau mobile pentru care desemnarea siturilor *Natura 2000* și conservarea și managementul aferent al siturilor nu sunt suficiente pentru a asigura o situație favorabilă de conservare. De exemplu, acestea pot viza acțiuni privind înlăturarea sau modificarea dispozitivelor tehnice sau infrastructurilor cum ar fi linii de electricitate, echipamente de pescuit etc.;
 - Acțiuni pentru combaterea speciilor alogene invazive sau atenuarea impactului negativ al modificărilor climatice, în măsura în care aduc un beneficiu direct speciilor vizate în cadrul proiectului.
- **Acțiuni de conservare ex situ** - se referă la acțiuni precum reproducerea în condiții de captivitate etc., și pot include investiții durabile în

infrastructură/echipamente. **Pentru a fi eligibile, precum și pentru a fi considerate acțiuni concrete de conservare, conservarea ex situ trebuie să fie legată de reintroducere în timpul proiectului.** În mod excepțional, aceste investiții vor fi considerate eligibile în absența unei reintroduceri planificate, dacă se prezintă justificări clare cu privire la faptul că singurul tip de acțiune de conservare posibil/util în acest moment pentru specia/speciile respective este conservarea ex situ.

- *Alte acțiuni de conservare legate de specii care vizează specii neincluse în Directivele Păsări/Habitat - aceste acțiuni sunt permise pentru proiectele LIFE Biodiversitate (vezi secțiunea privind tematica proiectului).*

5.3.1.4 Monitorizarea impactului acțiunilor proiectului (Acțiuni D - obligatoriu)

Fiecare proiect va raporta rezultatele și impactul proiectului. Propunerea de proiect va trebui așadar să prevadă **acțiuni de monitorizare** care vor facilita această raportare, stabilind liniile de bază și monitorizând progresul și rezultatele tuturor acțiunilor care contribuie la oprirea și schimbarea tendinței pierderii biodiversității, inclusiv sprijinul rețelei *Natura 2000* și prevenirea degradării ecosistemelor.

Fiecare propunere de proiect care include **acțiuni concrete de conservare** trebuie să conțină un număr adecvat de activități de monitorizare pentru a măsura **impactul acestora asupra problemelor de specii/habitate/biodiversitate vizate.**

Proiectele de tip pilot/demonstrative trebuie să conțină un set clar de acțiuni de evaluare a principalelor concluzii și rezultate ale proiectului, inclusiv capacitatea de reproducere sau transfer eficientă în materie de costuri a acțiunilor și rezultatelor, precum și măsurile luate pentru a asigura reproducerea sau transferul efectiv al acțiunilor de tip pilot/demonstrative reușite. Propunerile care sunt insuficiente din acest punct de vedere nu se consideră pilot/demonstrative.

Fiecare proiect va avea un raport asupra rezultatelor și impactului proiectului, avându-se în vedere **indicatorii de performanță ai proiectului LIFE** (a se vedea instrucțiunile suplimentare din Ghidul Aplicantului). Acești indicatori vor contribui la evaluarea impactului proiectului LIFE.

Toți indicatorii măsurați trebuie să fie corelați cu problemele de conservare și biodiversitate vizate și cu tipul de activități planificate pe durata proiectului. Situația inițială de la care pornește proiectul trebuie evaluată, iar progresul trebuie

să fie evaluat cu regularitate în raport cu aceasta.

Fiecare propunere care conține **acțiuni concrete de conservare** trebuie să includă și două acțiuni separate care vizează evaluarea **impactului socio-economic** al acțiunilor proiectului asupra economiei locale și populației, precum și evaluarea impactului proiectului asupra **funcțiilor ecosistemului**. Aceste evaluări vor fi livrate odată cu Raportul Final.

Printre exemplele de evaluări se numără: creșterea directă sau indirectă a ocupării forței de muncă, consolidarea altor activități (de exemplu, ecoturismul) menite să dezvolte surse de venit suplimentare, compensând izolarea socială și economică, creșterea profilului zonei/regiunii, ceea ce conduce la creșterea viabilității comunității locale (în special în zonele rurale). În mod ideal, beneficiile de cost ale soluțiilor propuse ar trebui să fie evaluate și diseminate la finalul proiectului, astfel încât alte părți interesate cu scop similar, într-un context similar, să poată găsi soluții implementate în altă parte, care sunt interesante din punct de vedere economic, și să fie stimulate să le reproducă.

**Pentru detalii suplimentare, vezi „Ghidul Aplicantului” și „Ghidul de evaluare a propunerilor de proiecte LIFE”.*

5.3.1.5 Acțiuni de comunicare și diseminare (Acțiuni E - obligatoriu)

Este de reținut faptul că anumite acțiuni de comunicare sunt obligatorii pentru proiecte de cele mai bune practici, precum și pentru proiecte demonstrative și proiecte pilot (proiecte de creare a paginilor de internet, panouri de informare, utilizarea siglelor LIFE/*Natura 2000*, etc.) și trebuie astfel prevăzute în mod explicit în propunere ca acțiuni separate.

Proiectele pilot și demonstrative trebuie să includă în mod obișnuit 2 tipuri distincte de acțiuni de comunicare:

- activități de informare și conștientizare privind proiectul pentru publicul larg și pentru părțile interesate. Aceste acțiuni ar trebui să înceapă, în general, încă din faza incipientă a proiectului.
- mai multe acțiuni tehnice de diseminare, cu scopul de a transfera rezultatele și lecțiile învățate **către acele părți interesate care pot beneficia de experiența proiectului** și pot implementa ele însele acțiunile demonstrate în proiect. Aceste acțiuni ar trebui să înceapă, în general, atunci când metoda/tehnica în curs de testare a fost evaluată. Acestea ar trebui să continue pentru o perioadă suficient de lungă, astfel încât rezultatele și lecțiile învățate să fie diseminate pe larg înainte de finalizarea proiectului.

Gama de acțiuni posibile pentru ambele tipuri de acțiuni de comunicare este largă (activitate mass media, organizarea de evenimente pentru comunitatea locală, activități didactice cu școlile locale, seminarii, ateliere de lucru, broșuri, pliante, buletine de informare, DVD-uri, publicații tehnice, etc.), și cele propuse trebuie să formeze un pachet coerent.

Fiecare acțiune de comunicare și diseminare trebuie să definească și să justifice clar publicul țintă și trebuie să aibă un impact important.

Pentru a fi eficiente, aceste acțiuni ar trebui să înceapă, în general, încă din faza incipientă a proiectului.

Organizarea unor întâlniri științifice de amploare și costisitoare sau finanțarea unor infrastructuri de vizitatori la scară largă nu este eligibilă.

Fiecare propunere trebuie să includă o acțiune numită **„Networking cu alte proiecte LIFE și/sau non-LIFE”**. Acest lucru trebuie să includă vizite, întâlniri, schimburi de informații, și/sau alte asemenea activități cu un număr adecvat de proiecte relevante LIFE (în curs de desfășurare sau finalizate). Acest aspect poate include, de asemenea, schimburi similare cu alte proiecte non-LIFE și/sau participarea la platformele de informare cu privire la obiectivele proiectului (inclusiv la nivel internațional acolo unde se justifică).

Pentru mai multe informații consultați:

*Condițiile Generale ale Modelului de Contract de Finanțare LIFE pentru detalii complete privind cerințele de comunicare și diseminare.

*Site-ul LIFE <http://ec.europa.eu/environment/life/toolkit/comtools/index.htm> conține, de asemenea, detalii privind acțiunile de comunicare și diseminare, în special LIFE Natura: Comunicarea cu părțile interesate și cu publicul larg – Exemple de cele mai bune practici pentru Natura 2000 și orientările cu privire la modul de proiectare a unui site internet LIFE.

Figura 11. Concurs de desen lansat în cadrul Proiectului LIFE13 NAT/RO/000205 - Implementarea celor mai bune practici pentru conservarea in-situ a speciei *Canis lupus* la nivelul Carpaților Orientali (sursa: <http://www.wolflife.eu>)

Figura 12. Materiale realizate în cadrul Proiectului LIFE10 NAT/RO/00740- îmbunătățirea statutului de conservare al speciilor și habitatelor prioritare din zona umedă Porțile de Fier (sursa: <http://cormoran.portiledefier.ro/>)

Figura 13. Acțiuni de diseminare în cadrul proiectului LIFE 13 NAT/RO/001488 Conservarea habitatului 8310 din Situl Natura 2000 Cheile Nerei – Beușnița (sursa: <http://salvatipesterile.ro>)

5.3.1.6 Managementul de proiect (Acțiuni F - obligatoriu)

Fiecare propunere de proiect trebuie să conțină un număr adecvat de acțiuni de management de proiect și control al calității proiectului.

Managementul de proiect va fi realizat de către personalul **beneficiarului coordonator**. Cu toate acestea, *externalizarea* managementului proiectului este posibilă cu o justificare corespunzătoare, cu condiția ca beneficiarul coordonator să își asume pe deplin și permanent controlul proiectului.

Se recomandă cu tărie ca managerul de proiect să fie angajat cu normă întreagă.

Acțiune obligatorie: fiecare propunere trebuie să includă o acțiune de elaborare a informațiilor necesare pentru completarea tabelor de indicatori (cantitativi și calitativi), care trebuie să fie prezentate odată cu Primul și cu Ultimul Raport de Progres.

Folosiți Lista de verificare pusă la dispoziție în Ghidul Aplicantului!

6. Programul LIFE Guvernanță și informare în domeniul mediului

Programul LIFE Guvernanță și Informare în domeniul mediului vizează în mod specific contribuția la dezvoltarea și implementarea politicii și legislației UE în domeniul mediului. Proiectele finanțate trebuie să aibă o valoare adăugată europeană și trebuie să fie complementare acțiunilor ce pot finanțate prin alte fonduri UE în perioada 2014-2020.

Obiectivele specifice ale domeniului prioritar **LIFE Guvernanță și informare în domeniul mediului** sunt:

- *de a promova sensibilizarea în problematica legată de mediu, inclusiv prin generarea de sprijin din partea publicului larg și a părților interesate în ceea ce privește elaborarea politicilor Uniunii în domeniul mediului, și promovarea cunoștințelor cu privire la dezvoltare durabilă și noi modele de consum sustenabil;*
- *de a sprijini comunicarea, gestionarea și diseminarea informațiilor în domeniul mediului și de a facilita diseminarea informațiilor cu privire la soluțiile și practicile de mediu de succes, inclusiv prin dezvoltarea de platforme de cooperare în rândul părților interesate, precum și formare;*
- *de a promova și contribui la o mai bună respectare și punere în aplicare a legislației UE în domeniul mediului, în special prin promovarea dezvoltării și diseminării celor mai bune practici și abordărilor acestor politici;*
- *de a promova o mai bună guvernanță în domeniul mediului prin creșterea participării părților interesate, inclusiv ONG-uri, în ceea ce privește consultările și implementarea politicilor.*

Anexa III la Regulamentul LIFE descrie prioritățile tematice pentru **LIFE Guvernanță și informare în domeniul mediului** după cum urmează:

- campanii de informare, comunicare și sensibilizare conform priorităților din cel de-al șaptelea Program de acțiune pentru mediu;
- activități în sprijinul procesului de control eficient, precum și măsuri pentru promovarea respectării normelor prevăzute de legislația europeană în domeniul mediului, și în sprijinul sistemelor și instrumentelor informatice pentru implementarea legislației Uniunii în domeniul mediului.

Figura 14. Caravana ECOTIC – Proiect ECOTIC LIFE+ Caravan (sursa: <http://www.caravanaecotic.ro>)

6.1 Tematici de proiect pentru campanii de informare, comunicare și sensibilizare

Apă

- Campanii de sensibilizare cu privire la **obligățiile și oportunitățile prevăzute de Directiva-cadru privind apa**, vizând autoritățile și alți actori care pot contribui la identificarea unor soluții eficiente din punctul de vedere al costurilor care pot fi incluse în planurile de gestionare a bazinelor hidrografice și privind protecția împotriva inundațiilor, gestionarea sedimentelor, energia hidroelectrică, navigația, transportul, amenajarea teritoriului, industria chimică și agricultura.
- Proiecte de dezvoltare și testare a unor **politici de tarifyare a apei** pe baza unor

abordări inovatoare, în care principiul „risipitorul plătește” (*over-user pays*) se adaugă la principiul „poluatorul plătește” (*polluter pays*), definind obiective de eficiență clare și măsurabile pentru fiecare domeniu de activitate la nivel corespunzător.

- Proiecte menite să inițieze **scheme de curățare a mărilor și plajelor** ca metodă de sensibilizare cu privire la impactul deșeurilor din mediul marin și, prin urmare, de sensibilizare cu privire la aspectele legate de protecția mediului marin care sunt vizate de Directiva-cadru Strategia pentru mediul marin (2008/56/CE).
- Sensibilizarea cu privire la **obligățiile și oportunitățile prevăzute de Directiva-cadru Strategia pentru mediul marin (MSFD)** vizând autoritățile și alte părți interesate, în special din sectorul maritim și cel al pescuitului, care pot contribui la identificarea soluțiilor eficiente din punct de vedere al costurilor pentru a fi incluse în strategiile marine și în programele de măsuri în vederea realizării unei „stări ecologice bune”, în conformitate cu cei 11 descriptori stabiliți în anexa I la Directiva-cadru Strategia pentru mediul marin.
- Proiectele în care părțile interesate și autoritățile colaborează la nivel **transnațional** peste frontierele jurisdicțiilor naționale cu privire la implementarea **Strategiilor privind bazinele maritime**.

Deseuri

- Sensibilizarea și formarea cu privire la **eliminarea treptată a depozitării deșeurilor reciclabile sau recuperabile** (pentru a limita depozitarea la deșeuri reziduale, și anume, nereciclabile și nerecuperabile).
- Campanii de informare pentru sensibilizare și încurajarea schimbărilor comportamentale privind aspectele legate de deșeuri, cu accent pe **reducerea deșeurilor, în special privind deșeurile de echipamente electrice și electronice (DEEE) și deșeurile din plastic**.

Consultați și Planul Național de Gestionare a Deșeurilor și Planul Național de Prevenire a Generării Deșeurilor pentru o corelare eficientă cu cadrul strategic național!

Utilizarea eficientă a resurselor, inclusiv solurile și pădurile, și economia verde și circulară

- Sensibilizarea și dezvoltarea de materiale de orientare pentru **utilizatorii europeni de resurse genetice**, în special pentru cercetători și IMM-uri, pentru a facilita respectarea cerințelor din Regulamentul privind accesul și distribuirea beneficiilor,

precum și activități de sprijin pentru colecțiile europene de resurse genetice, de exemplu, pentru a îmbunătăți organizarea și documentarea probelor;

- Campanii de sensibilizare care să promoveze consumul sustenabil, cu accent pe **deșeurile alimentare și depozitarea optimă a alimentelor**;
- Campanii de sensibilizare care să promoveze consumul sustenabil, cu accent pe **consumul resurselor solului și terenului**;
- Campanii de sensibilizare și de informare cu privire la intervenția activă (atât intervenții active, cât și sensibilizare generală) referitoare la **beneficiile economice și financiare ale utilizării eficiente a resurselor, inclusiv a solurilor**;
- Campanii de consolidare a capacității pentru a permite **coordonare și orientare în ceea ce privește informațiile relevante și reprezentative pentru UE privind pădurile și incendiile forestiere**. Proiectele ar trebui să vizeze coordonarea informațiilor privind incendiile forestiere naționale sau transnaționale referitoare la emisiile rezultate din incendiile forestiere, evaluarea pagubelor provocate de incendii, inclusiv îndrumare cu privire la utilizarea eficientă a resurselor din punctul de vedere al costurilor pentru prevenirea incendiilor forestiere și a suprafețelor arse, în special în siturile Natura 2000. De asemenea, acestea ar trebui să ofere orientări cu privire la o abordare comună la nivelul Uniunii.

Calitatea aerului și emisii, incluzând mediul urban

- Sensibilizare și formare privind **calitatea aerului în zonele urbane și efectele sale asupra sănătății**, atunci când oamenii și ecosistemele sunt expuse la niveluri ridicate de poluanți;
- Sensibilizare prin promovarea sistemelor de monitorizare și evaluare cu costuri scăzute pentru calitatea aerului;
- Dezvoltarea și demonstrarea de sisteme integrate care furnizează **acces facil la informațiile publice** cu privire la instalațiile industriale, inclusiv autorizații, date referitoare la emisii și rapoarte de inspecție.

Medii și sănătate, inclusiv substanțe chimice și zgomot

- Sensibilizarea cetățenilor și a consumatorilor în legătură cu **informațiile privind pericolele pe care le prezintă produsele chimice în articole**;
- Sensibilizarea cetățenilor și a consumatorilor cu privire la **utilizarea în siguranță a produselor chimice în produsele care poartă o etichetă de avertizare de siguranță**;
- Sensibilizarea întreprinderilor (importatori, producători, utilizatori din aval, distribuitori, inclusiv IMM-uri) cu privire la **sarcinile acestora în baza Regulamentului REACH**, de a notifica prezența substanțelor care prezintă motive de îngrijorare deosebită în articolele pe care le produc sau importă și/sau cu

privire la sarcinile întreprinderilor, în baza regulamentelor privind produsele biocide, în ceea ce privește articolele tratate;

- Campanii de comunicare cu privire la **datele referitoare la zgomotul ambiental și la efectele zgomotului asupra sănătății** populației, în conformitate cu Directiva privind zgomotul ambiental 2002/49/EC.

Natură și biodiversitate

- Campanii de sensibilizare la nivel național sau transnațional al căror obiectiv este sensibilizarea cu privire la rețeaua **Natura 2000**. Campaniile trebuie concepute pentru a asigura o schimbare semnificativă în ceea ce privește sensibilizarea cu privire la valorile naturale (inclusiv serviciile ecosistemice) pentru care a fost instituită rețeaua Natura 2000 și, eventual, pentru a conduce la schimbări comportamentale pozitive la nivelul unei părți semnificative a publicului-țintă și/sau a sectorului social, administrativ sau economic;
- Campanii de sensibilizare cu privire la **carnivorele mari** la nivelul populației de specii relevante;
- Campanii de informare și de sensibilizare la nivel național și transnațional privind **Strategia UE în domeniul biodiversității**, în scopul creșterii gradului de sensibilizare și de înțelegere din partea cetățenilor și a principalelor părți interesate, printre care factorii de decizie, întreprinderile și autoritățile locale, regionale sau naționale, cu privire la scopurile și obiectivele strategiei;
- Campanii de informare și de sensibilizare la nivel național și transnațional privind **speciile alogene invazive (IAS)**, care vizează publicul larg și principalele părți interesate, printre care factorii de decizie, întreprinderile și autoritățile locale, regionale sau naționale;
- Campanii de sensibilizare cu privire la **Infrastructura verde**, vizând principalele grupuri de părți interesate, precum și promovarea bunelor practici și/sau îmbunătățirea procesului de generare, analiză și difuzare a datelor spațiale și tehnice pentru punerea în aplicare a infrastructurii verzi.

Consultați și Strategia Națională și Planul de acțiune pentru conservarea biodiversității pentru o corelare eficientă cu cadrul strategic național!

Guvernantă și punere în aplicare

- Sensibilizare și formare privind **accesul la justiție în domeniul mediului**, inclusiv cu privire la modul în care se pot asigura și măsura eficiența și eficacitatea procedurilor de control judiciar, pentru sistemul judiciar, organismele responsabile de administrarea justiției, administrațiile publice, și avocații de

interes public.

- Sensibilizare cu privire la **Directiva privind răspunderea pentru mediul înconjurător** (DRM) pentru operatorii industriali, evaluatorii de pierderi, experții în evaluarea riscurilor, autoritățile competente descentralizate (în statele membre în care desemnarea autorităților competente se realizează la nivel local sau regional) și ONG-urile de mediu, în ceea ce privește drepturile și obligațiile fiecărui grup de părți interesate.
- Sensibilizarea și dezvoltarea de materiale de orientare pentru cercetători, IMM-uri și organisme publice, în calitate de **utilizatori europeni de resurse genetice**, în special pentru cercetători și IMM-uri, pentru a facilita respectarea cerințelor din Regulamentul privind accesul și distribuirea beneficiilor, precum și activități de sprijin pentru colecțiile europene de resurse genetice, pentru a îmbunătăți organizarea și documentarea probelor.

6.2 Tematici de proiect pentru activități în sprijinul procesului de control eficient, precum și măsuri pentru promovare

Punere în aplicare, inspecții și supraveghere

- Proiecte care vizează creșterea **eficienței și eficacității inspecțiilor și supravegherii în domeniul mediului**, prin:
 - aplicarea unor criterii de risc în mod strategic, în scopul de a aprecia, a evalua și a atenua cele mai grave tipuri de nerespectare a legislației UE în domeniul mediului;
 - stimularea cooperării și a coordonării dintre diferitele organisme de inspecție și supraveghere pentru a raționaliza și a optimiza utilizarea resurselor de inspecție și supraveghere;
 - crearea și utilizarea de evidențe electronice ale activităților de inspecție și de supraveghere, cu scopul de a facilita măsurarea și evaluarea eficienței și eficacității acestei activități;
 - optimizarea comunicării și diseminarea publică activă a rezultatelor activității de inspecție și supraveghere.

- Proiecte care vizează creșterea eficienței și eficacității activităților care urmăresc **combaterea infracțiunilor de mediu**, prin:
 - încurajarea schimbului de experiență și de bune practici între organismele publice responsabile cu investigarea, urmărirea penală și judecarea infracțiunilor de mediu;
 - optimizarea schimbului de informații și de alte date între organismele publice responsabile cu investigarea infracțiunilor de mediu, în special a infracțiunilor care implică deplasări transfrontaliere de deșeuri, viața sălbatică și comerțul cu lemn sau produse chimice, inclusiv formarea ofițerilor însărcinați cu aplicarea legii, a unităților de investigare financiară, a agenților vamali, a ofițerilor de poliție care se ocupă de infracțiunile de mediu, a procurorilor și a magistraților.

Schimbul de bune practici

- Proiecte care sprijină schimbul de bune practici și dezvoltarea aptitudinilor **administratorilor de situri Natura 2000**, ca urmare a recomandărilor primite în cadrul noilor seminarii biogeografice Natura 2000;
- Proiecte care vizează dezvoltarea și sprijinirea rolului **rețelelor de voluntari** cu scopul de a asigura contribuția pe termen lung a acestora la gestionarea activă a rețelei Natura 2000;
- Proiecte care consolidează **integrarea știință-politică** prin intermediul transferării de rezultate și/sau bune practici, pentru a furniza o bază tehnică solidă pentru susținerea REACH, a Regulamentului privind metodele de testare sau a altor **acte legislative privind produsele chimice** și a **Directivei privind protecția animalelor utilizate în scopuri științifice**;
- Proiecte de promovare a schimbului de bune practici în domeniul **legislației privind calitatea aerului**, axate pe monitorizare și modelare, inventarele de emisii, practicile de gestiune, atribuirea sursei, schimbul de informații, coordonare și sprijin;
- Schimbul de cunoștințe și de bune practici cu privire la **achizițiile publice ecologice** (GPP) între autoritățile publice, care se referă la cel puțin două dintre următoarele elemente: elemente ecologice în documentația de licitație; evaluarea verificării criteriilor ecologice; costurile și beneficiile achizițiilor ecologice; depunerea de eforturi împreună cu furnizorii existenți pentru a reduce impactul asupra mediului și costurile contractelor deja atribuite; monitorizarea activităților achizițiilor publice ecologice; consultarea pieței; informații privind disponibilitatea pe piață; crearea și funcționarea organismelor centrale de achiziție cu anumite

competențe privind achizițiile publice ecologice.

Promovarea soluționării extrajudiciare a conflictelor

- Proiecte care vizează promovarea **soluționării extrajudiciare a litigiilor** ca mijloc de identificare a soluțiilor amiabile și eficiente referitoare la litigiile din domeniul mediului, de exemplu prin activități și evenimente care vizează formarea de specialiști sau schimbul de bune practici și de experiență cu privire la utilizarea medierii în domeniul mediului.

Solicitanții **trebuie să aleagă maximum două tematici de proiect** în eProposal și **trebuie să explice în mod clar dacă și de ce** propunerea acestora se încadrează în tematicile de proiect selectate. Va fi analizată doar respectarea tematicilor indicate de solicitant. În cazul în care nu selectează o tematică de proiect, solicitantul declară că propunerea nu îndeplinește niciuna dintre tematicile de proiect și admite că nu pot fi acordate puncte pentru proiect.

6.3 Cum se elaborează o propunere de proiect LIFE Guvernanță și informare în domeniul mediului?

Identificarea problemei pe care propunerea intenționează să o abordeze și descrierea situației actuale, atât în ceea ce privește aspectele legate de mediu, cât și la nivel de conștientizare/cooperare. **Solicitanții trebuie să demonstreze o înțelegere solidă a problemei vizate**, prin descrierea și cuantificarea acesteia într-un mod complet și convingător în cuprinsul propunerii de proiect (în măsura în care acest lucru este posibil, în mod rezonabil, precum și în funcție de natura și de obiectul proiectului). Problema vizată trebuie legată în mod clar de legislația și politicile de mediu ale UE, în special de **tematicile de proiect** definite în Programul Multianual de Lucru. Mai mult, **propunerile de campanii de informare, comunicare și sensibilizare** trebuie să respecte prioritățile din cel de-al șaptelea Program de Acțiune pentru Mediu. Situația actuală (de referință) trebuie descrisă în așa fel încât să permită monitorizarea și compararea situației în timpul și după finalizarea proiectului, prin intermediul unor indicatori măsurabili.

În acest sens, descrierea de bază ar trebui să includă și date cantitative, calitative, număr, stocuri de exemplu, inventare incomplete din punct de vedere al substanțelor periculoase; rezultatele unui studiu care indică nivelul de conștientizare a

managerilor de mediu, inclusiv cele mai bune practici ale Naturii 2000; numărul de spitale care aplică punerea în practică adoptarea a achizițiilor publice ecologice etc. Linia de bază ar trebui să includă informații clare și specifice proiectelor anterioare și în curs de desfășurare în același domeniu condus sau nu de către solicitanți. În special, propunerea ar trebui să indice ceea ce a fost realizat în trecut și/sau intervenții în curs de desfășurare și care au o valoare adăugată comparativ crescută cu propunerile și proiectele anterioare/existente. În cazul în care unele informații nu sunt disponibile sau sunt depășite, solicitanții pot utiliza acțiuni pregătitoare pentru a finaliza și/sau a actualiza linia de bază, se vor prezenta date cheie, cel puțin date calitative pentru a demonstra necesitatea și motivația proiectului. Ar trebui furnizată sursa tuturor datelor de bază.

Exemple de probleme abordate în cadrul proiectelor:

- *Reducere insuficientă a deșeurilor din plastic;*
- *Cooperare insuficientă între organismele de inspecție în domeniul mediului, ceea ce reduce eficiența;*
- *Rata ridicată a mortalității în rândul urșilor brun, din cauza braconajului;*
- *Natura 2000 nu este cunoscută deloc și/sau este considerată frecvent un obstacol în calea potențialei dezvoltări economice. Lipsa sensibilizării cetățenilor contribuie la această situație.*

Definirea a ceea ce urmează să se obțină în cadrul proiectului, din punctul de vedere al evoluției spre rezolvarea problemei vizate. **Obiectivele care trebuie îndeplinite vor fi clare, specifice și măsurabile.** Simpla implementare a unei campanii de comunicare, de exemplu, fără a obține niciun rezultat specific și măsurabil în legătură cu problema identificată nu poate fi considerată a constitui un obiectiv al proiectului și un rezultat pozitiv al unui proiect. Rezultatele măsurabile iau forma unui impact măsurabil asupra atitudinilor și comportamentelor și, pe cât posibil, asupra situației mediului.

Exemple de obiective realizate de proiecte:

- *Reducerea generării deșeurilor din plastic cu 10% după 3 ani, ca urmare a modificării măsurabile a atitudinii și comportamentului privind generarea deșeurilor din plastic de către publicul țintă;*
- *Îmbunătățirea eficienței inspecțiilor de mediu prin dezvoltarea cooperării între organismele de inspecție de mediu;*

- *Reducerea braconajului urșilor bruni cu 30% după 3 ani prin activități de sensibilizare în rândul publicului țintă;*
- *Creșterea sensibilizării cetățenilor cu privire la siturile și rețeaua Natura 2000, valoarea acestora, statutul etc.*

Definirea publicului țintă al proiectului. Solicitanții trebuie să reflecteze cu atenție în privința alegerii publicului țintă pentru obiectivele proiectului. Relevanța publicului țintă pentru abordarea problemei identificate, precum și dimensiunea acestui public, sunt aspecte esențiale în elaborarea strategiei și trebuie explicate în mod clar. Proiectele foarte locale riscă să obțină un scor mic pentru acest aspect dacă nu pot dovedi că reprezintă o valoare adăugată ridicată pentru UE.

Exemple de public țintă pentru proiecte:

- *Publicul larg, magazine, societăți specializate în ambalarea produselor și distribuitori din zona țintă;*
- *Organismele de inspecție în domeniul mediului din X state membre;*
- *Crescătorii de animale activi în habitatele urșilor bruni;*
- *Publicul larg și alte părți interesate relevante din zona țintă.*

Definirea acțiunilor care vor permite îndeplinirea obiectivelor. Toate **acțiunile** trebuie să fie necesare și adecvate pentru abordarea problemei și trebuie să fie adaptate la publicul țintă identificat. Elaborarea unei strategii clare asociate acțiunilor individuale pentru realizarea obiectivelor definite. În acest sens, solicitanții trebuie să demonstreze o înțelegere solidă a legăturilor logice dintre problemele vizate, obiective, acțiuni și rezultate. Pentru proiecte destinate sensibilizării sau înțelegerii în interiorul grupului țintă, solicitanții trebuie să demonstreze o cunoaștere și o înțelegere satisfăcătoare a tehnicilor actuale de comunicare și să explice alegerea și relevanța **mixului de comunicare** reținut pentru proiect. Elaborarea unei **strategii/plan de comunicare** detaliat ca acțiune pregătitoare pentru astfel de proiecte este considerată o necesitate, de asemenea, iar elementele cheie ale unei astfel de strategii trebuie deja prezentate în propunerea de proiect.

*Să includă o componentă „pusă în practică” în cadrul proiectului. Proiectul nu ar trebui să fie limitat doar la dezvoltarea unor instrumente și metodologii, ci acestea ar trebui să includă și o **strategie realistă, cu activități concrete care să permită absorbția și utilizarea eficientă a acestor instrumente de către actorii relevanți pe parcursul duratei proiectului și, eventual, după ce Proiectul se încheie.***

Implicarea părților interesate relevante în elaborarea și punerea în aplicare a proiectului, facilitarea sinergiilor, efectele și asimilarea rezultatelor proiectului de multiplicare. Aceasta poate include autoritățile naționale sau locale responsabile de punerea în aplicare a aspectelor relevante – Ministerul Mediului, departamentul însărcinat cu achizițiile publice ecologice, managerii siturilor Natura 2000 etc.

Definirea **indicatorilor** pentru **monitorizarea impactului** proiectului. Acești indicatori de impact trebuie să fie strâns legați de **obiectivele** proiectului și trebuie să **reflece impactul asupra stării mediului** (în măsura în care este posibil), precum și **impactul asupra atitudinii și practicilor grupului țintă**.

Impactul proiectului este în mod normal măsurat în comparație cu situația inițială identificată înainte de începerea proiectului. Indicatorii care măsoară progresul proiectului (realizarea sarcinilor/rezultatelor) nu sunt suficienți pentru a evalua impactul proiectului. În propunere, **solicitanții trebuie să explice caracterul adecvat al indicatorilor de monitorizare a impactului selectați și regimul de monitorizare a impactului** (de exemplu, frecvența).

Exemplu de indicatori de impact:

- % de schimbare a nivelului de conștientizare, comparativ cu valorile inițiale măsurate prin sondaje;
- % de modificare la nivel de schimbare de comportament, comparativ cu valoarea inițială (de exemplu, cota de piață a produselor ecologice, creșterea gradului de colectare separată a deșeurilor, ratele de produse ecologice achiziționate de către organismele publice, etc.)
- schimbare în guvernanta de performanță / practici în comparație cu valoarea inițială (cantitativă și calitativă) (de exemplu, reglementări prietenoase / soluții / protocoale de mediu adoptate, urmăriri devansate a infracțiunilor împotriva mediului, cooperarea actorilor instituționali etc. în format consolidat);
- schimbarea stării de mediu (de exemplu, calitatea aerului / apă / sol, oprirea pierderii biodiversității, diminuarea deșeurilor marine într-o anumită zonă, etc.)

Solicitanții sunt încurajați să dezvolte un set de indicatori de impact specifici, care sunt cei mai potriviți pentru proiectul lor pe care trebuie să îi adauge și la tabelul cu indicatorii de performanță. Chiar dacă contribuția proiectului la realizarea acestor indicatori este doar indirectă sau parțială, acești indicatori furnizează o indicație a

nivelului de ambiție și capacitatea de a contribui la soluționarea problemei identificate.

Definirea unei strategii realiste pentru a se asigura că rezultatele proiectului vor fi menținute sau îmbunătățite și acțiunile vor continua dincolo de durata proiectului. Se recomandă să se planifice acțiuni pentru a asigurarea finanțării acestor activități după finalizarea proiectului.

Includeți acțiuni de fond pentru a reproduce abordarea / rezultatelor proiectelor în contexte similare din alte regiuni, țări, sectoare. Activitățile de replicare ar trebui să depășească diseminarea rezultatelor și crearea de rețele. În acest context, să identifice și să stabilească contacte relevante, să construiască un plan de acțiune, de replicare, inclusiv evaluarea eventualelor adaptări necesare și oportunitățile de finanțare, să dezvolte acțiuni concrete pentru a pune în mod concret tehnicile / abordările elaborate în cadrul proiectului în practică în altă parte.

Indicatorii care măsoară evoluția proiectului (finalizarea sarcinilor) nu sunt suficienți pentru a evalua impactul proiectului.

Pe baza experienței din programul anterior, *LIFE+ Informare și comunicare*, este de așteptat ca *LIFE Guvernanță și informare în domeniul mediului* să devină un domeniu prioritar extrem de competitiv, pentru care există probabilitatea de a se primi un mare număr de propuneri. În trecut, în cadrul *LIFE+ Informare și comunicare*, numai câteva propuneri bune au reușit să obțină cofinanțare UE în fiecare an. Rata redusă de succes poate fi atribuită în oarecare măsură și solicitanților cu resurse tehnice și know-how necorespunzător pentru elaborarea și transmiterea propunerilor, care au fost realizate inadecvat și în care cele 5 elemente menționate mai sus nu au fost dezvoltate și descrise adecvat. Prin urmare, un bun nivel de capacitate tehnică și de înțelegere a tematicii proiectului, precum și a elementelor descrise mai sus reprezintă o condiție prealabilă pentru solicitanții care doresc să transmită o propunere competitivă.

Tabel 3 – Lista de verificare pentru propunerea de proiect

Elementele cheie pentru propuneri	Lista de verificare
Identificarea problemei	<p>Descrierea problemei și cauzele fundamentale;</p> <p>Indicați cine poate să fie afectat de problemă – clarificați care este publicul țintă, care a fost selecționat;</p> <p>Verificați dacă propunerea este completă, dacă răspunde solicitărilor LIFE, i.e temelor proiectului;</p> <p>Verificați în baza de date dacă pe site-ul LIFE au mai fost derulate proiecte în același domeniu de activitate și verificați dacă pot fi aplicate soluții similare în cadrul acelei propuneri;</p>
Descriere problemelor fundamentale	<p>Descrieți în mod clar care pot fi amenințările din punct de vedere al mediului/parte de sensibilizare /provocările din punct de vedere al comunicării;</p> <p>Vă rugăm să puneți la dispoziție sursele de informare pentru datele respective;</p>
Descrierea obiectivelor proiectului	<p>Descrieți ce va realiza proiectul (impactul așteptat) de către cine și ce;</p> <p>Completați tabelul de indicatori cu impactul așteptat și alți indicatori, dacă este cazul;</p> <p>Clarificați dacă/cum și cu ce extindere, rezultatele vor fi susținute după finalul proiectului;</p>
Descrierea activităților proiectului	<p>Descrieți care este obiectul activității, de către cine va fi dus la îndeplinire; când și ce resurse sunt necesare – bugetul, resursa umană și echipamentele;</p> <p>Verificați dacă ați inclus acțiuni concrete pentru replicabilitatea și transferul rezultatelor proiectului Dvs.;</p> <p>Verificați dacă există o legătură logică între problemă/indicatorii de bază, acțiunile rezultatelor așteptate;</p> <p>Includeți o strategie relativă la acțiunile legate să asigure că rezultatele sunt susținute și utilizate în cadrul și după perioada de viață a proiectului;</p>

7. Programul LIFE Politici Climatice

Programul LIFE Politici Climatice urmărește în special atingerea următoarelor obiective generale, conform prevederilor Articolului 3 din programul LIFE:

- contribuția la trecerea la o economie eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor, cu emisii de carbon reduse și rezistentă la schimbările climatice;
- îmbunătățirea dezvoltării, implementării și punerii în aplicare a politicii și legislației UE în domeniul climei;
- deținerea rolului de catalizator pentru integrarea și includerea obiectivelor climatice în cadrul politicilor Uniunii și a practicilor din sectorul public și privat, precum și promovarea acestor obiective;
- sprijinirea unei mai bune guvernante în domeniul climei, la toate nivelurile, inclusiv o mai bună implicare a societății civile, ONG-urilor și a actorilor locali.

Figura 15. Schimbări climatice globale (foto: <https://climate.nasa.gov>)

În luna octombrie 2014, Consiliului (9) European a stabilit cadrul politic 2030 climă și energie pentru UE, stabilind un obiectiv ambițios pe economie internă, de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră cu cel puțin 40% pentru 2030, precum și obiectivele energetice și a eficienței energetice regenerabile de cel puțin 27 %.

Proiectele din cadrul acestui apel de propuneri **trebuie să sprijine implementarea politicilor climatice ale UE și să pregătească UE pentru provocările în domeniul acțiunilor climatice** din anii și deceniile viitoare.

Subprogramul pentru Politici Climatice prevede ca **proiectele să contribuie la unul din următoarele trei domenii prioritare:**

- **Atenuarea Schimbărilor Climatice,**
- **Adaptarea la schimbările climatice**
- **Guvernanță și Informare în domeniul climei.**

Proiectele trebuie să aleagă domeniul prioritar la care proiectul contribuie cel mai mult și să indice acest lucru în solicitare. Se recomandă, atunci când este posibil, ca proiectele să contribuie la **mai mult de unul din respectivele domenii prioritare.**

Sinergiile cu alte politici climatice și de mediu trebuie să reprezinte o temă centrală a proiectelor de Politici Climatice, de pildă este necesară promovarea adaptării la schimbările climatice și a biodiversității, acolo unde este cazul. Regulamentul LIFE și, într-o măsură mai mică, Strategia de Adaptare UE, evidențiază abordări de adaptare bazate pe ecosisteme.

Pentru a optimiza utilizarea resurselor Programului LIFE, trebuie stimulate **sinergiile dintre acțiunile din cadrul subprogramului LIFE pentru Mediu,** în special cele care vizează protejarea biodiversității, **și măsurile de atenuare a schimbărilor climatice și de adaptare la acestea din cadrul subprogramului pentru Politici Climatice,** pentru păduri și sol, deficit de apă și secetă, precum și gestionarea tuturor riscurilor de inundații. **Proiectele din cadrul unui domeniu prioritar ce pot submina obiectivele climatice și de mediu dintr-un alt domeniu prioritar nu vor fi finanțate** decât dacă impactul acestora este explicat și justificat în mod clar în propunere, iar posibilele alternative și măsuri de atenuare și adaptare au fost planificate în mod corect, dacă este cazul.

Consultați și Strategia Națională privind Schimbările Climatice pentru o corelare eficientă cu cadrul strategic național!

Strategia națională a României privind Schimbările Climatice 2013-2020 are ca obiectiv global sprijinirea Guvernului României în pregătirea acțiunilor legate de schimbările climatice atât pentru politicile de reducere a emisiilor de GES, cât și pentru cele de adaptare din cadrul Programelor Operaționale pentru ciclul financiar 2014-2020. Obiectivele la nivel național prevăd următoarele:

- **Energie:**
 - *Reducerea intensității emisiilor CO₂ aferente activităților energetice*
 - *Eficiență energetică îmbunătățită la nivelul utilizatorilor finali, în special în clădiri și în sectoarele industriale*
 - *Energie accesibilă grupurilor vulnerabile economic*
- **Transport**
 - *Introducerea unor stimulente economice puternice pentru un sistem de transport ecologic, prin instrumente de preț*
 - *Creșterea eficienței transportului urban*
 - *Inversarea tendinței de declin pe termen lung al transportului feroviar: pasageri și mărfuri și includerea proiectelor de dezvoltare de terminale intermodale.*
- **Industrie**
 - *Reducerea intensității emisiilor de carbon din industrie*
 - *Evaluarea celor mai bune tehnici disponibile -BAT- din perspectiva emisiilor de gaze cu efect de seră*
 - *Explorarea abordărilor voluntare, tranzacționarea emisiilor, taxe*
- **Agricultură și dezvoltare rurală**
 - *Promovarea transferului de cunoștințe și a serviciilor de consultanță cu privire la aspectele privind schimbările climatice în rândul fermierilor*
 - *Sprijinirea investițiilor pentru modernizarea fermelor*
 - *Promovarea bunelor practici agricole*
 - *Promovarea sechestrării carbonului în agricultură*
- **Dezvoltare urbană**
 - *Promovarea unor măsuri de dezvoltare mai compacte, cu o utilitate combinată, orientate pe activitățile de tranzit, ca modalitate de reducere a distanțelor parcurse de autovehicule, de dezvoltare a infrastructurii și de reducere a costurilor de întreținere*
 - *Promovarea îmbunătățirii nivelului de eficiență energetică în clădiri și în sistemele majore de infrastructură urbană*

- **Gestionarea deșeurilor**
 - *Promovarea prevenirii generării deșeurilor*
 - *Creșterea gradului de reutilizare și reciclare a materialelor incluse în fluxul de deșeuri, reducerea volumului de material ce trebuie gestionat drept deșeu prin promovarea proceselor de simbioză industrială și aplicarea conceptului de eficiența resurselor în gestionarea durabilă a deșeurilor*
 - *Colectarea separată a deșeurilor biodegradabile și compostarea lor*
 - *Producerea energiei din deșeuri*
- **Apă**
 - *Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră din sectorul alimentării cu apă și al epurării apelor uzate*
 - *Creșterea eficienței energetice a pompelor la sistemele mari de alimentare cu apă*
- **Silvicultura**
 - *Gestionarea pădurilor existente pentru stocarea carbonului în contextul unei administrări forestiere durabile*
 - *Extinderea suprafețelor împădurite*
 - *Încurajarea gospodăririi durabile a pădurilor aflate în proprietate privată*
 - *Oportunități pentru gestionarea stocului de carbon în pădurile din zonele protejate*

Conform Regulamentului LIFE, proiectele de **Atenuare a Schimbărilor Climatice și de Adaptare la Schimbările Climatice LIFE** trebuie să fie proiecte pilot, demonstrative sau de cele mai bune practici.

Un **proiect pilot** urmărește evaluarea eficienței metodei, informarea celorlalte părți interesate cu privire la rezultate și încurajarea acestora acolo unde este cazul, în vederea utilizării de tehnici și metode testate cu succes în cadrul proiectului.

În ceea ce privește **proiectele demonstrative**, pentru a obține valoare adăugată UE, acestea trebuie să fie realizate pentru a demonstra dacă tehnicile și metodele vizate funcționează în contextul proiectului (geografic, ecologic, socio-economic). Un

proiect demonstrativ de succes este disponibil pentru toate părțile interesate și urmărește încurajarea altor părți interesate în vederea utilizării tehnicilor și metodelor demonstrate în proiect. Proiectele demonstrative pot avea o valoare adăugată UE mai mare în cazul în care acestea au loc la nivel național sau transnațional, decât la nivel local.

Un **proiect de cele mai bune practici** este un proiect disponibil pentru a fi adoptat de toate potențialele părți interesate și care ilustrează modul în care poate fi realizat acest lucru. Este de menționat faptul că aplicarea unei acțiuni/metodologii de cele mai bune practici deja elaborată, într-o regiune geografică unde nu a mai fost aplicată, este considerată ca fiind o activitate de „**cele mai bune practici**”.

În vederea obținerii valorii adăugate UE dorite, monitorizarea, evaluarea și diseminarea activă a rezultatelor principale ale proiectelor și/sau lecțiilor învățate este parte integrată a proiectului și a monitorizării după finalizarea acestuia.

Politica Climatică LIFE „**Proiecte de informare, conștientizare și diseminare**” trebuie să sprijine în mod special unul sau mai multe dintre obiectivele generale ale Guvernății în domeniul schimbărilor climatice și domeniul prioritar informare, conform Articolului 16 al regulamentului LIFE. Sunt încurajate puternic proiectele care vizează consolidarea guvernății climatice și consolidarea capacității.

Toate proiectele vor contribui la obiectivele generale ale programului LIFE conform Articolului 1 al Regulamentului LIFE. Acest lucru se referă la faptul că avantajele climatice demonstrate de către proiect trebuie să aibă o aplicabilitate clară și un potențial impact în ceea ce privește realizarea unei societăți cu emisii scăzute de carbon și rezistentă la schimbările climatice și/sau integrarea obiectivelor în domeniul schimbărilor climatice, în sectorul public și privat.

Monitorizarea, evaluarea și diseminarea activă a principalelor rezultate ale proiectului și/sau lecțiile învățate pentru a atinge necesară valoarea UE adăugată este o parte integrantă a proiectului și monitorizarea acestuia.

7.1 Atenuarea Schimbărilor Climatice

Atenuarea Schimbărilor Climatice trebuie să contribuie la tranziția către o economie cu emisii scăzută de carbon și rezistentă la schimbările climatice. Testarea abordărilor noi în ceea ce privește atenuarea schimbărilor climatice va fi un aspect esențial în ceea ce privește realizarea acestei tranziții.

Domeniul prioritar al Atenuării Schimbărilor Climatice are în mod special următoarele obiective specifice, conform Articolului 14 din Regulamentul LIFE:

- să contribuie la implementarea și dezvoltarea politicii și legislației UE cu privire la atenuarea schimbărilor climatice, testarea și demonstrarea politicilor sau abordărilor de management, cele mai bune practici și soluții pentru atenuarea schimbărilor climatice;
- să îmbunătățească baza de cunoaștere pentru dezvoltarea, identificarea, monitorizarea, evaluarea și implementarea de acțiuni și măsuri eficiente de atenuare a schimbărilor climatice și să crească capacitatea de a pune în practică cunoștințele respective;
- să faciliteze dezvoltarea și implementarea abordărilor integrate, precum cele pentru strategiile și planurile de acțiune în vederea atenuării schimbărilor climatice, la nivel local, regional și național;
- să contribuie la dezvoltarea și demonstrarea tehnologiilor sistemelor, metodelor și instrumentelor inovatoare în domeniul atenuării schimbărilor climatice, adecvate pentru a fi reproduse, transferate sau generalizate.

Corelare cu obiectivele politicii UE

Atenuarea Schimbărilor Climatice trebuie să contribuie la tranziția către o economie cu emisii scăzute de carbon și rezistentă la schimbările climatice. Testarea și implementarea abordărilor inovatoare în ceea ce privește atenuarea schimbărilor climatice va fi un aspect esențial în ceea ce privește realizarea acestei tranziții.

Proiectele din cadrul domeniului prioritar *atenuarea schimbărilor climatice* ar trebui să contribuie la tranziția către o economie cu emisii scăzute și la atingerea obiectivului pe economie a UE de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră cu cel puțin 40 % pentru 2030, precum și obiectivele energetice și a eficienței energetice regenerabile la minimum 27 %.

Politica climatică a Uniunii și a legislației care vizează reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră să se concentreze asupra:

- ***energiei din surse regenerabile***
- ***eficienței energetice***
- ***sistemului de comercializare a emisiilor***
- ***energiei și gazelor cu efect de seră în producția industrială intensivă***
- ***utilizării terenurilor, schimbării destinației terenurilor și silviculturii***
- ***conservării rezervoarelor de carbon naturale***

- *transportului și combustibililor*
- *gazelor fluorurate și substanțelor care diminuează stratul de ozon*
- *captării și stocării carbonului*
- *eforturilor depuse de statele membre și autoritățile regionale / locale de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră*
- *monitorizării și raportării gazelor cu efect de seră*

Priorități ale politicii UE

Sunt încurajate, în special, proiecte în următoarele domenii:

- *industriile mari consumatoare de energie*
- *gazele cu efect de seră fluorurate*
- *utilizarea terenurilor, schimbarea destinației terenurilor și silvicultură (LULUCF)*

Mai mult decât atât, propuneri care vizează sau care demonstrează soluții tehnice de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră prin inovații ecologice, economie circulară și alte mijloace sunt încurajate să prezinte proiecte „close-to-market/C2M” (mai aproape de cerințele pieții).

Consultați și Strategia Națională privind Schimbările Climatice pentru o corelare eficientă cu cadrul strategic național!

Propunerile ar trebui să se bazeze pe cele mai bune tehnologii disponibile și să avanseze nivelurile de pregătire tehnologică spre scara industrială și comercială.

Ar trebui să includă o strategie temeinică de replicare și transferabilitate a activităților respective.

****orientări suplimentare cu privire la proiectele „close-to-market/C2M” pot fi găsite în Ghidul Solicitantului.***

Industriile mari consumatoare de energie

Pentru realizarea obiectivelor prevăzute în Cadrul UE pentru climă și energie 2030 și pentru a contribui la implementarea foilor de parcurs pentru o economie cu emisii reduse de carbon 2050 elaborate de diverse sectoare industriale, sunt necesare investiții importante în inovație industrială și instalații demonstrative. Soluțiile

revoluționare în toate sectoarele pentru **fabricarea și prelucrarea avansată cu emisii reduse de carbon** sunt importante pentru menținerea competitivității industriilor din UE și pentru realizarea obiectivelor climatice. Acest lucru este esențial, având în vedere că sectorul de producție al UE este pus la încercare de concurența mondială puternică, iar politicile climatice și de mediu ambițioase ale UE trebuie să ofere stimulente adecvate pentru valorificarea tehnologiilor de fabricație avansate și tehnologii cheie de validare la nivelul întregului lanț valoric.

Va fi sprijinită dezvoltarea de tehnologii inovatoare și rentabile, împreună cu obiectivul de a reduce intensitatea emisiilor GES ale industriilor de producție și prelucrare. Propunerile se vor concentra în special pe **industriile mari consumatoare de energie (IMCE)**, în special (dar nu exclusiv) acele industrii care pot fi expuse unui risc important de scurgeri de emisii de carbon. ***Mai exact, propunerile IMCE trebuie să se concentreze pe proiectarea, dezvoltarea și implementarea unor soluții revoluționare în principal prin intermediul unor programe demonstrative cu impact pe termen lung, inclusiv în medii industriale reale.***

Activitățile trebuie să demonstreze viabilitatea noilor tehnologii cu emisii reduse de dioxid de carbon în depășirea barierelor tehnologice, precum și ne-tehnologice. Propunerile pot aborda o varietate de soluții tehnologice cu posibile aplicații extinse sau pot combina tehnologii diferite în toate sectoarele. ***Este încurajată cooperarea între sectoarele industriale, precum și complementaritatea cu alte proiecte de cercetare și inovație finanțate la nivel național sau UE, în special, adoptarea rezultatelor Horizon 2020.***

Reducerea emisiilor de GES **nu** trebuie realizată exclusiv prin schimbarea combustibilului.

Un pachet de lucru dedicat ar trebui să abordeze transferabilitatea tehnologiilor dezvoltate în cadrul sectorului și, eventual, la alte sectoare. Este de așteptat ca acestea să transfere soluții și tehnologii sau să sporească inovațiile furnizorilor.

În plus, proiectul trebuie să reducă cheltuielile pentru conformitate ale Sistemului european de comercializare a cotelor de emisii (ETS), să facă industria UE mai competitivă, în același timp evitând distorsiunile între statele membre, să stimuleze poziția de lider industrial a Europei în domeniul fabricației și prelucrării moderne și să încurajeze angajările, în special în întreprinderile mici și mijlocii, și să deschidă noi oportunități de piață în acest domeniu.

Gaze fluorurate cu efect de seră

Asigurarea că substanțele care distrug stratul de ozon (ODS) sunt înlocuite cu alternative favorabile mediului înconjurător este unul dintre principalele noastre obiective la eliminarea ODS. Legislația UE (Regulamentul (CE) nr. 1005/2009) nu a fost foarte eficientă doar în controlarea substanțelor care distrug stratul de ozon, ci a acționat și ca factor de stimulare a dezvoltării de tehnologii inovatoare. În UE, numeroase substanțe care distrug stratul de ozon au fost înlocuite cu hidrofluorocarburi (HFC). Noua legislație din 2014 (Regulamentul UE 517/2014) introduce reducerea treptată a vânzărilor de HFC cu 80% până în 2030. În prezent, sunt disponibile alternative în multe sectoare, însă în anumite domenii de aplicare există încă **o nevoie urgentă de a inova** în continuare și de a demonstra caracterul adecvat (siguranță, costuri, eficiență energetică, adecvare pentru scop) al alternativelor favorabile mediului înconjurător. Reducerea treptată va afecta toate sectoarele care utilizează HFC, astfel încât va pune o presiune deosebită pe acele sectoare în care alternativele sau tehnologiile alternative sunt încă rare. Alte gaze fluorurate, precum SF₆, NF₃, și hidrocarburile perfluorurate (PFC), sunt folosite la scară largă în aparatajul electric și în procese de fabricație precum cele din industria electronică. Deoarece aceste gaze au proprietăți de încălzire climatică foarte ridicate (de până la 23.000 de ori mai mult decât CO₂), o mare prioritate este găsirea unor alternative potrivite și pentru aceste utilizări.

Astfel, proiectele de inovație și demonstrative care prezintă utilizarea unor alternative cu Potențial de încălzire globală (PIG) scăzut la gazele fluorurate trebuie testate în următoarele sectoare:

- **MDI (inhalatoare cu doză măsurată = „spray-uri pentru astm”);**
- **Echipamente de climatizare și refrigerare pentru temperaturi ridicate;**
- **ORC (Cicluri organice Rankine);**
- **Pompe de încălzire;**
- **Îmbunătățirea proiectării sistemelor pentru a rezolva problemele de inflamabilitate/presiune cu scopul de a încuraja utilizarea agenților de răcire naturali pentru orice tip de echipament care utilizează gaze F.;**
- **Utilizarea SF₆ în aparatajul electric, în special de tensiune medie primară, și de tensiune înaltă;**
- **Gazele fluorurate (SF₆, NF₃, PFC, etc.) utilizate în procesele de producție din industria electronică (semiconductori, fotovoltaice) și alte utilizări cu emisii (aeronave, sectorul militar, procese industriale);**

De asemenea, proiectele de inovație și demonstrative care prezintă utilizarea următoarelor alternative cu Potențial de încălzire globală (PIG) scăzut la substanțele care distrug stratul de ozon trebuie testate:

- *alternative la utilizarea bromurii de metil pentru aplicații de carantina și înainte de expediere;*
- *noi agenți de umflare pentru spumă de izolare;*
- *noi sisteme non-halon de stingere a incendiilor (pentru nave și aeronave);*
- *alternative pentru utilizarea în laborator și la analize a substanțelor care distrug ozonul.*

Pentru cererea de propuneri 2016 pentru domeniul prioritar al atenuării schimbărilor climatice, sunt puternic încurajate propunerile care se referă la sinergii între acțiunile de mediu și climatice asociate inovațiilor în sectoarele mari consumatoare de energie și cu refacerea stratului de ozon.

Proiecte de cele mai bune practici, demonstrative sau pilot ar trebui să demonstreze modul în care riscurile de agenți frigorifici inflamabili, în special hidrocarburile, sunt reduse la minimum în proiectarea și utilizarea de echipamente pentru a maximiza dimensiunile încărcăturii de agent frigorific, fără a compromite siguranța. Minimizarea riscurilor ar trebui să fie ghidată de date obiective. Acest lucru ar putea implica furnizarea unor informații relevante existente și de cercetare precum și noi studii de laborator și de teren complementare în sprijinul proceselor de standardizare și activitatea comitetelor standard existente.

Utilizarea terenului, modificarea utilizării terenului și silvicultura (LULUCF):

O provocare cheie pentru acest sector este colectarea de date solide cu privire la dioxidul de carbon din păduri și soluri, precum și dezvoltarea de reguli solide, transparente, care pot fi aplicate la nivelul UE și la nivel global. Programul LIFE va sprijini proiectele care abordează problemele legate de schimbări climatice în urma **degradării solului** sub diverse forme. Efectele măsurilor pentru majorarea materiei organice și stocării carbonului trebuie să fie mai bine abordate, cu o atenție sporită acordată pentru monitorizarea acestora. De asemenea, o evaluare cuprinzătoare cu privire la disponibilitatea și **utilizarea biomasei sustenabile**, corelată cu acțiuni concrete, poate fi inclusă ca parte a proiectului având în vedere că cererea pentru energia regenerabilă este în creștere. Astfel de măsuri și de evaluări care vizează

utilizarea terenului pot contribui la dezvoltarea unei economii cu emisii reduse de carbon.

Sunt încurajate propunerile care pot fi reproduse și transferate în mai multe regiuni și Statele Membre, și care se axează pe sinergii între acțiuni climatice și de mediu asociate cu agricultura, pădurile și solurile, inclusiv monitorizarea acestora. În mod deosebit, proiectele trebuie să vizeze prioritățile specifice ale politicii UE enumerate mai jos:

Sectorul utilizării terenului

- *Strategii și practici de gestionare a spațiilor naturale și a terenului pentru a limita sau a reduce emisiile; în special, transformarea zonelor de soluri organice sau terenuri aride;*
- *Promovarea unor măsuri de reducere a emisiilor și de eficientizare a utilizării resurselor în agricultură sau în sectoarele care utilizează terenuri; stimularea schimbării comportamentului la nivel local sau (trans-) regional;*
- *Crearea de concepte locale, regionale și transregionale pentru îmbunătățirea și menținerea potențialului solului de stocare a carbonului;*
- *Încurajarea acțiunilor climatice în comunități în care emisiile generate de activități bazate pe terenuri sunt (sau vor fi) partea principală a economiei în viitorii ani, cu promovarea pe scară largă a rezultatelor;*
- *Susținerea și promovarea de activități cu posibile noi utilizări ale terenului, menținând capacitatea terenului de stocare a carbonului, de exemplu turbării.*

Contabilizarea emisiilor de gaze cu efect de seră ca urmare a utilizării terenului

- *Facilitarea monitorizării și contabilizării stocurilor și fluxurilor de carbon pentru gestionarii resurselor de teren la nivel local, regional și transregional;*
- *Îmbunătățirea monitorizării și comunicării cu privire la dispariția pășunilor, degradarea turbăriilor vechi și actuale, etc., ca depozite de carbon;*
- *Monitorizarea potențialului de depozitare a carbonului sau de reducere a emisiilor în cadrul amenajării teritoriale;*
- *Mai bună înțelegere a beneficiilor economice și sociale ale acțiunilor de atenuare a schimbărilor climatice, cum ar fi aspecte economice de tip cerc închis, lanțuri de valoare locală pentru produse agricole, strategii de hrănire a animalelor, potențialul de creare a locurilor de muncă în comunitățile locale, etc.*

Utilizarea sustenabilă a biomasei solide

- *Explorarea lanțului valoric local și facilitarea unei producții reduse de carbon, precum și transformarea biomasei în capacități de stocare a carbonului pe termen lung (substituire material);*
- *Evaluarea și implementarea fluxurilor ciclului de viață legate de transformarea carbonului în biomasă, în cadrul lanțurilor importante de procesare economică la nivelul comunității, de exemplu, implementarea principiului în cascadă.*
- *Punerea în aplicare de noi abordări (de exemplu, orașe sau regiuni model) pentru producția, consumul și gestionarea biomasei într-o manieră sustenabilă, cu un impact transformațional (de exemplu, o schimbare de comportament pe termen lung în sectorul vizat sau în regiune);*
- *Implementarea de tehnologii silvice cu emisii scăzute de carbon în sectorul silviculturii, împreună cu practicile asociate din sectorul public și privat care au un impact transformațional.*

Agricultură

- *Implementarea de practici agricole cu impact transformațional (de exemplu, o schimbare de comportament pe termen lung în sectorul vizat sau în regiune).*
- *Sisteme de gestionare a utilizării terenurilor împădurite, cu emisii scăzute de carbon și aplicarea sistemelor agrosilvice cu impact transformațional.*
- *Măsurarea amprentei de carbon sau măsurarea în cadrul schemelor de etichetare și asigurare calitate, sau pentru a sprijini utilizarea sustenabilă și/sau protecția recoltelor rare/locale și a resurselor animale genetice.*
- *Analiză detaliată cu privire la utilizarea terenului în cadrul fermelor și încorporarea practicilor legate de reducerea emisiilor de carbon într-o zonă geografică largă, cum ar fi într-o regiune, de exemplu, aplicarea calculatoarelor de utilizare a terenului.*

Analiza și îmbunătățirea măsurilor existente în domeniul schimbărilor climatice, în special în cadrul Politicii Agricole Comune, elaborarea și facilitarea încorporării acestora în viitoarele abordări ale politicii UE, în programele operaționale sau în programele de dezvoltare rurală. Acest lucru poate fi corelat de exemplu cu amenajarea și administrarea terenurilor din punctul de vedere al potențialului de sechestrare a carbonului și al stocării carbonului.

7.2 Adaptare la Schimbările Climatice

Pentru a contribui la sprijinirea eforturilor ce conduc la o rezistență mai ridicată la schimbările climatice, domeniul prioritar Adaptare la Schimbările Climatice are următoarele obiective, conform prevederilor Articolului 15 din Regulamentul LIFE:

- ***să contribuie la dezvoltarea și implementarea politicii Uniunii cu privire la adaptarea la schimbările climatice, inclusiv la aplicarea acesteia în toate domeniile politicilor, în special prin dezvoltarea, testarea și demonstrarea de politici sau abordări de management, cele mai bune practici și soluții cu privire la adaptarea la schimbări climatice, inclusiv, acolo unde este cazul, abordări pe bază de ecosistem;***
- ***să îmbunătățească baza de cunoștințe pentru dezvoltarea, identificarea, monitorizarea, evaluarea și implementarea de acțiuni și măsuri eficiente de atenuare a schimbărilor climatice, cu prioritizarea, când este cazul, a celor care aplică o abordare pe bază de ecosistem, și să consolideze capacitatea de a aplica aceste cunoștințe în practică;***
- ***să faciliteze dezvoltarea și implementarea abordărilor integrate, precum cele pentru strategiile și planurile de acțiune în vederea adaptării la schimbările climatice, la nivel local, regional și național, cu prioritizarea, când este cazul, a abordărilor pe bază de ecosistem;***
- ***să contribuie la dezvoltarea și demonstrarea tehnologiilor sistemelor, metodelor și instrumentelor inovatoare în domeniul adaptării la schimbările climatice, adecvate pentru a fi reproduse, transferate sau generalizate.***

Corelare cu obiectivele politicii UE

Adaptarea înseamnă anticiparea efectelor negative ale schimbării climatice și luarea măsurilor adecvate pentru a preveni sau minimiza pagubele pe care le poate provoca, sau valorificarea oportunităților care pot apărea. Multe sectoare economice depind direct de condițiile climatice și se confruntă deja cu impactul schimbărilor climatice în domenii precum agricultură, silvicultură, turism estival și de iarnă, sănătate și pescuit. Furnizorii de utilități importante, cum ar fi cei de energie și de apă, sunt de asemenea afectați. Ecosistemele și serviciile acestora suferă din cauza efectelor adverse ale schimbărilor climatice, care accelerează declinul biodiversității și reduc capacitatea acestora de a contracara fenomenele naturale extreme. Schimbările climatice vor avea consecințe în ceea ce privește disponibilitatea resurselor naturale de bază (apă, sol), ducând la modificări importante ale condițiilor din agricultură și industrie în anumite zone.

Obiectivele și prioritățile pentru finanțarea adaptării la schimbările climatice sunt prevăzute în **Strategia UE privind adaptarea la schimbările climatice**, și în Programul de Lucru Multianual LIFE 2014-2017.

Obiectivul general al Strategiei de Adaptare UE este acela de a contribui la o Europă mai rezistentă la schimbări climatice. Acest lucru înseamnă consolidarea pregătirii și capacității de a răspunde la impactul schimbărilor climatice la nivel local, regional, național și la nivelul UE, dezvoltând o abordare coerentă și îmbunătățind coordonarea.

În această primă etapă a implementării Strategiei de Adaptare UE, promovarea adaptării în mediul urban reprezintă o prioritate. În acest context, la data de 19 martie 2014, Comisia Europeană a lansat o nouă inițiativă de adaptare urbană („**Primarii se adaptează**”) în cadrul Convenției Primarilor. Scopul acesteia este de a promova acțiuni suplimentare de adaptare în context urban. Obiectivele și prioritățile pentru finanțarea adaptărilor la schimbările climatice sunt specificate în programul UE – **STRATEGIA LA SCHIMBARI CLIMATICE - și planul multianual de lucru (MAWP) 2014-2017**.

Priorități ale politicii UE

Strategia de Adaptare a UE oferă anumite indicații concrete cu privire la caracteristicile proiectelor vizate și la prioritățile specifice ale proiectului. Aceasta prevede faptul că finanțarea LIFE pentru adaptare va acorda prioritate proiectelor care **vizează aspectele cheie inter-sectoriale, trans-regionale și/sau trans-frontaliere**. Vor fi încurajate proiectele cu potențial demonstrativ și de transferabilitate, precum și **infrastructura verde și abordările de adaptare bazate pe ecosisteme** și proiectele orientate către **promovarea tehnologiilor inovatoare de adaptare**. În plus, Uniunea Europeană va promova adaptarea în special în următoarele domenii vulnerabile:

- *gestionarea transfrontalieră a inundațiilor, prin încurajarea acordurilor de colaborare pe baza directivei UE privind inundațiile;*
- *gestionarea transfrontalieră a zonelor de coastă, cu accent pe deltele și orașele de coastă intens populate;*
- *generalizarea adaptării la amenajarea teritoriului în zonele urbane, spațiile construite și managementul resurselor naturale;*
- *zone de munte și zone insulare, cu accent pe sectoarele sustenabile agricultură, silvicultură și turism, rezistente la modificările climatice;*

- *management sustenabil al apei; combaterea deșertificării și a incendiilor de pădure în zonele predispușe la secetă.*

Un alt obiectiv cheie al Strategiei de Adaptare este luarea de decizii mai bine informate cu privire la adaptare, prin îmbunătățirea bazei de cunoștințe. În condițiile în care proiectele de cercetare vor fi finanțate în mare parte în cadrul Orizont 2020, proiectele LIFE pot viza eliminarea discrepanțelor legate de pagube și de costurile și beneficiile adaptării; analize și evaluări de risc la nivel regional și local; cadre, instrumente pentru sprijinirea procesului de luare a deciziei și modalitățile de monitorizare și evaluare a eforturilor anterioare de adaptare în cazul în care acestea sunt legate de implementare și replicare.

Strategia prevede totodată faptul că Uniunea Europeană va sprijini realizarea de **evaluări de vulnerabilitate și de strategii de adaptare**, inclusiv de natură transfrontalieră.

Sunt încurajate în mod activ propunerile de proiect care vizează **adaptarea urbană**. Această orientare va da un răspuns câtorva teme identificate în Strategia de Adaptare UE, precum infrastructura verde și abordările de adaptare pe bază de ecosistem; tehnologii inovatoare de adaptare; inundații; apă; elaborarea și implementarea strategiilor și planurilor de adaptare. În acest context, acțiunile enumerate mai jos reprezintă exemple ce pot contribui la îndeplinirea acestui obiectiv important al politicii UE:

- *dezvoltarea și implementarea strategiilor și planurilor de acțiune de adaptare la nivel local, precum cele corelate inițiativei de adaptare în mediul urban („Primarii se adaptează”);*
- *proiecte de reducere a emisiilor de carbon care contribuie în același timp la atenuarea schimbărilor climatice și adaptarea la acestea, precum și la îndeplinirea obiectivelor de conservare a naturii și de biodiversitate în zonele urbane;*
- *dezvoltarea și implementarea tehnologiilor inovatoare de adaptare în zonele urbane, inclusiv în sectorul apei, energiei și construcțiilor;*
- *promovarea și dezvoltarea infrastructurii verzi în orașe, inclusiv combaterea efectului de insulă termică urbană (prin intermediul acoperișurilor verzi sau rețelelor de spații verzi, precum zonele de ventilare) și/sau controlarea riscurilor de inundații (prin zone de retenție cu utilizări multiple).*

Consultați și Strategia Națională privind Schimbările Climatice pentru o corelare eficientă cu cadrul strategic național!

Urmăriți corelarea cu prioritățile și specificul problemei din România!

Zone prioritare și probleme majore care ar trebui abordate, de exemplu: zona Sud ca zonă prioritară, probleme de abordat: inundații, desertificare, etc.

Consultați și Documentele cadru la nivel național:

http://old.madr.ro/pages/strategie/strategie_antiseceta_update_09.05.2008.pdf

7.3 Guvernanță și Informare în domeniul climei

LIFE Guvernanță și Informare în domeniul climei vizează în mod specific contribuția la dezvoltarea și implementarea politicii și legislației UE în domeniul climei. Proiectele finanțate trebuie să aibă o valoare adăugată europeană și trebuie să fie complementare acțiunilor ce pot fi finanțate prin alte fonduri UE în perioada 2014-2020.

Obiectivele specifice ale domeniului prioritar Guvernanță și Informare în domeniul climei, prevăzute la Articolul 16 din Regulamentul LIFE, sunt mai ales:

- **de a promova o mai bună guvernanță în domeniul climei prin creșterea participării părților interesate, inclusiv ONG-uri, în ceea ce privește consultările și implementarea politicilor;**
- **de a promova și contribui la o mai bună respectare și punere în aplicare a legislației UE în domeniul climei, în special prin promovarea dezvoltării și diseminării celor mai bune practici și abordărilor acestor politici;**
- **de a promova sensibilizarea în problematica legată de climă, inclusiv prin generarea de sprijin din partea publicului larg și a părților interesate în ceea ce privește elaborarea politicilor Uniunii în domeniul climei, și promovarea cunoștințelor cu privire la dezvoltare durabilă;**
- **de a sprijini comunicarea, gestionarea și diseminarea informațiilor în domeniul climei și de a facilita diseminarea informațiilor cu privire la soluțiile și practicile climatice de succes, inclusiv prin dezvoltarea de platforme de cooperare în rândul părților interesate, precum și formare.**

Corelare cu obiectivele politicii UE

Implementarea integrală a politicii și legislației în domeniul climei este în mod inevitabil corelată cu realizarea unei mai bune guvernante, de integrarea acțiunii climatice în alte politici, îmbunătățirea contribuției părților interesate și diseminarea informațiilor.

Sunt încurajate puternic proiectele care vizează consolidarea guvernanței climatice și consolidarea capacității pentru a asigura un impact ridicat, de exemplu programe de formare a formatorilor. Nu sunt încurajate activitățile de simplă conștientizare (precum crearea unei pagini web).

Proiectele pot dezvolta platforme de cooperare și pot împărtăși cele mai bune practici, pentru o mai bună respectare, punere în aplicare și integrare, și pot genera sprijin din partea publicului și părților interesate pentru eforturile Uniunii Europene în ceea ce privește elaborarea de politici.

Priorități ale politicii UE

În special, sunt încurajate următoarele priorități ale politicii europene:

- *Proiectele trebuie să sprijine elaborarea strategiilor naționale climatice și de energie 2030 și elaborarea unor programe de investiții eficiente prin, de exemplu, schimbul de bune practici cu privire la provocările și oportunitățile legate de obiectivele politicii climatice și de energie 2030 și potențialul de integrare în alte politici;*
- *Consolidarea implementării și elaborarea politicilor climatice necesită totodată transparență și responsabilitate. Drept urmare, este necesar un sistem solid de urmărire a progresului prin monitorizare și raportare extinsă, precum și o evaluare robustă a efectelor politicilor climatice. Un element esențial este evaluarea (ex-post) funcționării ETS a UE, a impactului și interacțiunii acestuia cu instrumentele politicii privind energia și ale altor politici și elaborarea asociată a unor informații și date ușor accesibile. Prin urmare, sunt necesare proiecte care construiesc rețele mai largi și mai puternice de experți și asigură o mai largă diseminare a cunoștințelor cu privire la inventarele de emisii, prognoze, monitorizare și evaluarea politicilor și măsurilor;*
- *În ceea ce privește (UE) 517/2014 privind gazele fluorurate cu efect de seră, activitățile de creștere a gradului de utilizare de formare pentru personalul de*

service al echipamentelor prin utilizarea unor alternative favorabile climei (amoniac, CO₂, hidrocarburi, HFOs) sunt importante. **Campanii de conștientizare** în rândul utilizatorilor finali și lanțul de distribuție al echipamentelor (de exemplu, angrosiști, supermarket-uri, operatori mari de construcții) ar putea promova necesitatea formării și să faciliteze schimbul de bune practici. Multiplicarea eforturilor și abordarea dezechilibrelor geografice existente ar putea fi abordate prin programe de formare a formatorilor;

- În plus, sunt încurajate proiecte care se axează pe **creșterea sensibilizării și, în special, training pentru industrie cu privire la implementarea noii legislații climatice**, de exemplu, Regulamentul privind gazele fluorurate („formarea formatorilor”), în special în ceea ce privește utilizarea unor agenți de răcire inflamabili, cu Potențial de încălzire globală scăzut;
- **Construirea unor platforme de coordonare cu privire la monitorizarea, evaluarea și evaluarea ex-post a politicilor climatice** pentru a sprijini elaborarea unor acțiuni climatice eficiente, atât privind atenuarea, cât și adaptarea. În ceea ce privește adaptarea, aceasta trebuie să includă indicatori de adaptare, comunicarea și managementul riscurilor și cu privire la corelarea sistemelor existente de partajare a informațiilor pentru adaptare;
- În plus, proiectele trebuie să se concentreze pe **schimbul celor mai bune practici și creșterea sensibilizării cu privire la vulnerabilitățile schimbărilor climatice și opțiunile de adaptare la schimbările climatice**, inclusiv cu privire la înțelegerea strategiilor de adaptare și la modul în care acestea sunt aplicate în context local și regional și cu privire la finanțele adaptării, inclusiv asigurare.

Consultați și Strategia Națională privind Schimbările Climatice pentru o corelare eficientă cu cadrul strategic național!

7.4 Cum se elaborează o propunere de proiect LIFE Politici Climatice

- **Identificarea problemei** propunerii își propune să abordeze și să descrie situația actuală. Solicitanții trebuie să demonstreze o înțelegere solidă a problemei vizate și cuantificarea într-un mod complet și convingător în propunerea de proiect (în măsura în care acest lucru este posibil, de asemenea, în funcție de natura și obiectul proiectului). Descrierea problemei ar trebui să includă informații cu privire la cauzele profunde ale problemei, gravitatea și amploarea problemei;
- Odată ce au identificat problema, **solicitanții ar trebui să verifice dacă problema vizată este în mod clar legată de legislația UE privind schimbările climatice și politica;**

- Este recomandabil să se verifice în baza de date de pe site-ul web LIFE pentru a vedea dacă proiectele similare au fost efectuate în același domeniu. Solicitanții pot identifica legături potențiale, să se bazeze pe cunoașterea și folosirea lecțiilor existente învățate sau soluții de exemplu, proiect în curs de desfășurare din trecut și/sau în cazul în care o bază de date tematică sau o platformă de cunoștințe poate să fi fost deja dezvoltată prin proiecte LIFE, prin urmare, solicitanții ar trebui să utilizeze / să se bazeze pe ele în loc să creeze altele noi.
- **Analiză clară și completă a situației curente** (linia de bază), în ceea ce privește provocările legate de mediu și sociale climatice / ar trebui să fie prezentată în propunerea de proiect.

Descrierea de referință ar trebui să includă analiza cantitativă și calitativă a datelor.

Propunerea ar trebui să indice ce a fost realizat în trecut și/sau intervenții în curs de desfășurare și care este valoarea adăugată a propunerii prin comparație cu proiectele existente sau / trecute.

Exemplu de probleme care trebuie abordate prin proiecte:

- *Informarea insuficientă în rândul locuitorilor regiunii YY a riscurilor de inundații ale râului XX;*
- *Barieră tehnologică în dezvoltarea unui sistem rentabil de recuperare a căldurii reziduale .*
- **Definirea a ceea ce urmează a fi realizat ca urmare a proiectului (rezultate așteptate).** *Obiectivele care trebuie atinse trebuie să fie clare, specifice și măsurabile.*

Exemplu de obiective care trebuie atinse prin proiecte:

- *Creșterea gradului de conștientizare în rândul cetățenilor din regiunea AA a practicilor de diminuare a inundațiilor provocate de râul XX;*
- *Reducerea barierei tehnologice în dezvoltarea unui sistem rentabil de recuperare a căldurii reziduale.*
- **Definirea audienței vizate de proiect.** Solicitanții trebuie să reflecteze cu atenție asupra alegerii publicului vizat în ceea ce privește obiectivele proiectului. Pertinența audienței țintă pentru abordarea problemei identificate, precum și

dimensiunea acestui public, sunt aspecte esențiale în proiectarea strategiei și trebuie să fie explicate în mod clar.

Exemplu de public țintă pentru proiecte:

- *Publicul larg, sectorul privat și alte părți interesate relevante în zona țintă;*
 - *Producătorii și utilizatorii sistemului de recuperare a căldurii reziduale.*
- **Identificarea și descrierea acțiunilor – Toate acțiunile trebuie să fie necesare pentru a obține rezultatele așteptate și pentru a aborda problema**
 - *Includerea unei componente „de **pus în practică**” în cadrul proiectului; Proiectul nu ar trebui să se limiteze numai la dezvoltarea unor instrumente și metodologii, ci acesta ar trebui să includă și o strategie realistă cu activități concrete care să permită absorbția și utilizarea eficientă a acestor instrumente de către actorii relevanți pe parcursul duratei proiectului și, eventual, după încheierea proiectului;*
 - *Implicarea părților interesate relevante, în elaborarea și punerea în aplicare a proiectului pentru a facilita sinergiile, efectele și asimilarea rezultatelor proiectului de multiplicare. Acest lucru poate include autoritățile naționale sau locale responsabile cu punerea în aplicare a aspectelor relevante.*
 - **Definirea indicatorilor pentru monitorizarea rezultatelor așteptate ale proiectului.** Acești indicatori ar trebui să fie strâns legați de obiectivele proiectului, oferind informații relevante a ceea ce este de așteptat să fie atins prin proiect. Aceștia ar trebui să informeze cu privire la impactul asupra stării mediului, ori de câte ori este posibil, precum și impactul asupra atitudinii și practicile publicului țintă. Impactul proiectului este, în mod normal, măsurat în comparație cu situația inițială identificată înainte de începerea proiectului. Indicatorii care măsoară progresul proiectului (realizarea sarcinilor / ieșiri) nu sunt suficienți pentru a evalua impactul proiectului. În propunere, **solicitanții trebuie să explice caracterul indicatorilor de monitorizare a impactului selectat și regimul de monitorizare a impactului reținut (de exemplu, frecvența).**

Exemplu de indicatori de impact:

- *Schimbarea % la nivelul de conștientizare, comparativ cu valorile inițiale măsurate prin sondaje.*

Solicitanții sunt încurajați să dezvolte un set de indicatori de impact specifici, care sunt cei mai potriviți pentru proiectul lor care urmează să fie adăugați la tabelul

obligatoriu indicator de performanță LIFE. Chiar dacă contribuția proiectului la realizarea acestor indicatori este doar indirect sau parțial, acești indicatori furnizează o indicație a nivelului de ambiție și capacitatea de a contribui la soluționarea problemei identificate.

- **Definirea unei strategii realiste** pentru a se asigura că rezultatele proiectului vor fi menținute sau îmbunătățite și acțiunile vor continua dincolo de durata proiectului. Se recomandă să se planifice acțiuni pentru a asigura finanțarea acestor activități după finalizarea proiectului;
- **Includerea acțiunilor de fond pentru a replica abordarea / rezultatele proiectelor în contexte similare în alte regiuni, țări, sectoare.** Activitățile de replicare ar trebui să depășească diseminarea rezultatelor și crearea de rețele. În acest context, se identifică și să stabilesc contacte relevante, se construiește un plan de acțiune de replicare, inclusiv evaluarea eventualelor adaptări necesare și oportunitățile de finanțare, se dezvoltă acțiuni concrete pentru a pune în mod concret tehnicile / abordările elaborate în cadrul proiectului în practică în altă parte/situație.

Tabel 4 Lista de verificare pentru propunerea de proiect

Elementele cheie pentru propuneri	Lista de verificare
Identificarea problemei	<p>Descriere problemei și cauzele fundamentale; Indicați cine poate sa fie afectat de problemă - clarificați care este publicul țintă care a fost selecționat; Verificați dacă propunerea este completă, dacă răspunde solicitărilor LIFE, i.e temelor proiectului; Verificați în baza de date dacă pe site-ul LIFE au mai fost derulate proiecte în același domeniu de activitate și verificați dacă pot fi aplicate soluții similare în cadrul acelei propuneri;</p>
Descriere problemelor fundamentale	<p>Descrieți în mod clar care pot fi amenințările din punct de vedere al mediului/parte de sensibilizare /provocările din punct de vedere a comunicării; Furnizați date cantitative și calitative de bază Vă rugăm să puneți la dispoziție sursele de informare pentru datele respective;</p>
Descrierea obiectivelor proiectului	<p>Descrieți ce va realiza proiectul (impactul așteptat) de către cine și ce; Completați tabelul de indicatori cu impactul așteptat și alți indicatori, dacă este cazul; Clarificați dacă/cum și cu ce extindere, rezultatele vor fi susținute după finalul proiectului;</p>

Descrierea activităților proiectului	<p>Descrieți care este obiectul activității, de către cine va fi dus la îndeplinire; când și ce resurse sunt necesare – bugetul, resursa umana și echipamentele;</p> <p>Verificați dacă ați inclus acțiuni concrete pentru replicabilitatea și transferul rezultatelor proiectului dvs.;</p> <p>Verificați dacă există o legătură logică între problemă/indicatorii de bază, acțiunile rezultatelor așteptate;</p> <p>Proiectul nu ar trebui să aibă impact negativ asupra mediului;</p> <p>Inclueți o strategie relativă la acțiunile legate să asigure că rezultatele sunt susținute și utilizate în cadrul și după perioada de viață a proiectului.</p>
--------------------------------------	--

8. Principalele diferențe dintre domeniile prioritare din Subprogramul LIFE Mediu și cele din Subprogramul LIFE pentru Politici Climatice

O aplicație LIFE trebuie depusă într-un domeniu prioritar, fie în Subprogramul pentru Mediu, fie în cel pentru Politici Climatice. Tabelul următor prezintă principalele diferențe dintre cele două subprograme LIFE.

Tabel 5 Principalele diferențe dintre Subprogramele Mediu și Politici Climatice din cadrul Programului LIFE

	Sub-programme for Environment		Sub-programme for Climate Action
	LIFE Nature and Biodiversity Priority area	LIFE Environment and Resource Efficiency Priority area	LIFE Climate Change Mitigation and LIFE Climate Change Adaptation Priority areas
Policy link	Linked to the objectives of the Birds and Habitats Directives, or to the EU Biodiversity Strategy 2020	Linked to a range of environmental policy and legislation, including with respect to the link between the environment and health, and in support of the Roadmap to a Resource Efficient Europe	Work towards a low carbon and climate resilient economy in the EU, underpinning the implementation of the 2020 climate and energy package and the EU strategy on adaptation to climate change
Areas of focus	Within the priority area, specific thematic priorities are set out in	Within the priority area, specific thematic priorities are set out in	Three priority areas: climate change mitigation, climate change adaptation and climate

	the LIFE Regulation; proposals must fall within these thematic priorities. In addition, project topics related to Nature and Biodiversity are set out in the multiannual workprogramme; applications addressing these project topics are given extra points in the evaluation process.	the LIFE Regulation; proposals must fall within these thematic priorities. In addition, project topics related to a range of environmental sectors are set out in the multiannual workprogramme; applications addressing these project topics are given extra points in the evaluation process.	governance and information — as well as objectives specified in Articles 14, 15 and 16 of the LIFE Regulation. No project topics defined in the LIFE Regulation. However, the annual calls for proposals encourage applications targetting specific climate policy related priorities.
Typical project	Implementing a Natura 2000 site management plan or actions; testing and demonstrating approaches supporting the various targets of the EU Biodiversity Strategy	Implementing a pilot or demonstrative project tackling one of project topics in the MAWP, including development of innovative technologies suitable for replication, transfer or mainstreaming	Demonstration or piloting of innovative climate technologies, systems, methods or instruments related to climate change mitigation or adaptation strategy, as well as best practice projects
Typical actions	Most actions geared towards nature conservation, such as restoration and conservation of endangered habitats and/or species, but also other types of actions related to Biodiversity. NB – at least 25% of the budget should be allocated to concrete conservation actions	Actions linked to solving the environmental problem tackled	Most actions linked to greenhouse gas emissions reductions or to addressing the current or projected impacts of climate change

9. Link-uri utile

Regulament LIFE

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2013:347:TOC>

Programul de Lucru Multianual LIFE 2014-2017:

http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOL_2014_116_R_0001

Link către LIFE Communication toolbox

<http://ec.europa.eu/environment/life/toolkit/comtools/index.htm>

Regulamentul Financiar [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:298:0001:0096:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:298:0001:0096:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:298:0001:0096:EN:PDF)

LIFE Natură și Biodiversitate:

[Directiva Consiliului 92/43/CEE privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică](#)

[Directiva 2009/147/CE a Consiliului privind conservarea păsărilor sălbatice](#)

[Lista speciilor prioritare de păsări din Directiva 2009/147/CE, considerate prioritare pentru finanțare în cadrul LIFE](#)

[Pagină de internet care furnizează o vedere geografică a rețelei ecologice Natura 2000](#) <http://natura2000.eea.europa.eu>

[Comunicarea Comisiei COM \(2011\) 244 final Asigurarea noastră de viață, capitalul nostru natural: o strategie a UE privind biodiversitatea până în 2020](#) <http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/2020.htm>

[Sistem de informare în domeniul biodiversității pentru Europa](#) <http://biodiversity.europa.eu/>

[Situația de bază a biodiversității](#) <http://www.eea.europa.eu/publications/eu-2010-biodiversity-baseline/>

[Ghiduri UICN pentru reintroducere și alte translocări de conservare](#)

LIFE Politici Climatice:

Comunicarea privind Strategia UE privind adaptarea la schimbările climatice COM(2013)216:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:DKEY%3D725522>

Ghidul privind elaborarea strategiilor de adaptare SWD(2013)134:

http://ec.europa.eu/clima/policies/adaptation/what/docs/swd_2013_134_en.pdf

Strategia UE privind adaptarea la schimbările climatice: restul pachetului:

http://ec.europa.eu/clima/policies/adaptation/what/documentation_en.htm

Climate-ADAPT, Platforma europeană pentru adaptare la schimbările climatice:

<http://climate-adapt.eea.europa.eu/>

Mayors-ADAPT, inițiativa Comisiei Europene de adaptare urbană în cadrul Convenției Primarilor: <http://mayors-adapt.eu/>

Decizia cu privire la utilizarea terenului, modificarea utilizării terenului și silvicultură

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013D0529>

Decizie privind partajarea eforturilor

http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2009.140.01.0136.01.ENG

Strategia UE pentru păduri

http://ec.europa.eu/agriculture/forest/strategy/index_en.htm

Dezvoltare rurală

http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_en.htm

Agricultură

http://ec.europa.eu/agriculture/climate-change/index_en.htm

http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/index_en.htm

Ghidurile Aplicantului / Solicitantului

Ghidul de Evaluare al Proiectelor

Link-uri utile Ministerul Mediului:

<http://www.mmediu.ro/articol/ghiduri-si-alte-publicatii/436>

<http://www.mmediu.ro/articol/legislatie/433>

<http://www.mmediu.ro/img/attachment/32/biodiversitate-54784ffea5918.pdf>

<http://www.mmediu.ro/categorie/strategia-nationala-privind-schimbarile-climatice-rezumat/171>

<http://www.mmediu.ro/articol/strategii-planuri-studii/37>

**Pentru informații, vă rugăm sa apelați și la serviciile
CENTRULUI DE INFORMARE LIFE**

Adrese utile:

madalina.cozma.life@mmediu.ro

ioan.craciun.life@mmediu.ro

florian.stefan.life@mmediu.ro

florentina.stanciu.life@mmediu.ro

Telefon: 004 021 408 96 09

Punctul Național de Contact LIFE:

Dna Marisanda PÎRÎIANU – Direcția Accesare Fonduri Externe

marisanda.piriianu@mmediu.ro

MINISTERUL MEDIULUI

Closer to you

Centru de informare LIFE

Pentru a discuta despre noi idei de proiecte LIFE și pentru a obține orice alte informații, ne găsiți la

Ministerul Mediului

parter, camera 120b, Bd. Libertății, nr. 12, sector 5, București

**de luni până joi
de la 11:00 la 14:00**

Vă rugăm să consultați și versiunea online a materialelor disponibile pe site-ul

Ministerului Mediului.

www.mmediu.ro

Ministerul Mediului

LIFE14 CAP/RO/000007 – LIFE Closer to you

Durata proiectului: 01.01.2016-31.12.2017

Buget total: 401.550 €

Contribuția CE: 333.468 €

www.mmediu.ro

Reproducerea este autorizată numai dacă se specifică sursa.

25 years of EU supporting Nature,
Environment and Climate Action through **LIFE**

Informațiile cuprinse în acest material sunt preluate din surse ale Comisiei Europene și ale Ministerului Mediului și nu înlocuiesc ghidurile oficiale ale Programului LIFE.

Pentru informații detaliate și actualizate consultați site-ul oficial al Programului LIFE.

<http://ec.europa.eu/environment/life/>

Design și adaptare text: Cristiana Ciocănea și Gabriel Vânău

Tipar executat la Tipografia SILKAT

MINISTERUL MEDIULUI

MINISTERUL MEDIULUI

*Acest material a fost elaborat în cadrul proiectului
LIFE14 CAP/RO/000007 - LIFE Closer to you,
realizat cu sprijinul Comisiei Europene prin DG ENV/EASME*